Vojaški udar, s katerim so v Grčiji prišli na oblast skrajno nazadnjaški absolutistični elementi, so vznemirili ves napredni svet. Ta vznemirjenost je globoko upravičena, zakaj monarhofašistična diktatura v Grčiji je že s svojimi prvimi akti poteptala vse najosnovnejše pravice grškega naroda, razen tega pa postala nevarno žarišče na Balkanu in v Evropi. Spričo tega je razumljiva vznemirjenost med našim ljudstvom, še posebej pa poudarjena v organizaciji Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije, katere plod je tudi naslednja

RESOLUCIJA

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije izraža v imenu vsega članstva ogorčenje spričo dogodkov v Grčiji, kjer je reakcija s pomočjo vojaške junte poteptala ustavo, uvedla diktaturo fašističnega tipa, oropala ljudstvo osnovnih demokratičnih pravic in zavihtela nad njim bič nasilja.

Vojaški udar v Grčiji je zadnje, najbolj surovo dejanje dušitve demokracije v tej deželi. Tako na primer režimi v Grčiji ves čas po vojni niso priznali zgodovinske vloge narodnoosvobodilnega gibanja grškega ljudstva. Poteptano je bilo herojsko dejanje dveh študentov Manolisa Glezosa in Lakisa Santasa, ki sta 30. maja 1941 strgala nacistično zastavo z Akropole, kar je pomenilo začetek vstaje in narodnoosvobodilne borbe pod vodstvom — ELAS in EDES, v kateri je padlo več kot 500.000 sinov in hčera grškega ljudstva.

Vsi povojni režimi so sistematično dušili ideale odporniškega gibanja proti okupatorjem, tako da so bili preživeli voditelji in množica udeležencev narodnoosvobodilnega boja v povsem brezpravnem položaju.

Zato z veliko zaskrbljenostjo spremljamo dogodke v Grčiji, saj monarhofašistična diktatura ogroža mir in sodelovanje med narodi, zlasti balkanskimi, ter z najbolj surovimi metodami spreminja to državo v novo eksplozivno žarišče na Balkanu in v Evropi.

Odločno nasprotujemo protidemokratičnim nečloveškim postopkom vojaške junte proti naprednim ljudskim množicam. Hkrati pa izražamo prepričanje, da se bo grško ljudstvo, ki se je že tako uspešno borilo proti nasilju okupatorjev za svobodo in demokracijo, znalo v duhu svobodoljubnih tradicij postaviti po robu reakcionarnemu režimu, ki se opira na najbolj temne sile doma in v svetu.

PREDSEDSTVO REPUBLIŠKEGA ODBORA ZZB NOV SLOVENIJE

GLAVNI UREDNIK FRANCE ŠUŠTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK ČRTOMIR ŠINKOVEC

Leto V
ŠT. 20
23. V. 1967

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Besede in dejanja

V preteklih dveh desetletjih smo dosegli pomembne rezultate v družbenoekonomskem razvoju. Naša država je bila po ustvarjeni stopnji rasti med tistimi, ki so se v povojni dobi najhitreje razvijale. Naš današnji narodni dohodek v višini več kot 500 dolarjev na prebivalca kaže, da se je Jugoslavija v tolikšni meri gospodarsko razvila, da je sposobna z lastno akumulacijo zagotoviti svoj bodoči razvoj.

Iz govora predsednika Tita na zasedanju zvezne skupščine

Odgovornost predstavnikov oblasti

Eden izmed problemov, ki naj bi jih obravnavala skupščina, je tudi odgovornost nosilcev funkcij v oblasti in drugih javnih funkcij v gospodarstvu in zunaj gospodarstva, kar je ena izmed važnih podstav za nadaljnji razvoj družbenega samoupravljanja in socialistične demokracije sploh.

*

Na področju gospodarstva je samoupravljanje že postalo tak zakon življenja, da zdaj pomeni elementarno človeško pravico. Tudi v zavesti ljudi že pomeni takšno elementarno pravico. Toda kar zadeva afirmacijo samoupravljanja v razvoju našega političnega sistema, zlasti pa kar zadeva razne ideje in politične tendence na tem področju, smo imeli pri nas dokaj dolgo in še imamo opraviti z omahovanji, spričo katerih napredujemo na tem področju počasneje, kakor bi morali.

*

Očitno je, da v naših razmerah hkrati s skupščinskim sistemom in sistemom samoupravljanja pripada zlasti pomembna vloga Socialistični zvezi v povezavi z Zvezo komunistov, sindikati in drugimi družbenimi organizacijami. Če hočemo, da bo celotni naš politični sistem skladneje funkcioniral in se stalno razvijal v napredni smeri, potem je nujno, da Socialistična zveza razvija oblike in metode, ki bodo zagotovile, da se vsi interesi ter idejni in politični tokovi, nastajajoči v socialistični družbeni bazi — materialni, kulturni in drugi — in izvirajoči iz socialističnih pozicij, lahko znotraj Socialistične zveze ustvarjalno in demokratično izrazijo, tako da bi lahko na demokratičen način prišli do ustreznih odločitev in rešitev za nadaljnja družbena gibanja.

Iz govora Edvarda Kardelja na skupnem zasedanju vseh zborov zvezne skupščine

Vesele novice o cenah

Mesninsko-klobasičarsko podjetje »Djurdjev grad« v Smederevu je te dni presenetilo svoje odjemalce. Znižalo je cene mesu. Suho slanino prodajajo sedaj po 920 S-dinarjev namesto po 1320, kolikor je stala doslej. Tudi ceno surove slanine so znižali od 500 na 400 dinarjev in sala od 530 na 420 S-dinarjev za kilogram. Cene govejega mesa so znižali od 1350 na 1050, a svinjskega od 1300 na 1250 S-dinarjev za kilogram.

Politika — 14. V. 1967

Prispevki in davki pred ustavnim sodiščem

Ustavno sodišče Jugoslavije je začelo nedavno postopek za oceno ustavnosti posameznih določb zakona o prispevkih in davkih občanov Makedonije. Ta razprava bi bila zanimiva tudi, če bi šlo za izjemen primer, ker so republiški zakoni pravna osnova za dejavnost komun in njihovih upravnih organov. Dala pa je povod, da ljudje več govore o zakonodajni dejavnosti in praksi, ki posega v materialne odnose, pravice in obveznosti občanov, in o načinu pridobivanja dohodkov na podlagi norm in sklepov, izglasovanih v občinskih skupščinah.

Komunist — 12. V. 1067

Spor zaradi petih odstotkov

Društvo upokojencev Srbije je naslovilo na ustavno sodišče Jugoslavije pritožbo s prošnjo za razveljavljanje sklepa skupščine republiške skupnosti socialnega zavarovanja, s katerim so pokojnine povečane le za 5 odstotkov.

Upokojenci trde, da je takšen sklep samovoljen, prav tako pa je tudi samovoljna ocena zvišanja življenjskih stroškov lani.

Nedeljski dnevnik — 14. V. 1967

Čeprav se namerno ne kršijo upravna načela

Tri leta obstoja ustavnega sodišča so zaznamovana z naraščanjem vloženih ustavnih sporov. Od tega trenutka, ko je začelo z delom — v februarju 1964 — pa do konca leta 1965 je ustavno sodišče prejelo 3052 takih predlogov. Nekaj nad 400 jih ni moglo urediti. V prvem polletju 1966 je prispelo še 966 takih predlogov, v drugem približno prav toliko, a to naraščanje se ne znižuje niti letos. Enako je tudi pri republiških ustavnih sodiščih. Toda iz teh številk se ne more sklepati, da se pri nas z zakonskimi predpisi ali splošnimi ukrepi samoupravnih organov namerno kršijo ustavna načela.

Ekonomska politika — 13. V. 1967

Gnoj iz banan

Uvozno-izvozno podjetje »Slovenija-sadje« iz Ljubljane je pred kratkim prodalo trgovskemu podjetju »Somborski magazin« 9360 kg banan. V hermetično zaprtem vagonu, brez ventilacije in ohlajevanja, je blago prispelo iz Italije v Sežano, toda na meji se ni nihče iz podjetja »Slovenija-sadje« spomnil, da bi vagon odprl in pogledal, kakšne so banane.

Ko je pošiljka prispela v Sombor, so bile banane že gnile. Namesto v trgovino so banane šle na gnoj.

Tržna inšpekcija občinske skupščine v Somboru je prijavila podjetje »Slovenija-sadje« okrožnemu javnemu tožilstvu v Ljubljani.

Borba — 17. V. 1967

»Dolžnost bom opravljal predano in zvesto«

Na skupni seji vseh zborov zvezne skupščine je bil Josip Broz-Tito znova izvoljen za predsednika SFRJ. Njegovo ponovno izvolitev so pozdravili s topovskimi salvami v Beogradu in vseh glavnih mestih republik, njegovo izvolitev je iskreno pozdravilo vse jugoslovansko ljudstvo. Takoj po izvolitvi je tovariš Tito, ob ploskanju poslancev, dal slovesno izjavo:

»Jaz, Josip Broz, izjavljam, da bom dolžnost predsednika republike opravljal predano in zvesto, da se bom držal ustave in zakonov ter drugih odlokov zvezne skupščine, da bom branil neodvisnost in suverenost SFRJ in se z vsemi silami zavzemal za uresničenje ciljev socialistične družbe in interesov narodov in državljanov SFRJ.«

Po slovesni izjavi je tovariš Tito v krajšem govoru med drugim povedal tudi naslednje:

»Nismo si tudi dovolj prizadevali, da bi zatrli poskuse podcenjevanja vloge udeležencev NOB in zanemarjanja njihovih pravic. Menim, da bi se morali v prihodnje bolj truditi za to, da bi tisti, ki so bili v najhujših dneh na strani svojega ljudstva in so delali in se borili pod vodstvom partije, v katero so imeli neomajno zaupanje — ne izgubili tega zaupanja. Delovne, zdravstvene, stanovanjske, pokojninske in druge socialne probleme borcev moramo reševati tako, da bodo živeli dostojno in sorazmerno standardu delovnih ljudi. Treba se je odločno upreti težnjam kogarkoli, da bi pozitivno zakonsko urejanje teh vprašanj pokazali kot družbeni privilegij. Seveda imajo tudi borci obveznost, da skrbe za svoj ugled in da se v skladu s svojimi sposobnostmi in konkretnimi razmerami in možnostmi v določenem okolju vključujejo v družbeno-politično življenje.

V nemirnem svetu, v katerem živimo, je treba krepiti tudi avtoriteto političnega vodstva — v tem smislu, da ustreza težnjam naših narodov, da je odgovorno za suverenost in neodvisnost jugoslovanske socialistične skupnosti.«

PLODNA SEJA REPUBLIŠKEGA ODBORA

ZZB NOV SLOVENIJE

Če bi hoteli na kratko oceniti vlogo organizacij ZZB NOV Slovenije v zvezi z volitvami in orisati potek skupščinskih volitev, potem bi enostavno ugotovili:

Organizacije ZZB so aktivno sodelovale v pripravah na volitve; članstvo organizacij borcev je s svojimi prizadevanji in svojim vplivom precej prispevalo k temu, da so volitve dobro uspele.

Toda, da je treba o vsem tem povedati nekaj več, je pokazala seja predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je pod predsedstvom Franca Leskoška-Luke bila 16. maja. Na tej seji je sekretar republiškega odbora Stane Bizjak govoril nekoliko podrobneje o skupščinskih volitvah in je v tej zvezi ocenil tudi vlogo organizacij borcev.

Spričo tega, da so bile skupščinske volitve kadrovsko pripravljene v času vsestranskih prizadevanj po uresničitvi smotrov gospodarske in družbene reforme, je dobila predvolilna dejavnost posebno obeležje. Pri vseh pripravah na volitve so sodelovale tudi vse družbeno-politične organizacije in vsi družbeno-politični činitelji.

V zvezi s temi pripravami se je pojavilo tudi vprašanje, ali postaviti več ali samo enega kandidata. Stališče, da naj bo kandidatov več, je prišlo vsepovsod do izraza. Vemo pa, da so pozneje na koordinacijskih sestankih v več primerih število kandidatov zmanjšali in tako je bil v več volilnih enotah postavljen samo po en kandidat za republiški in zvezni zbor. Za odborniška mesta v občinskih skupščinah pa je bilo skoraj povsod postavljenih po več kandidatov.

V svojem nadaljnjem izvajanju se je tovariš Bizjak zadržal ob vprašanju udeležbe na kandidacijskih zborih in tudi na sejah občinskih skupščin, na katerih so volili poslance za zvezni in republiški zbor. Na prvih je bila udeležba nizka, na drugih pa je znašala 89 odstotkov.

Pri oceni izvoljenih poslancev je dalje naglasil, da je bil njihov izbor izredno dober. Tudi volitve odbornikov delovnih skupnosti v občinske skupščine so potekale zelo dobro. Volilna udeležba je znašala nad 90 odstotkov.

Za odbornike občinskih zborov skupščin je glasovalo 89,6 % volilnih upravičencev. Za poslance republiškega zbora skupščine SR Slovenije je glasovalo 89,7 odstotkov volilnih upravičencev.

O neposrednih volitvah je ugotovil, da so le-te potekale organizacijsko brezhibno in da v času volitev ni bilo zaslediti nikakršnih političnih problemov in ekscesov.

Potem ko je Stane Bizjak govoril še o raznih podrobnostih in navedel tudi posamezne pomanjkljivosti pri skupščinskih volitvah, je ugotovil:

Borci, člani ZZB so potem, ko so bile odstranjene napake v začetnih pripravah, povsod sodelovali s SZDL pri pripravah na volitve. Nastopali so disciplinirano, ker se dobro zavedajo, kdaj je treba nastopati enotno in vedo, kje je njihovo mesto.

V razpravi so člani predsedstva z navajanjem konkretnih primerov spopolnjevali in potrjevali izvajanje tov. Bizjaka in pri tem še posebno naglasili, da ne gre podcenjevati besed, izgovorjenih in zapisanih pred volitvami o pravicah borcev.

Na seji so razpravljali tudi o zaključnem računu republiškega odbora za leto 1966 in o proračunu za leto 1967. Predsednik nadzornega odbora je poročal, da so strokovnjaki pregledali celotno lanskoletno finančno poslovanje in ugotovili, da je bilo le-to vzorno vodeno. V razpravi pa so člani predsedstva naglasili, da je treba spopolniti organizacijo bodočega poslovanja Invalidskega zdravstveno-rekreacijskega centra v Strunjanu in sklenili v ta namen najeti pravnika, ki naj te odnose prouči in pripravi predlog za njihovo ureditev. Na prihodnji seji se bodo o tem podrobneje pogovorili. Nasvetovali so tudi upravi doma v Gozdu Martuljku, naj skrbi za izkoriščanje razpoložljivih kapacitet v času, ko jih ne uporabljajo borci.

Iz poročila v zvezi z zaključnim računom izhaja tudi ugotovitev, da je bil sklep republiškega odbora o prodaji objektov ZZB Simonov zaliv v Izoli izveden.

Po res plodni razpravi so nato sprejeli zaključni račun za leto 1966 in z rebalansom popravljeni proračun za letošnje leto.

Predsedstvo je nato sprejelo in poslalo zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije protestno resolucijo v zvezi z vojaškim udarom v Grčiji. (Resolucijo priobčujemo na tej strani.

V zvezi s podeljevanjem »Nagrad vstaje«, ki jih republiški odbor podeljuje ob dnevu vstaje 22. julija, so na seji iz-

● (Nadaljevanje na 7. str.)

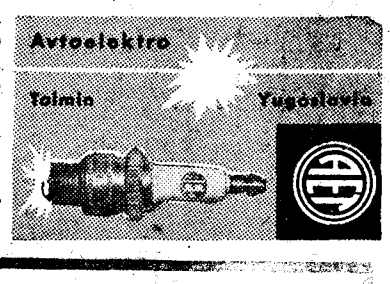

ČESTITKE SLOVENSKIH BORCEV

Dragi tovariš Tito!

Iskreno Ti čestitamo ob ponovni izvolitvi za predsednika republike. To nam je porok za to, da bodo izpolnjene vse naše revolucionarne naloge in ohranjene revolucionarne pridobitve.

Čestitkam vseh Jugoslovanov in čestitkam, ki si jih prejel iz vseh delov sveta ob Tvojem rojstnem dnevu, se pridružujemo slovenski borci in jaz osebno s posebno željo, da bi Ti ponovno zagotovili našo neomajno zvestobo. Tvoji poti, ki je pot boja, revolucije in graditve novega sveta in novih družbenih odnosov.

Tvoja pot se je začela, odkar si prevzel vodstvo naše Partije in jo tako utrdil, da je bila sposobna voditi našo revolucijo. Pod Tvojim vodstvom so se jugoslovanski narodi uspešno uprli okupatorju in kot vrhovni komandant si nas pripeljal v svobodo. Z istim zaupanjem smo Ti sledili, odkar si na čelu socialistične graditve in uveljavitve naše domovine v svetu.

Dan mladosti naj nam postane simbol večne mladosti naše revolucije, naše ustvarjalnosti, našega boja za socializem, za mir in enakopravnost med narodi.

Želimo Ti, dragi tovariš Tito, še veliko let ustvarjalnega dela in da bi nas še dolgo vodil po trdno začrtani poti v naši zmagoviti ljudski revoluciji.

V imenu slovenskih borcev
predsednik RO ZZB NOV Slovenije
Franc Leskošek-Luka

Tito ponovno izvoljen za predsednika SFRJ. — Na skupni seji vseh zborov zvezne skupščine je bil Josip Broz-Tito ponovno izvoljen za predsednika SFRJ. S tajnim glasovanjem so poslanci zaupali tovarišu Titu, da bo tudi v prihodnjem štiriletnem razdobju vodil našo socialistično skupnost. Novi predsednik zvezne skupščine je Milentije Popović, zveznega izvršnega sveta pa Mika Špiljak.

Nikezić na Danskem. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić je prispel v Köbenhavn na uradni obisk Danski. Po obisku na Danskem bo uradno obiskal tudi Švedsko in Norveško. Med obiskom v prijateljskih skandinavskih državah bo z gostiteljі razpravljal o mednarodnih vprašanjih in o sodelovanju med skandinavskimi deželami ter Jugoslavijo.

Papadopulosova gonja proti komunizmu. — Novi vojaški režim v Grčiji krvavo obračunava z grškimi naprednimi in demokratičnimi silami. Ideolog novih oblastnikov, polkovnik Papadopulos pa posega tudi izven meja Grčije. Pravi, da »so naivni tisti, ki mislijo, da komunizem s svojo številčnostjo ne ogroža svobodnega sveta«. Nova grška vlada se sedaj močno naslanja na ZDA tudi na gospodarskem področju.

Konec Kennedyjeve runde — močno znižanje carin. — V Ženevi so se končala štiriletna pogajanja v okviru Kennedyjeve runde. Sporazum v povprečju za 35 odstotkov znižuje carinske in necarinske ovire v medsebojni trgovini 80 držav. Jugoslavija na pogajanjih ni nudila vzajemnega znižanja carin, pač pa samo obveznost, da ne bo enostransko večala že utrjenih carin.

Osumljenec ni Bormann. — Zahodnonemški strokovnjaki za prstne odtise so sporočili gvatemalski policiji, da Juan Felero Martinez, ki so ga bili aretirali v Gvatemali, ni bivši nacistični zločinec Martin Bormann. Izvedenci so namreč ugotovili, da se prstni odtisi Martineza ne ujemajo s prstnimi odtisi zloglasnega nacističnega zločinca.

V žarišču dogodkov

Sporazumevanje med Italijo in SZ. — Italijanski zunanji minister Amintore Fanfani se je iz Moskve vrnil v Rim. Med njegovim uradnim obiskom v Sovjetski zvezi so podpisali konzularno konvencijo ter sovjetsko-italijanski sporazum o sodelovanju na področju turizma. Amintore Fanfani se je v Moskvi pogovarjal z Brežnjevim in Kosiginom.

So v Italiji snovali vojaški udar? — Italijansko javnost že dva tedna burkajo polemike o državnem udaru, ki naj bi ga leta 1964 v času dolgotrajne krize prve Morove vlade levega centra pripravljala politična desnica s pomočjo vojaštva. Italijanski socialisti poudarjajo, da je desna nevarnost v Italiji trajno prisotna in s prstom kažejo na današnjo Grčijo. Komunisti terjajo preiskavo.

De Gaulle o Britaniji v EGS. — Na tiskovni konferenci je francoski predsednik de Gaulle navedel številne razloge proti britanskemu članstvu v EGS, med njimi tudi posebni odnos Britanije do ZDA. De Gaulle ne daje veta proti članstvu Britanije v EGS, pač pa pravi, da bo morala preživeti globoko politično in ekonomsko preobrazbo, preden bi lahko postala članica EGS.

Uspela stavka v Franciji. — Francoski delavski razred je te dni sodeloval v doslej najbolj uspešni in splošni generalni stavki, ki je imela predvsem politični značaj. To je bila demostracija proti zahtevi Pompidoujeve vlade, naj parlament da izredna pooblastila za samostojno sprejemanje najvažnejših odločitev s področja gospodarske in socialne politike. Razpravo o pooblastilih so preložili.

Na tisoče žrtev črnih koz in kolere. — Skoraj na vsem območju vzhodnega Pakistana razsaja huda epidemija črnih koz in kolere. Aprila sta bolezni pobrali okrog 2500 ljudi, od tega je za črnimi kozami umrlo okrog 2000 ljudi. Samo v Daki je za črnimi kozami zbolelo okrog 1000 ljudi. Črne koze razsajajo tudi v severovzhodni Indiji, kjer je umrlo okrog 500 ljudi.

Rasni spopadi v Houstonu. — V tem največjem črnskem univerzitetnem središču v južnem Teksasu so izbruhnili rasni neredi, v katerih so bili ranjeni mnogi demonstranti, dva policista pa so ustrelili. Policija je aretirala 300 študentov. Streljanje iz avtomatičnega orožja je odmevalo po univerzitetnem središču že več ur prej, preden je posegla vmes policija.

Demilitirizirana cona med Vietnamom je izbrisana. — Več tisoč saigonskih pešakov in padalcev ter ameriških mornariških pešakov je vdrlo v nekdanjo demilitarizirano cono med Vietnamoma. Namen saigonsko-ameriške intervencije je bil premakniti postojanke pet do sedem kilometrov dlje proti severu. Nasprotnike zdaj loči le reka Ben Hai. Demilitarizirana cona tako ne obstaja ne v pravnem ne v diplomatskem pogledu.

Napet položaj na arabsko-izraelski meji. — Na zahtevo egiptovske vlade so se mirovne sile OZN umaknile iz Gaze in Sinaja. Zahteva je bila skoraj neogibna, ker bi sile OZN utegnile ovirati premike egiptovskih enot. ZAR in Izrael mobilizirata svoje oborožene sile. Vlada ZAR ima podatke o tem, da je Izrael pripravljal splošni napad na Sirijo. Nasprotnika zatrjujeta, da ne bo nihče od njiju prvi napadel.

Spopadi v kitajskem Ipinu. — V bojih, ki so se razvili v Ipinu na jugu pokrajine Sečuan med »revolucionarnimi uporniki in konservativci«, je bilo ubitih preko 300 in ranjenih okrog dva tisoč ljudi. Tako imenovane monarhistične sile, ki štejejo nad 30 tisoč kmetov, napadajo mesto. Plod rdečegardistov so tudi obsežne demonstracije proti Britaniji, katerih se udeležuje tudi premier Ču En Laj.

ŽIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Zbor borcev prostovoljcev na Jesenicah

Kakor običajno se je tudi zadnjega občnega zbora borcev prostovoljcev za severne meje, 10. maja, udeležilo veliko število članov iz Jesenic in okolice, ter iz Gornjesavske doline. Izredno dobra udeležba je dokaz, da se stari veterani se vedno zanimajo za delo svoje organizacije in da se radi zberejo skupaj da pokramljajo o nekdanjih časih, ko so z orožjem v rokah branili naše severne meje.

Bliža se 50-letnica in ta rod počasi izumira, saj je povprečna starost teh nekdanjih borcev že okoli 72 let, in prav zaradi tega je pomembna ugotovitev predsednika Stražišarja, da naša javnost pozablja na zasluge borcev, ki so nesebično sodelovali v bojih za obrambo naših severnih meja. Zagrenjeni so ti borci, ker se občinske skupščine Slovenije niso izrekle v prid okrožnici, ki jo je republiški odbor organizacije poslal vsem 62 občinskim skupščinam. Borci za severne meje so vsi staroupokojenci in zato seveda z nizkimi pokojninami. Ne morejo razumeti, da se jih nekako podcenjuje in da se takratna borba premalo ceni, čeprav obstajajo dokumenti, da bi naša severna meja drugače potekala, če bi je prostovoljci ne bili odločno branili.

Sicer sta delegata republiškega odbora pojasnila, da so nekatere občinske skupščine pokazale razumevanje do teh borcev in menita, da bo tudi širša javnost bolj spoznala pomen teh bojev, ko bo ob 50-letnici izšla brošura, v kateri bodo dokumentarno prikazani dogodki takratnega časa.

Na občnem zboru so izvolili nov odbor, v katerem so člani z Jesenic in okolice, ter eden iz radovljiške občine in dva delegata iz Gornjesavske doline. Zadolžili so tudi dva člana za zbiranje spominov in dokumentacije o takratnih bojih. Prepričani so, da lahko le s pisano besedo prikažejo mlajšim rodovom, kako so potekali takratni dogodki, po razsulu stare monarhije, in kako važno je bilo sodelovanje prostovoljcev borcev, ko so bile tako ogrožene naše meje.

SREČKO ŠORLI

Zakaj malomarnost?

Občinska združenja Nova Gorica, Tolmin, Idrija, Ajdovščina in Koper so prejela pred dvema mesecema dopis s prošnjo, da njihove komisije za internirance in deportirance, ugotovijo zapornike, ki so bili v taborišču Flossenbürg.

Komite, ki je bil osnovan za to taborišče, bi se rad prizadevno lotil zbiranja podatkov in dokumentacije, če hoče opravičiti zaupanje tovarišev, ki so mu zaupali to nalogo. Do sedaj je odgovorilo edino občinsko združenje v Kopru in sicer, da je predsednik komisije odsoten in da bo ob povratku zbral te podatke.

Težko je razumeti, da po dveh mesecih ne smatrajo ta združenja potrebe, da bi vsaj odgovorila. Morda ne smatrajo za važno, ker na dopisih ni bilo nikakega žiga? Žiga, ki predstavlja neko organizacijo. Smatram pa, ker komite nima žiga, da zadostuje podpis predsednika, saj je to resna zadeva. Vemo namreč, da je iz krajev omenjenih občin bilo v tem taborišču precej naših ljudi in da je tam pustilo življenje nemalo naših rojakov s Primorskega in Istre.

Gotovo vodijo komisije za internirance in deportirance pri tamkajšnih združenjih spisek o internirancih, zato jim ne bo težko z malo dobre volje uredili to, za kar so bili naprošeni.

Sele ob obisku omenjenega taborišča prve dni maja smo lahko ugotavljali, da so bili naši podatki zelo pomanjkljivi in da je bilo število naših ljudi veliko večje, ter mnogo več žrtev, kot pa smo domnevali. Na spominski plošči je navedena številka 1730 umrlih Jugoslovanov in gotovo so med temi številni znani in neznani Slovenci.

Zelo hvaležno delo bi opravila omenjena občinska združenja, če bi komitoju pomagala pri tem delu. Prav tako tudi ostala združenja v Sloveniji in tudi posamezniki iz Flossenbürga.

S. Š.

Belokranjski odred je doma v Semiču

Belokranjski odred je dobil domicil v Semiču, 2. julija letos se bo tam zbral na obletnici ustanovitve.

Belokranjci so že izvolili odbor za pripravo proslave. Pred nekaj dnevi se je odbor sestal na svojem prvem večjem sestanku in pretučil program proslavljanja. Udeleženci sestanka so sklenili, da bodo učenci vseh višjih razredov pisali proste spise o NOB v Beli krajini, najboljši pa bodo dobili nagrade od 100 do 600 N-din. Priredili bodo tudi pohod po poteh Belokranjskega odreda iz dveh smeri, ki se bosta združili na Smuku nad Semičem (548 m); tam je bila ustanovljena 1. belokranjska četa. Pohod bodo vodili bivši borci. V okviru proslavljanja bodo povabili borce iz sosednje Hrvatske, delegacija Belokranjcev pa bo obiskala Gorski kotar. Prebivalci Gorskega kotara so namreč često bežali pred ustaši preko Kolpe in našli v Beli krajini varno zatočišče. Pred proslavo bodo priredili koncerte PIPZ in po večjih krajih Bele krajine, bo nastopala vojaška godba. Na dan proslave bo v Semiču veliko zborovanje vseh borcev in drugih prebivalcev Dolenjske, Bele krajine in sosednje Hrvatske.

F. D.

Popravka

V 19. številki našega lista smo priobčili poizvedbo, v kateri Ivan Tavčar iz Maribora, Praprotnikova 2, poizveduje za svojim bratom Francem Tavčarjem- Brajkom. Takrat smo namesto bratovega imena Brajko, kar je pravilno, zapisali Rajko.

•

Tiskarski škrat se je na 5. strani v 19. št. »TV 15« polgral tudi z jurišnim bataljonom, ki ga je v naslovu članka iz 15. »prekomandiral« v 14. divizijo. Naj nam bralci, posebno pa bralci jurišnega bataljona 15. divizije, tega škrata oproste.

Poizvedujemo

Želela bi naslova tistih borcev, ki so se v letih 1918 in 1919 borili skupaj z mojim pokojnim možem Valentinom Vizoviškom in njegovim pokojnim bratom Francem v 17. in 19. četi na Koroškem. Stroške povrnem.

Jožefa Vizovišek,
Poljčane 102

Vlado Jurca, delavec, je prišel iz Belgije 24. aprila 1937 in se je boril v vrstah španskih borcev.

Prosim vse, ki bi o njem kaj več vedeli, da mi sporoče na naslov Jožefa Devetak, rojena Jurca, Ljubljana, Omahnova ulica 24.

Novice iz Logatca

Na nedavni seji občinskega odbora ZZB NOV Logatec so obravnavali vprašanji zdravstvenih pregledov borcev in obujanja tradicij NOB. V zvezi s perečim vprašanjem zdravstvenih pregledov borcev so udeleženci seje poudarili, da tamkajšnja zdravstvena domova nista pokazala dovolj zanimanja za preglede borcev. Akcija se je premaknila na bolje, ko se je občinski odbor neposredno povezal z zdravstvenima domovoma v Logatcu in Žireh. V Logatcu so udeležence NOB že pričeli pregledovati. Pri tem je občinski odbor izpolnil nalogo: seznam borcev je dopolnil s tovarši, ki jim je bil v zadnjih letih priznan status borca. Z namenom, da bi bila zdravniška pomoč borcem kar najbolj učinkovita, je odbor sklenil, da bosta dva tovariša — eden za logaško in eden za žirovsko področje — skrbela za nemoten potek akcije. Sklenili so tudi, da jima bodo dodelili potrebna denarna sredstva.

Razpravljavci so o obujanju tradicij NOV povedali, da bo posebna komisija kmalu pregledala vsa spominska obeležja v občini, napravila zapisnik o stanju obeležij in pa predlagala potrebne ukrepe, da bodo lepo oskrbovana. Poleg tega bodo logaški borci priredili na dan borca v Žireh prijateljsko srečanje deportirancev z Gorenjske, ob 50. obletnici bojev na soški fronti pa bodo priredili izlet v Doberdob za udeležence bojev na soški fronti. Tudi logaška mladina se vključuje v široko akcijo za obujanje tradicij NOB: jeseni in pozimi bodo v več krajih tekmovanja pod naslovom »Spoznavaj svojo domovino«. Srečanje medvojnih skojevcev je v logaški občini postalo že tradicionalno. Letošnje bodo popestrili s tovariši in tovarišicami, ki so med NOB vodili pionirsko organizacijo v svojem kraju.

Vesti o delu ZROP v Štorah

Združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev se vsak dan srečujejo s problemi, kako pritegniti svoje člane k bolj prizadevnemu delu in strokovnemu izobraževanju. Odbor združenja ZROP v Štorah je sklenil popestriti sicer monotoni program starešinskega izobraževanja. Pri tem je zabeležil spodbudne rezultate, ki utegnejo biti koristno napotilo tudi drugim združenjem. Odborniki so namreč določili poleg rednega programa še posebni akcijski program, ki je obsegal:

— streljanje z malokalibrsko puško. Vajo so izvedli v sodelovanju s strelsko družino »Kovinar« iz Štor, udeležilo pa se je je 20 strelcev.

— Pohod ob žici okupirane Ljubljane. Udeleženci so zastopali ekipo občinskega združenja Celje.

— Streljanje z vojaško puško. Tudi te vaje se je udeležilo 20 članov ZROP.

— Strokovno potovanje k Trem žebljem na Pohorju in ogled muzejev v Ptuju. Vseh 31 udeležencev potovanja je dejalo, da si podobnih akcij se želi.

— Streljanje s športno pištolo, ki pa je prireditelje razočaralo.

— Udeležba na medmestnem tekmovanju Jugoslavije z MK puško.

Člani štorskega združenja so na svoji nedavni redni letni skupščini ugotovili, da je njihov letošnji program še bolj zanimiv kot lanski. Predlagali so, naj bi predavanja spremljali z diapozitivi ali s filmi in naj bi predavanja trajala največ dve šolski uri.

ZA SVOJCE UMRLIH V VSEH NEMŠKIH TABORIŠČIH

V zadnjem času je v našem tedniku opaziti željo, da bi z objavo informacij o Slovencih, pogrešanih v nemških taboriščih, pripomogli k reševanju mnogih vprašanj, ki zanimajo svojce umrlih.

Člankoma tov. Pahorja in tov. Šorlija bi dodal kratko informacijo, zanimivo predvsem za svojce umrlih s Primorskega.

Knjiga Valerie Morelli »I deportati Italiani nei campi di sterminio« (Italijanski deportiranci v uničevalnih taboriščih) je izšla lansko leto v Milanu in vsebuje poleg osnovnih podatkov o nemških taboriščih tudi dopolnjen seznam imen (okrog 8600) italijanskih državljanov, ki se iz Nemčije niso več vrnili. Poleg zloglasnih taborišč Dachau, Mauthausen, Auschwitz so omenjena še Buchenwald, Ravensbrück, Bergen-Belsen, Flossenbürg in Natzweiler. Seveda je v dolgih seznamih po posameznih taboriščih povsod opaziti imena primorskih Slovencev. Seznam posreduje skoraj za vsakega posameznika tudi pripadajočo številko, ki jo je umrli nosil v taborišču, rojstne podatke, datum smrti ter v neredkih primerih tudi, kje je žrtev pokopana.

Avtor navaja, da so te podrobnosti dobljene na podlagi zapisnikov posameznih zavezniških komisij o najdbi trupel, kakor tudi vsakodnevnih poročil v taboriščih, ki jih Nemci tik ob koncu vojne niso utegnili uničiti.

Knjiga je vsekakor na ta način odpravila vrsto nejasnosti okrog imen pogrešanih. Za primer naj povem, da sem za svojega očeta, za katerega smo domnevali, da je umrl v Mauthausnu konec leta 1944, na podlagi tega seznama prišel do popolnoma drugih podatkov: oče je umrl v Dachauu, meseca maja 1945, torej nekaj dni po koncu vojne verjetno v zavezniški bolnišnici.

Predvidevam, da si bo komisija bivših internirancev in deportirancev pri republiškem odboru ZZB NOV tudi to knjigo priskrbela in na ta način pomagala mnogim svojcem, ki te podatke potrebujejo oz. jih zanimajo.

JURIJ MUNIH

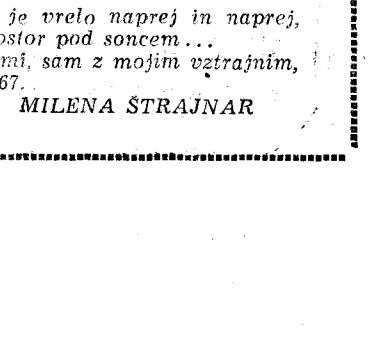

Ob tabornem ognju

Če bi bil dal svojemu čustvu in peresu prosto pot, bi se to pisanje spremenilo v zajeten splet obtožb in bojazni. Saj n gre več samo za moj in mojih obstoj, marveč za stvar, ki je mnogo višja. Gre za človeka in človeštvo današnjega dne. Za tisto pošastno resnico, da se krik »DA BI SE TO VEČ NE PONOVILO« milijonov žrtev druge svetovne vojne, ki bi moral biti vse bolj glasan, počasi duši v oglušujočem ropotu brezumne dirke za prestižem...

Ob dnevu zmage in osvoboditve

Sedanjosti ne moremo nadeti ne prazničnega ne brezskrbnega oblačila, pa če bi ga še tako radi. Pravijo pa, da je ta sedanjost, prav taka kakršna je, kažipot v prihodnost...?

Humanost je beseda, ki je marsikje ostala le še prazna kopica črk na belem papirju. — Če ravna človek z ljudmi, kakor se za človeka spodobi, tedaj ravna humano, če ne, je njegov odnos živalski... — V tem vrtincu prekomernih želja pa smo kar mimogrede pozabili, da podivjana lakomnost, neštrpnost, ki tako vztrajno spremljata človeštvo v tej dirki za osebnimi koristmi, kaj lahko rodita vsakršne bolestne in boleče pohabe. In tako čitamo prav v teh majskih dneh poročila in zapise z vsega sveta, ob katerih nas spreleti srh:

— Odkar je prevzela vojska oblast v Grčiji, se iz dneva v dan množijo primeri nasilja, ki se prav nič ne razlikujejo od razmer, ki so vladale v najhujši dobi fašizma in nacizma. Aretiranih je bilo kakih 12.000 nasprotnikov sedanjega režima, ki ga — po izjavi generalnega sekretarja unije centra Nikolaidisa — podpira največ 10 odstotkov prebivalstva. Vsakemu, ki bi ga zalotili pri razpečavanju letakov in pisanju gesel po zidovih, grozi na mestu samem ustrelitev...

— Mednarodno sodišče, ki zaseda od začetka maja v Stockholmu in proučuje oblike ameriškega vojskovanja v Vietnamu, ugotavlja: Zločini presegajo grozote polpretekle zgodovine. Amerika uporablja pline in bombe, ki jih mednarodno pravo proglaša za kriminalne. Dalje primerjajo ameriške oblike vojskovanja s tistimi, ki so se jih med drugo svetovno vojno poslu-ževali nacisti in so jih takrat v Ameriki označili za barbarske, njihove povzročitelje pa za najhujše zločince...

— U Tant izjavlja, da je malone neizogiben bližnji neposredni spopad med ZDA in Kitajsko, če se bo ameriška eskalacija nadaljevala, kar pa je očitno namen Bele hiše in poudarja, da še vedno velja pakt o vzajemni vojaški obrambi med Pekingom in Moskvo in ne izključuje možnosti, da je sedanja razširitev spopada v Vietnamu lahko začetna faza tretje svetovne vojne...

Druga svetovna vojna se je končala pred komaj dvaindvajsetimi leti, ko je po dolgih letih vojnega pustošenja spet nastopil trenutek miru in razcveta.

V Moskvi so v spomin na 20 milijonov sovjetskih ljudi, ki so zgubili življenje, odkrili spomenik neznanemu junaku. Dunaj se je s spominsko svečanostjo oddolžil spominu padlih avstrijskih patriotov. Obletnice osvoboditve so se spominjali tudi v taborišču smrti Mauthausnu, kjer so se zbrale delegacije preživelih internirancev iz mnogih evropskih držav...

Morala bi biti človeštvu trajen opomin, pri nas pa počasi opuščamo praznovanje dneva zmage.

»Letos je Ljubljana svoj praznik še posebej počastila s prvim zasedanjem mestnega sveta v novem sklicu, na katerem so soglasno izvolili... Na slavnostni seji v spomin na osvoboditev so izročili nagrade mesta za posebne kulturne dosežke...«, je med drugimi prav tako suhoparnimi poročili o proslavah dneva zmage pisalo v dnevnem časopisju.

Kaj bi se jezili! Čas je zlato, je vodilo današnjega življenja. Kdo bi ga torej zgubljal za iskren stisk roke, za dobro misel prijatelju, za kramljanje, za žalostne spomine, ki opominjajo..., pi bil odgovor mnogoterih.

Zaželel sem si, da bi prav na ta dan, v tem človeškem vrvežu, srečal le enega samega starega vojnega tovariša. »Postoj, tovariš! Tako dolgo se že nisva videla. Vse od tistih dni, ko smo se borili za srečo,« bi mu dejal.

Morda bi pristopil še drugi, tretji, prisluhnil ta in oni. Beseda bi šla od ust do ust in našla odmev tudi tam, kjer vojna ni neposredno potrkala na duri. Proslavljanje dneva zmage z iskrenim pogovorom o tistih najdragocenejših spominih, o katerih bi morda ob drugem času in v drugem okolju nikoli ne spregovorili. Nato bi se razšli, tudi za ceno, da se ne bi nikoli več videli v življenju. Samo, da ne bi bilo vse tisto pozabljeno, samo da ne bi iz tistih časov ostalo prav nič neizgovorjenega. — Preteklost lahko le glasna in živa, v nas in naših potomcih, pomirja, spodbuja in opozarja.

Za trenutek mi je tegobne misli, osamljenost in hrepenenje po tistem pravem tovarištvu razpršil spomin na praznovanje dneva osvoboditve v prvih povojnih letih. — Koliko svetlobe in sonca. Zastave so vihrale z drogov in hiš. Slavoloki, okrašeni s španskim bezgom, tem majskim cvetjem, so pozdravljali. Cvetje v gumbnicah, cvetje v srcu. Pozdravi svobodi in sreči, ki je prišla z njo, so bili žlahtnejši kot kdaj prej. — Smo res imeli vse to?

Nihče se ni ustavil. Mravljišče je vrelo naprej in naprej, iščoč si čimboljši, čimrazkošnejši prostor pod soncem...

Ostal sem sam med tolikimi živimi, sam z mojim vztrajnim, mračnim sobesednikom — letom 1967.

MILENA ŠTRAJNAR

V imenu mladosti in tovarištva

Leto je spet naokoli in kmalu se bo prebudil dan, ki smo mu dali lepo ime: dan mladosti. To ni samo dan mladih. Je dan, ki ga z veseljem v srcu praznujemo vsi državljani mlade socialistične domovine. Še posebno pomembna je lepota tega praznika za naš mladi rod. V pričakovanju rojstnega dne tovariša Tita so slovenski pionirji zaključili svoj okrog dva tisoč kilometrov dolgi pohod tovarištva po sledovih svojih vzornikov pionirjev-kurirjev. Kurirčkova pošta, ki je bila obšla domala vse slovenske pionirske odrede — teh pa je 1050 — je prispela na cilj v Ljubljani z najtoplejšimi željami tovarišu Titu za rojstni dan, s prisrčnim pozdravom dnevu mladosti.

RAPORT PIONIRJEV JE SPREJEL FRANC LEŠKOŠEK-LUKA

Minulo nedeljo se je toplo majsko sonce široko nasmehnilo dvatisočglavi množici pionirjev, ki so se zbrali pred Muzejem narodne osvoboditve v Ljubljani. Iz vseh slovenskih občin so prišli, s pomembno nalogo, ki so si jo bili zadali: kurirske torbe s petih kurirskih vpadnic so predali predsedniku ZZB NOV Slovenije Francu Leskošku-Luki. Ob predaji so peli pevci pionirskega zbora trnovske osnovne šole, deklamirali pa učenci šole Toneta Čufarja. Zavzeto so mladi kurirji poslušali predsednika zveze prijateljev mladine Staneta Reparja, ki je pripovedoval o posebnem pomenu kurirčkove pošte letos, o pionirjih med zadnjo vojno in o njihovem življenju v socialistični domovini. Prireditev pa je dosegla svoj vrh, ko so predstavniki kurirskih vpadnic predali kurirske torbe. Raport pionirjev je sprejel tovariš Franc Leskošek-Luka, se pionirjem zahvalil za uspešno opravljeno nalogo in jim spregovoril nekaj spodbudnih besed za delo v šoli ter v njihovi pionirski organizaciji. Pevski zbor šole Trnovo je še zapel »Jutri gremo v napad...«, nato pa se je množica pionirjev pričela razhajati. Vsi tisti, ki so prišli sem h kipu kurirčka pred Muzejem narodne osvoboditve, vsi, ki se veselimo dneva mladosti, bomo v mislih spremljali dvajset pionirjev, ki bodo pojutrišnjem v imenu vseh slovenskih pionirjev voščili tovarišu Titu za njegov 75. rojstni dan.

Sovjetski veterani v Ljubljani

Kot gost zveznega odbora ZZB NOV je obiskala te dni Jugoslavijo delegacija sovjetskih vojnih veteranov pod vodstvom maršala Timošenka, znanega sovjetskega vojskovodje v državljanski in drugi svetovni vojni.

V dneh 21. in 22. maja so gostje obiskali tudi Slovenijo. Na letališču v Brniku jih je sprejel tovariš Franc Leskošek-Luka, predsednik republiškega odbora ZZB s svojimi sodelavci. Od tam so krenili na Gorenjsko. V Dražgošah jim je narodni heroj Tone Dežman, udeleženec dražgoške bitke, razlagal potek bojev z Nemci, nato pa so prek Jelovice krenili v Bohinj, se odpeljali na Vogel in se nato prek Bleda vrnili v Ljubljano.

22. maja pa so se udeležili sprejema, ki so jim ga priredili na republiškem odboru ZZB. Od tam so odšli na sprejem k tovarišu Sergeju Kraigherju. Ogledali so si tudi znamenitosti Ljubljane, popoldne pa so se odpeljali proti Dolenjski, kjer jih je na Otočcu čakalo več predstavnikov republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske.

Borci Tomšičeve brigade z mladino

Odbor Tomšičeve brigade se je odločil za prijeten in koristen uvod v proslavljanje 25. obletnice ustanovitve svoje enote: 13. in 14. maja je priredil partizanski pohod ljubljanske, velenjske in kočevske mladine, pripadnikov vojaške enote Toneta Tomšiča iz Šentvida pri Ljubljani in bivših tomšičevcev v Kočevski Rog. Obudimo še enkrat, preden krenemo na nepozabni pohod prijateljstva, spomin na čase, ko se je oblikovala učinkovita udarna sila partizanstva, med njo tudi Tomšičeva brigada.

Ustanovitev prve slovenske brigade Toneta Tomšiča je bila velikega pomena za razvoj slovenskih partizanskih enot. Dan po smrti narodnega heroja Toneta Tomšiča je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet pozvalo vse slovenske partizane, naj v okviru 3. grupe odredov iz vrst najboljših junaških borcev osnujejo 1. slovenski udarni bataljon Toneta Tomšiča. Kratka dva meseca zatem je 16. julija 1942 v vasi Cesta na Kočevskem nastala prva SNOUB Toneta Tomšiča.

Že veseli vrvež pred Starim Tišlerjem v Ljubljani, od koder so se mladi odpravili na pohod, je obetal, da bo pohod dosegel svoj namen: podoživeti borbeno pot Tomšičeve brigade. Preko 300 mladincev in mladink je v družbi nekdanjih tomšičevcev — komandantov Vlade Mišice in Jožeta Lepine, komisarja Toneta Turnherja, Franceta Goloba in drugih napolnilo 6 avtobusov in krenilo k pripadnikom vojaške enote v Šentvid, ki nosi ime Tomšičeve brigade. Okrog 50 se jim jih je pridružilo in skupaj so se preko Ribnice odpeljali v Stari Log na zapadnem pobočju Roga. V tej vasi stoji spomenik, posvečen ustanovitvi brigade.

Akcija borcev Tomšičeve brigade, da gredo na pot v kraje svojih prvih pohodov v letu 1942/43 skupaj z mladino, je zelo lepo uspela. Skupno s predstavniki mladine rudarske šole iz Velenja in delovnega kolektiva Gorenje, delovnih kolektivov, gimnazij in srednjih šol ter fakultet iz Ljubljane so se v soboto popoldne dne 13. maja pripeljali z avtobusi v Stari Log pri Kočevju. Z njimi so bili tudi vojaki in starešine JA iz enote v Ljubljani, ki ima ime Toneta Tomšiča in Borisa Kidriča. Prišla je tudi mladina iz Kočevja.

Pri spomeniku Tomšičevi brigadi v Starem Logu je vse navzoče, katerih je bilo nekaj čez 500, pozdravil narodni heroj Jože Boldan — Silni iz Kočevja. Nato so mladinci in pripadniki JA izvedli pester in po vsebini s tematiko iz NOB izredno bogat kulturni program, pri katerem se je tako živo občutilo, da mladina globoko dojema velika dogajanja iz naše NOB.

Po končanem programu je bila večerja s partizanskim golažem, nato pa taborni ognji in Stari Log je zaživel tako, kakor v letu 1942, ko se je na Cesti 16. julija ustanovila Tomšičeva brigada. Bilo je veselja in smeha, starih in mladih, pri katerih ni bilo nobene razlike, ker so bili vsi skupaj ena velika družina, kakor brigada. Noč v Starem Logu je za vse udeležence kar hitro minila.

V nedeljo 14. maja so mladinci iz Kočevja izvedli na Stari Log manjši napad, po zajtrku pa so se vsi udeleženci odpeljali v Kočevje, kjer so si ogledali zgodovinski Šeškov dom, v katerem je prve dni oktobra 1943 zasedal Zbor odposlancev slovenskega naroda, in muzej.

Ob 10. uri dopoldne so se odpeljali dalje čez Rog do bolnice Jelendol in Baze 20, kjer je bilo partizansko kosilo. Ob treh popoldne pa so se odpeljali na svoje domove. Prepričani smo, da je pohod dobro uspel in bo ostal vsem udeležencem v lepem spominu.

MLADINA TIK PRED ODHODOM IZ LJUBLJANE PO POTEH TOMŠIČEVE BRIGADE

BORCI TOMŠIČEVE BRIGADE IN MLADINA NA POTI ČEZ ROG

Radenska OSVEŽUJE IN ZDRAVI

Z NOVIM ZNAKOM «JOGI» TUDI NOVOST «MEBLO» NA PODROČJU VZMETNIC

JOGI DE LUXE

PREŠITA VZMETNICA

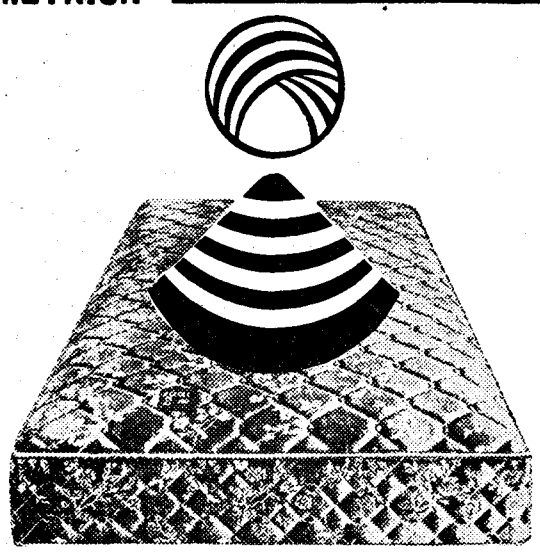

ALFA STUDIO - 67 · TV 15-4

JOGI DE LUXE VAM NUDI:

POČITEK KER JE PREŠITA IN IZREDNO UDOBNA • HIGIENO KER IMA DVE PLASTI «IPRENA» MATERIALA, KI DIHA Z VAMI • TRAJNOST KER JE TEMELJITO PROJEKTIRANA IN SKRBNO IZDELANA IZ NAJBOLJŠIH MATERIALOV • ELEGANCO KER JE UPORABLJENO BLAGO ORIGINALNO V BARVAH IN VZORCIH • JAMSTVO KER «JOGI DE LUXE» JE IZDELEK «MEBLO», «MEBLO» PA JE POJEM KVALITETE

ORIGINALNE VZMETNE VLOŽKE »JOGI« PROIZVAJA SAMO »MEBLO« TOVARNA POHIŠTVA - NOVA GORICA

MEBLO

OB PODELITVI DOMICILA BAZOVIŠKI BRIGADI V AJDOVŠČINI

Mladi rod naj hodi po poteh Bazoviške

Tistega nedeljskega dne, 7. maja, ko so v Ajdovščini podelili domicil 18. SNOUB Bazoviški, je bilo tako kot po navadi. Ugledni gostje, skrbno pripravljeni govori, izročitev zgodovinskega dokumenta in zastave.

Pa je bilo še nekaj, česar se ne da povedati ali napisati. To je bilo naše srečanje. Nekaj takega lahko doživiš samo vsakih dvajset let!

...

Deseta bo kmalu in veža je že polna ljudi. Kolega mi še nekaj naroča, ajdovski pevci si drug drugemu popravljajo kravate, s profesorico Novakovo si seževa v roke...

Stopim v dvorano, ki se mi zdi tega dne tako moja, in sedem. Gledam tiste, ki sedijo pred menoj. Nekatere poznam, drugih ne. Dvajset let je že od takrat...

Ker vem, da bom morala s svečanosti poročati, me »službeno« postane strah. Zatečem se h kolegu:

— Lojze, ne poznam vseh ljudi. Ste si že zapisali imena gostov? Mi boste potem to posodili?

Ni mi bilo treba. Z Brankom sva se zagledala in si stekla naproti. In si stisnila roke, kot brat in sestra.

— Kaj tega tu ne poznaš, me vpraša Branko in mi pokaže visokega moškega, ki je — tako se mi je tisti hip zazdelo — zaradi mene vstal.

— Gliša je, naš nekdanji komandant!

Hotela sem ga vprašati, če me še pozna. Ni bilo treba. Dva čvrsta pečata na lica in objelo me je dvoje krepkih rok. S tem je bilo vse povedano.

— Tudi Petrovič je prišel, ga vidiš?

— Vidim!

— In jaz sem tu, Pavle! Me še poznaš?

— Poznam! In ti?... Oh, ja, Rado...

Morali smo sesti in postati mirni, ker se je začela svečana seja skupščine. Novi predsednik, ing. Angel Slokar nam je spregovoril o zgodovinskih dogodkih in o sedanjih problemih občine.

Poslušali smo ga tako zvesto, da nismo niti vstali, ko je delegacija odnesla venec k spomeniku padlih. Odpustite nam, mrtvi bratje!

Ko smo trikrat tešči jurišali na bunkerje, smo bili bolj prožni in duševno bolj sveži. Danes postajamo nerodni in strah me je, da je to že naša značilna, jugoslovanska slabost. V svojem imenu in v imenu vse dvorane me je pred vami sram. Odpustite nam, mrtvi bratje.

O zgodovini brigade in njenih borbah nam je spregovoril tovariš Cene. Šli smo z njim od Matajurja do Opčin. Hotedršica, Črni vrh, Ledine...

— Se spominjaš, Drago? vprašam bivšega komisarja Osemnajste, se še spominjaš? Po tisti hajki si bil ves ožuljen in »vovka« si imel...

Pokažem, za šalo, s prsti, kako nerodno, kako »neoficirsko« je takrat hodil. Nasmehnil se je in mi ni zameril. Zakaj naj bi zameril? Saj to so naši spomini. Trpki in blagi, kruti in dragi.

Prišli so na oder tisti, ki so si v veži poprej popravljali kravate. Ves ajdovski moški pevski zbor. In zadonela je pesem, mogočna in ubrana.

Koliko vas je, fantje? Tako sem poslušala, da sem vas pozabila prešteti. Nekatere poznam z delovišč, druge iz pisarn.

Saj vas pravzaprav že vse poznam. Četa ste, ki zna jurišati na srce. In ga zavzeti. Hvala vam, fantje, za lepe in nepozabne trenutke.

Potem je bilo vsega uradnega konec in šli smo v Dom JLA, kjer so nam priredili sprejem. Tam smo se še bolj zbližali in »prepoznali« med seboj. Tine nima več brade, nekateri so bolj obsežni čez pas, nekdo, ki je bil vranje črn, je sedaj svetlolas.

In vendar smo taki kot nekoč. Nekaj je v nas, kar se upira času in smrti. Ločeno nas bodo pokopali, toda tisto, kar imamo skupnega, bo ostalo še potem.

Gliša se je končno opogumil in stopil na oder, da bi spregovoril gostom, da bi se zahvalil občinski skupščini za topel, prisrčen sprejem.

Nimam rada svečanih govorov. Takrat, ko jih kdo recitira, mi kar votlo bobni po ušesih. Včasih med svečanim govorom tudi zaspim.

Ob Glišovem nisem zaspala. Sprejela sem ga vase kar s tremi izmed svojih čutov. Da, celo z vonjem! Zadišalo mi je, Gliša, po zelenih bosenskih gozdovih in po sveže nasekanem lesu.

Predsednik skupščine nas je povabil k svoji mizi. Ves vljuden, eleganten in uglajen in vendar tako delavski po svojem notranjem in zunanjem ustroju. Vedela sem, da bi se mu spodobilo nekaj reči. Da mu vsaj čestitam k novemu položaju ali kaj podobnega. Pa ne znam.

Rešil me je spet Gliša, ki je napolnil čaše. Potem smo trčili. Z njim, ki predstavlja košček preteklosti in s predsednikom, ki je košček naše bodočnosti.

Ne bo ti lahko, fant! Podedoval si siromašno komuno, komuno, ki nima kdove koliko denarja. Ima pa mnogo dobrih ljudi. Želim ti, da bi v vsej svoji mandatni dobi imel ob sebi najboljše izmed njih in da bi ti pomagali na vseh področjih dela. Predvsem pri vzgoji mladega rodu, ki naj bo tak, da bo hodil po naših, po bazoviških poteh.

Duša Ferjančič

POJEM ELEGANCE SO KRAVATE *terital* TOVARNE *SVILANIT* KAMNIK

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Tankovski radiometer

V Franciji so izdelali poseben radiometer, ki je namenjen tankom, oklopnim vozilom, helikopterjem in vojnim ladjam. Imajo ga za ugotavljanje radioaktivnosti.

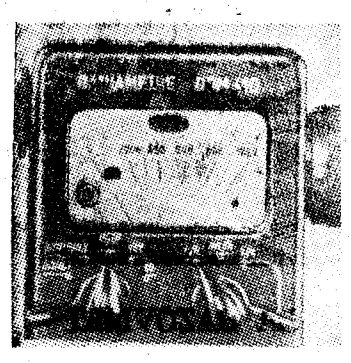

Njegova natančnost znaša 80 do 90 %.

Z radiometrom »DOM 410« odkrivajo predvsem gama žarke. Če pa mu dodajo še posebno pripravo, pa lahko ugotavljajo razen beta in alfa žarkov tudi radioaktivnost tal in tekočin.

Vojaška veda in tehnika

Vožnja po močvirnem zemljišču

Da se kolesa transportnih vozil na mehkem zemljišču ne bi vdirala, v Angliji take dele poti prekrivajo z aluminijastim trakom.

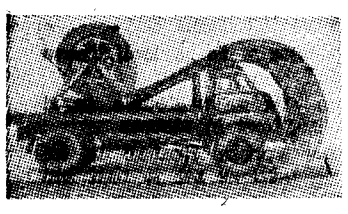

Njegova velika prednost je tudi v tem, da ga je mogoče zelo hitro položiti ali pobrati.

Trak, ki je dolg petinpetdeset in širok skoraj tri in pol metra, sestavljajo aluminijaste deske, ki so pritrjene druga ob drugi. Namotan je na boben, ta pa je lahko pred ali pa za voznikovo kabino.

Hitrosti do 800 km na uro tudi v kopenskem prometu

Ameriško ministrstvo za trgovino je odobrilo 90 milijonov dolarjev za pokritje stroškov v zvezi s triletnimi raziskovalnimi deli za povečanje hitrosti kopenskih transportnih sredstev. Ublažili naj bi

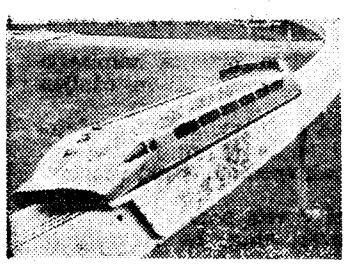

težave, ki jih imajo pri medsebojni povezavi mest na zelo gosto naseljenem območju med Bostonom in New Yorkom, kjer živi kakih štirideset milijonov ljudi.

V prvem letu raziskovalnih del se bodo omejili predvsem na vprašanja železniškega prometa, čeprav sodijo, da klasični vlaki ne bodo nikoli presegli hitrosti 300 kilometrov na uro.

Največjo pozornost nameravajo posvetiti vozilom z zračno blazino, kajti le s temi vozili bo moč razviti hitrosti do 800 kilometrov na uro. Imela pa bodo tudi razne druge prednosti: bodo zelo udobna in povzročala neprimerno manj ropota in šuma kot katerakoli druga kopenska vozila.

Najnovejši jugoslovanski torpedni čolni

Jugoslovanska vojna mornarica je pred kratkim dobila novo orožje — sovjetske torpedne čolne, ki so po svojih značilnostih in oborožitvi kot nalašč za Jadransko morje. Čolni so bogato opremljeni z najrazličnejšo elektroniko, predvsem pa z radarji in elektronskimi računskimi stroji.

Čolni te vrste lahko izstrele torpede, ki potem sami zasledujejo cilj, tako daleč od nasprotnikove vojne ladje, da jih ta s svojimi topovi kalibra 76 mm ne more doseči. Razen tega pa imata dvocevna topa, s katerima je oborožen vsak torpedni čoln, tolikšno moč, da v hitrem naletu lahko potopita srednje veliko transportno ladjo.

Kakšen je Mesec?

Z uresničevanjem programa »Apollo« Američani želé dokazati, da na Mesec lahko pošljejo tri može in jih nato spet vrnejo nazaj na Zemljo. Hkrati s tem pa si na vso moč prizadevajo, da bi že v začetku zbrali o Mesecu čimveč tehničnih in znanstvenih podatkov.

Na Mesec bodo poslali in tam pustili skupino aparatov ALSEP, ki jih že pripravljajo nekatera ameriška podjetja. Na Mesec jih bodo prepeljali v raziskovalnem vozilu. Vsi ti aparati zajemajo zelo majhno prostornino (0,4 kubičnega metra), na Zemlji pa so težki le sedeminsedemdeset kilogramov. Vložili jih bodo v dva zaboja. V prvem bodo generator in naprave za geološke raziskave, v drugem pa razni drugi aparati. Na zunanjo steno vesoljskega vozila za raziskovanje Meseca bodo pritrdili radioaktivni element jedrskega generatorja, ki bo lahko deloval in prenašal podatke na Zemljo leto dni.

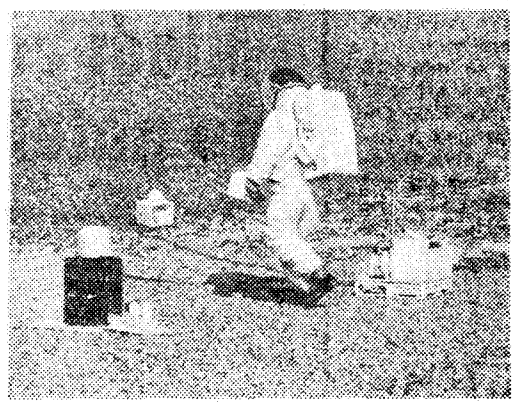

Kozmonavt, ki nosi na hrbtu sistem za zvezo in klimatizacijo, razmešča znanstvene aparate.

Vse te naprave in aparate bodo prepeljali na Mesec v prvih treh poletih. Ob prvem in drugem poletu bodo poslali na Mesec aparate skupine A, ob tretjem poletu pa aparate skupine B. V skupino A sodijo pasivni seizmograf, magnetometer, aparat za merjenje sočnih vetrov in detektor supratermičnih ionov. Skupina B pa vsebuje pasivni seizmograf, aktivni seizmograf, detektor supratermičnih ionov in aparat za merjenje termičnih tokov.

Seizmograf bo posredoval podatke o morebitnih potresnih območjih. Z njihovo pomočjo bodo prišli do ustreznih ugotovitev o Mesečevi površini. Ko bodo proučili potresne valove, bodo lahko zvedeli marsikaj tudi o Mesečevi notranji strukturi. Seizmograf bo imel dva triosna detektorja, od katerih bo prvi zaznaval nizkofrekvenčne valove v trajanju med desetimi in petnajstimi sekundami, drugi pa valove z višjimi frekvencami (20 Hz) v trajanju med 0,1 in 1 sekundo.

Podobno nalogo kot pasivni ima tudi aktivni seizmograf, le da bo o strukturi, globini in fizikalnih lastnostih gornjih plasti dajal natančnejše podatke. To pa tako, da bodo na Mesečeva tla v ustrezni razdalji drug od drugega položili mikrofone, ki bodo registrirali zvočne valovi z višjimi frekvencami plozij bo s pomočjo posebne cevi in majhnih eksplozivnih polnitev povzročil astronavt, ki bo od središča merjenja oddaljen kakih sto metrov. Štiri eksplozije pa bodo s posebnimi minami iz nekakšnega minometa sprožili leto dni kasneje, to pa na signal zemeljskih postaj. S prvo metodo bodo ugotovili strukturo tal do petindvajset, z drugo pa do sto petdeset metrov globoko.

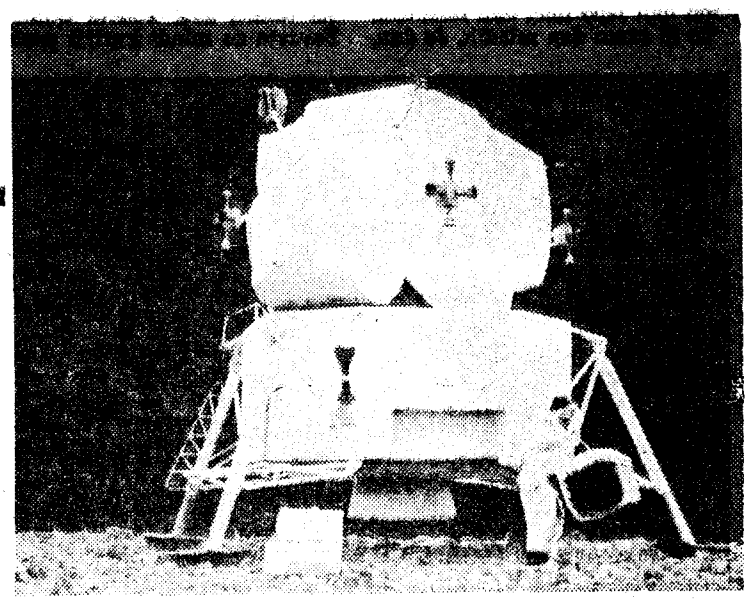

Z magnetomerom bodo izmerili jakost in spremembe lunarnega magnetnega polja ter proučevali vpliv Zemljinega magnetnega polja na Mesec. Podobne aparate so vgradili tudi na Mesečeva umetna satelita »Explorer 33« in »Pioneer C«.

Detektor supratermičnih ionov je namenjen za proučevanje Mesečeve atmosfere in ionosfere. Ugotavlja gostoto ionov v ustreznem časovnem obdobju in njihovo temperaturo, hkrati pa izračunava hitrost in energijo delcev. Zlasti zanimivo pa je spremljanje atmosferskega pritiska, ki ga povzročajo lunine faze ali delovanje Sonca.

Z aparati za merjenje toplotnih tokov skušajo ugotoviti predvsem temperature v notranjosti Meseca. Podatke primerjajo z ugotovitvami, ki jih imajo o Zemlji, da bi tako ugotovili, če je tudi Mesec doživljal tak razvoj kot naša Zemlja. V te namene imajo tri detektorje, dolge po šestdeset centimetrov, ki jih bodo vtaknili v Mesečeva tla. Astronavt bo izvrtal tri metre globoke in dva in pol centimetra široke luknje s pomočjo posebnega svedra. Podatke o toplotnih tokovih bodo zbirali leto dni.

Vsi našteti in še nekateri drugi aparati bodo morali delovati precej dolgo in zato zanje ne bodo mogli uporabljati baterij ali sončnih celic. Priključili pa jih bodo na radioaktivni element SNAP-27, ki ga je izdelalo znano podjetje General Electric Company. Generator bo kot gorivo uporabljal radioizotop plutonij Pu 238. SNAP-27 bo zlahka prenašal velike temperaturne razlike, ki so značilne za Mesec, in bo vsaj leto dni oskrboval aparate s tokom z napetostjo 14 voltov in z močjo 56 vatov. Generator tehta nekaj čez sedemnajst kilogramov.

Čeprav bo sistem ALSEP deloval avtomatično, bo le potreben tudi astronavt, ki ga bo na Mesečevi površini namestil in pognal v tek. To pa pomeni, da je navzlic avtomatizaciji uspeh teh poskusov odvisen predvsem od človeka.

Novosti za nosilce partizanske spomenice

Zakon o pravicah nosilcev partizanske spomenice 1941 so spremenili z odločbo, po kateri so nosilci spomenice ne glede na to, ali so socialno zavarovani ali ne — oproščeni plačevanja prispevka k stroškom zdravstvenih uslug, le prispevek za zdravila in neobvezno cepljenje bodo še nadalje plačevali.

Nadomestilo za stroške letnega dopusta postane za nosilce spomenice stalno in znaša 1000 N-din (namesto prejšnjih 600 dinarjev letno).

Popust na železnici

Železniška podjetja so se letos odločila odobriti 25-odstotni popust za potovanje na dopust. Ta popust je mogoče izkoristiti na podlagi obrazca K-13, ki ga lahko dobimo na vsaki železniški postaji. Popust velja 45 dni. Prekinitev potovanja na vmesnih postajah lahko traja 10 dni.

Popust velja tudi za krožna potovanja. Lani so se namreč potniki s popustom lahko vračali z dopusta le po isti smeri.

Fotografija z vprašajem

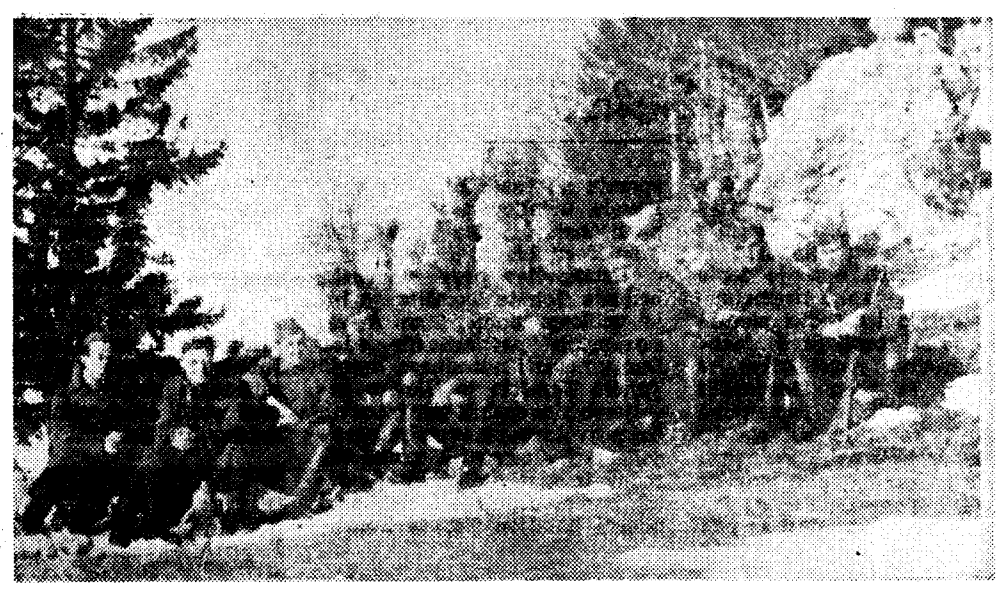

Kdo so ti fantje, ki so pred partizanskim fotografom posedli v skalnati breg? Nepopolni viri pravijo, da so fotografirani vodje oddelkov pri štabu XXX. divizije ter da je slika nastala po aprilski ofenzivi 1945 na Vojskem. Bralce prosimo, če proučijo te skromne podatke ter dodajo še svoje ugotovitve o kraju in času nastanka fotografije ter podatke o fotografiranih

PTT Slovenije prevzema pokroviteljstvo nad kurirji in vezisti NOV

Delavski svet Združenega podjetja za PTT promet v Ljubljani je na predlog RO ZZB NOV Slovenije sklenil, da PTT podjetja Slovenije prevzamejo pokroviteljstvo nad kurirji in vezisti Slovenije. Svečanost prevzema pokroviteljstva bo na slavnostni seji delavskega sveta dne 17. junija na Lokvah pri Novi Gorici. Temu pomembnemu dogodku bodo prisostvovali poleg članov delavskega sveta in predstavnikov kurirjev in vezistov tudi vsi aktivni PTT delavci — bivši borci iz vseh devetih PTT podjetij Slovenije in ostalih organizacij Združenega PTT podjetja. Dogovorili so se namreč, da bodo vsa podjetja vsakoletne izlete, ki jih sicer organizirajo za svoje borce širom po Sloveniji, letos usmerila na Lokve, tako da se bo tu zbralo okoli 500 PTT delavcev — bivših borcev ter skupno s kurirji in vezisti, ki se bodo odzvali našemu vabilu, obujalo ob tabornem ognju spomine na junaško borbo jugoslovanskih narodov.

Že 1. junija pa se bo podala na pot planinska PTT delegacija, v kateri bo sodelovalo okrog 50 PTT delavcev-planincev, ki bodo skupno s kurirji in vezisti prehodili znane kurirske poti od Pohorja preko Bohorja na Kozjansko, od tu na Dolenjsko, nato preko Gorjancev in Črmošnjic na Kočevski Rog in Mokrec; pri Železnikih bodo prestopili na področje Gorenjske ter se preko Blegoša in Trnovskega gozda napotili na Lokve, kjer bodo delavskemu svetu izročili pozdrave vseh dva tisoč PTT planincev Slovenije. Na svojem pohodu bo delegacija polagala na vse večje spomenike in grobove, mimo katerih bo hitela proti Lokvam, spominske vence ter s skromnimi svečanostmi skupno s prebivalci tistih krajev počastili spomin padlih. Posebna delegacija, izvoljena na zasedanju delavskega sveta, bo položila venec PTT kolektivov Slovenije na grobnico primorskih partizanov v Trnovem pri Novi Gorici.

Po svečanem aktu prevzema pokroviteljstva bo delavski svet imenoval poseben stalni odbor iz vrst PTT delavcev, ki bo prevzel skrb za pokroviteljstvo nad kurirji in vezisti NOV Slovnije, skrb za vse akcije v zvezi s pokroviteljstvom in končno tudi skrb, da PTT nadaljuje in ohrani tradicije in spomin na junaštvo kurirjev in vezistov med narodnoosvobodilno borbo.

T. P.

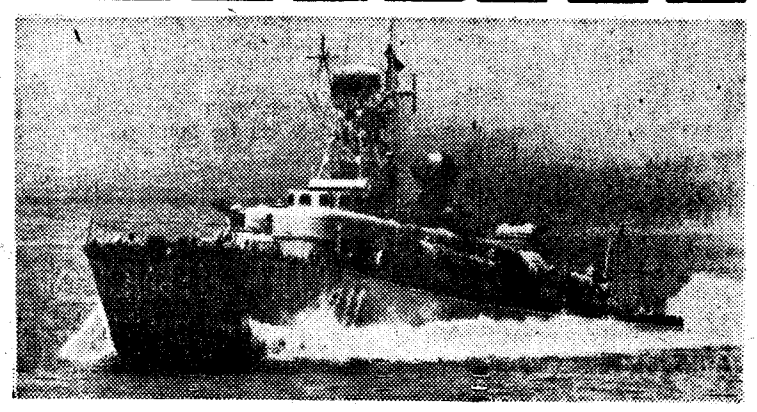

Pojem elegance so kravate
tervital
TOVARNE Svilanit
KAMNIK

BORCI — VEZISTI!

Objavljamo anketo, ki naj jo izpolnijo vsi borci-vezisti ter svojci za padle borce-vezisté. Izpolnjene ankete pošljite tovarišu Jožetu Šetini, Združeno podjetje za PTT promet, Ljubljana, Cigaletova 15. Izpolnjene ankete naj vsebujejo naslednje podatke:

a) priimek in ime — partizansko ime
b) rojstni podatki — datum in kraj rojstva
c) sodelovanje v NOB — kot vezist (radiotelegrafist, morsist, telefonist, linijaš, mehanik — tehnik, radio, tt in elektro stroke); v kateri enoti (ali terenu); — bataljonu, brigadi, diviziji, korpusu, obveščevalni mreži, v delavnicah, šoli — tečajih, Tanjugu, SNOS.

Za vsako enoto je treba navesti:

1. Dolžnost, ki si jo opravljal;
2. sodelavce na radio postaji, telefonski centrali, Morsovem aparatu, linijskem oddelku, vodu, tečaju, delavnici; naslove sodelavcev;
3. katere zveze si vzdrževal;
4. tip postaje, aparaturo, na kateri si delal;
5. kako si aparaturo vzdrževal;
6. kratek opis organizacije in dela v enoti. Tovariši, ki so bili na komandnih in vodilnih položajih, naj opišejo in skicirajo organizacijo zvez v enotah za posamezne akcije.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

BOJ SOVJETSKEGA OKLOPNEGA VLAKA Z NEMŠKIMI BOMBNIKI

»Južnouralski železničar« proti »junkersom«

Konec junija 1942 so nemške enote ob množični podpori svojega letalstva začele napadati tudi pri Voronežu, osnovne sile pa so hitlerjevci osredotočili pred sovjetsko 40. armado.

Ko se je 28. junija zdanilo, so črni tropi junkersov prekrili nebo. V vsaki skupini je bilo po deset do petnajst in še več letal. Nekatera izmed njih so se usmerila proti železniškemu križišču Rashovcu, kjer je stal oklopni vlak štev. 2. Izdelali so ga bili novembra 1941 v železniških delavnicah v Čeljabinsku in ga krstili za »južnouralskega železničarja«. Njegovo posadko so sestavljali rudarji in železničarji. Oklopni vlak je imel nalogo, da varuje zaledne ustanove 40. armade in 121. strelske divizije.

Takoj potem, ko so v vlaku opazili sovražnikova letala, so se premaknili nekoliko naprej, da bi laže manevrirali. Medtem so tudi borci pohiteli na svoja mesta ob topovih in mitraljezih.

Sovražna letala — bilo jih je osemnajst — so začela drugo za drugim strmoglavljati nad vlak. Topničarji so jih takoj pozdravili s hudim ognjem, vendar ta ni bil učinkovit.

Bombardiranje se je nadaljevalo. Bombe so se razletavale v neposredni bližini vlaka in njihovi drobci so udarjali ob jekleno oblogo na vagonih. Posadka je imela že prve padle in ranjene borce. Pa tudi nasprotnik ni bil brez izgub. Iz enega izmed napadajočih junkersov se je začelo kaditi, njegov pilot pa je takoj nato pohitel proti zahodu. Neki drugi junkers se med strmoglavljenjem ni utegnil več zravnati in se je zapičil v tla. Njegova posadka pa se je kljub temu s padali rešila. Vsi trije Nemci so si poiskali kritja prav blizu železniške proge. Ko pa se jim je namestnik komandanta Kuznecov v spremstvu dveh borcev približal in jih hotel ujeti, so nacistični letalci začeli streljati s pištolami. Kuznecov jim je odgovoril z lahko strojnico. Potem ko je dva Nemca ubil, je tretji dvignil roke in se pustil mirno odpeljati v vlak.

Pol ure po prvem napadu so bili Nemci spet nazaj. Njihova letala so se po vrsti spuščala nad vlak, čigar posadka pa jih je sprejela s tako hudim ognjem, da sovražni letalci niso mogli natančno meriti in ni nobena njihova bomba padla neposredno na vlak. V tem napadu so hitlerjevci izgubili še eno letalo. Ob tretjem napadu so bili nekateri borci huje ranjeni, vendar so jih takoj spravili v bolnišnico.

Med kasnejšimi napadi je ena izmed nemških bomb padla med dva vagona in odtrgala kos tira. Skupina borcev, določenih za popravilo proge, se je takoj lotila dela. Tedaj pa so ugotovili, da nimajo v zalogi dovolj velikega kosa tračnice. Kaj storiti? Najprej so zasuli jamo, ki jo je bila izkopala bomba, nato pa počez položili drugega ob drugem železniške pragove, nazadnje pa nanje pritrdili kos hrastovega bruna približno enake oblike, kot je običajna tračnica. Ko je bilo to storjeno, je dvestotonska lokomotiva počasi zapeljala na nasprotno stran poškodovane proge. Preden pa ji je to povsem uspelo, je vlak napadla nova skupina nemških bombnikov. Spet toča bomb in še eno sestreljeno sovražno letalo.

Nemška letala so napadala vse do poldneva, oklepni vlak pa je nenehno manevriral. Ko so nemški letalci ugotovili, da vlaku zaradi učinkovitega protiletalskega ognja z bombami ne morejo do živega, so se proti večeru lotili drugačne taktike. Začeli so ga obstreljevati s topovi in strojnicami, da bi tako nasprotnikove topničarje in mitraljezce pregnali od njihovega orožja. Protiletalci so si zares morali iskati kritja pod zgornjimi jeklenimi ploščami in zato so sovražna letala obstreljevali ne več med strmoglavljenjem, temveč šele potem, ko so se izravnala in se začela oddaljevati.

»Južnouralski železničar« je vztrajal v boju z nemškimi letali štirinajst ur — vse do noči. V tem času je zavrnil deset sovražnih zračnih napadov. Umaknil pa se je šele potem, ko mu je povsem pošla municija.

Major A. Kosonogov

Z bajoneti nad tanke

Šestnajstega maja 1940 so maroški strelci blizu belgijskega mesta Marbiaisa jurišali na nemške tanke in se prebili iz sovražnikovega obroča.

Prva maroška divizija je iz Maroka prispela v Evropo konec oktobra 1939. leta. Sestavljali so jo trije polki maroških strelcev, 64. afriški topniški polk in ogledniška skupina iz 3. polka maroških konjenikov. Na atlantski obali so jo izpopolnili še s Francozi iz bližnjih krajin. Po dvomesečnem urjenju na območju Chalon-sur-Marne so to divizijo v aprilu 1940. leta poslali na belgijsko mejo, kjer je utrjevala mejo, v začetku maja pa je vzdolž nje zasedla obrambne položaje.

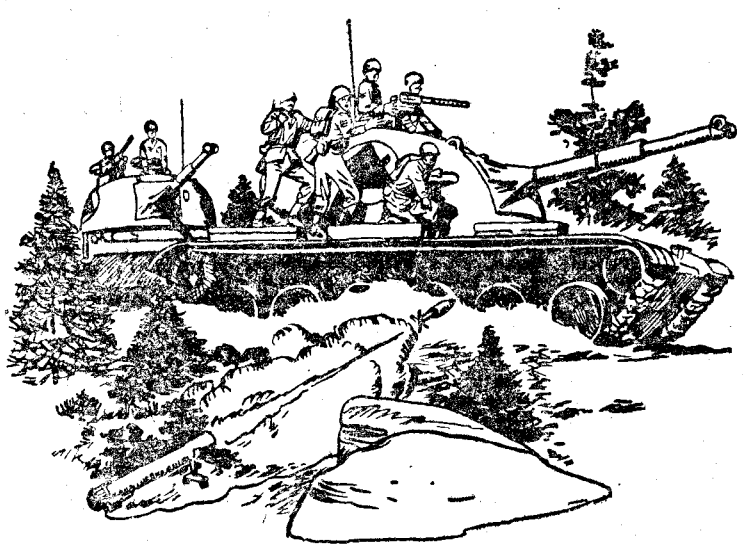

Že 14. in 15. maja je divizija imela priložnost, da zavrne napade dveh nemških oklopnih divizij. Po sovražnikovem preboju pri Sedanu pa se je navzlic pogumu svojih vojakov morala umakniti. Imela je hude izgube tako v ljudeh kakor tudi v bojni tehniki. Izgubila je polovico topov, od protitankovskih sredstev pa ji ni ostalo ničesar več.

Šestnajstega maja je bilo še kar mirno, toda Nemci so proti koncu dneva spet okrepili pritisk. Južno od Marblaisa so bile na položajih zelo razredčene enote 1. polka maroških strelcev. Nemška pehota je napredovala na krilih, sredino pa je obstreljevala z mitraljezi in topovi, da bi tako zaprla obroč in zaprla klešče okrog oslabljenih maroških enot. Po devetnajsturnem boju so se Maročani le še stežka upirali silovitim nemškim napadom.

Tedaj so zaslišali, kmalu nato pa še zagledali nemške tanke. Od strelskih jarkov maroške pehote so bili oddaljeni le kak kilometer. Maročani pa niso imeli prav nobenega protitankovskega topa.

Fašistične enote so postopoma stiskale obroč okrog Maročanov. Ob pol devetih zvečer so maroške enote krenile v napad. Njihovi vojaki so z bajoneti, nasajenimi na puške in med vpitjem zdrveli po bregu navzdol proti nemškim tankom. Pred seboj so imeli sedem ali osem tankov, ki so se počasi pomikali naprej in varovali svojo pehoto.

Stotine Maročanov se je čedalje bolj bližalo tankom. Sprva je šlo brez kakih večjih težav, saj Nemci napada niso pričakovali in so bili iznenadeni. Kmalu pa se je iz njihovih tankov oglasilo avtomatsko orožje in s svojim ognjem kosilo po vrstah maroških strelcev. Kljub hudim izgubam se Maročani niso ustavili. Nemško pehoto, ki je spremljala tanke, je nepričakovani nasprotni napad tako zmedel, da se je začela v neredu umikati nazaj proti izhodiščnim položajem. Tankovske posadke so na Maročane izstrelile še nekaj rafalov, potem pa so tudi tankisti svoja vozila naglo obrnili in jo ucvrli za pehoto. Ustrašili so se namreč, da jih ne bi Maročani obkolili. To bi jim bilo storiti tem laže, ker se je začelo mračiti, Maročani pa so se tankom približali že na kakih 50 do 100 metrov.

Napad je povsem uspel, čeprav so ga izvedli brez vsakih priprav, brez podpore težkega orožja in celo brez pravega reda.

Ko so pregnali Nemce, so se Maročani vrnili na svoje izhodiščne položaje. Po uspehu, ki so ga bili v tem jurišu na nemške tanke dosegli, so jih le stežka pripravili do tega, da se umaknejo od tod.

Približno opolnoči je prispelo povelje za umik. Izvedli so ga, ne da bi bilo treba enkrat samkrat ustreliti.

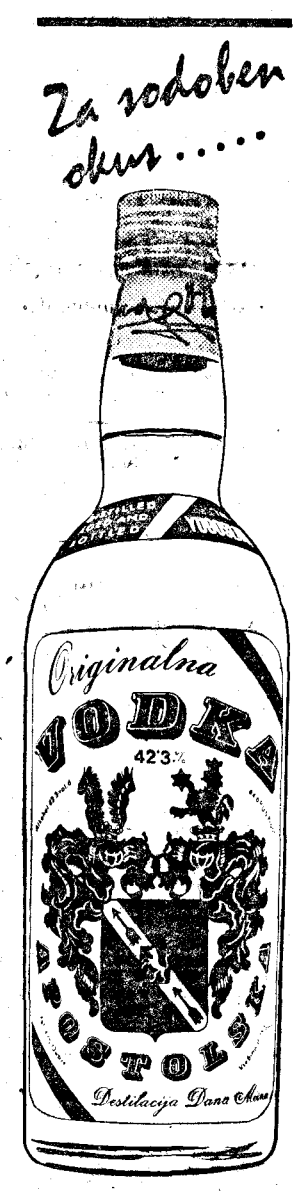

POJEM ELEGANCE SO KRAVATE *terital*
TOVARNE *SVILANIT* KAMNIK

LJUBLJANA nama
MODNE NOVOSTI IZ ITALIJE V TRGOVSKI HIŠI nama MODNE NOVOSTI IZ ITALIJE

V PRITLIČJU:
- ženske, dekliške in otroške torbice iz skaja, rafije in blaga
- torbice za kozmetične potrebščine
- denarnice
- etuiji za očala

V I. NADSTROPJU:
- ženske torbice iz umetne rafije,
- ženske torbice iz umetnih korald za dnevne priložnosti
- ženske torbice in umetnih korald za gledališče in plese

V III. NADSTROPJU:
- damski salonarji (boks in semiš),
- damski sandali (boks in semiš)
- moški, ženski in otroški čevlji iz platna in gume (primerni in praktični za izlete in šport)

IZBIRA ZA VSAK OKUS — LETOŠNJI MODELI IN BARVE — EKSKLUZIVNI VZORCI

nama LJUBLJANA

Upor naših letalcev v Alžiru

Letos je letalstvo JLA praznovalo 25. obletnico ustanovitve. Leta 1942 je narodni heroj Franjo Kluz s starim dvokrilcem, s katerim je priletel na osvobojeno ozemlje, izvedel prvi borbeni polet nad sovražnika. Spomladi 1944 je partizanska vojska že imela številne prekaljene letalce; izurili so se bili v severni Afriki, nato pa dobili letala »spitfire« in »hurricane«. Avgusta istega leta so se pojavila na našem nebu letala z rdečimi zvezdami.

Pričujoči sestavek posvečamo obletnici letalstva JLA, ki jo je praznovalo 21. maja, ter spominu na zavedne Primorce, ki so se dosledním ravnanjem opredelili za Titovo Jugoslavijo in NOVJ. Sestavek o uporu naših letalcev v Alžiru je napisan na podlagi opisov štirinajstih udeležencev upora ter tovarišev, ki so v uporu sodelovali, pa se uporaikom niso docela pridružili.

Zavezniki so se izkrcali na Siciliji 10. VII. 1943. Tedaj je bilo na tem velikem otoku okrog 5000 Primorcev in Istranov, ki so tam opravljali kot pripadniki delavskih bataljonov (battaglione speciale) težja dela pri utrjevanju obrambnih položajev, podiranju dreves v gozdovih, na poljih itd. Vsi so komaj čakali, da jih zavezniki osvobodijo italijanskega jarma. Kjer so le mogli, so hiteli svojim osvoboditeljem naproti in se jim predajali. Zavezniki so v začetku operacij na Siciliji zajete ujetnike sovražnikovih sil prevažali v ujetniška taborišča v Tuniziji skozi pristanišča Tunis, Bône, Bizerta, Philippeville, Sousse in Sfax.

Z ujetniki naše narodnosti so imeli zavezniki svoje posebne načrte in so zato zahtevi naših rojakov, naj jih ločijo od ostalih ujetnikov — Italijanov in Nemcev — kmalu ugodili. Pošiljali so jih v zbirno taborišče pri Constantinu »Camp Prisonier of War 208«.

Takoj po zajetju so se naši rojaki na lastno pobudo organizirali, bodisi v manjših ali večjih skupinah, in začeli akcijo, da bi jih zavezniki poslali čimprej v Jugoslavijo v boj proti sovražniku. Ta pripravljenost za boj proti fašistom se je povsem skladala z načrti zaveznikov, čeprav v drugačni obliki. Angleške oblasti so podpirale jugoslovansko kraljevsko vlado, ta pa je računala, da bo z novimi ujetniki naše narodnosti sestavila svojo novo vojsko. Tisti politiki iz begunskih krogov, ki so realno ocenjevali položaj v domovini in v svetu, so namreč leta 1943 končno spoznali, da so jim računi s četniki — zaradi njihovega sodelovanja z Nemci — popolnoma propadli. Prav tako je postal položaj »jugoslovanske kraljevske vojske« na Bližnjem vzhodu bolj in bolj majav. Tu je prišlo do raznih uporov, odpovedi poslušnosti, ter — da bi se rešili podrejenosti kraljevskim oficirjem — do odhoda manjših ali večjih skupin v britanske komandose ali britanski RAF (Royal Air Forces = kraljevske letalske sile). Skratka na to vojsko, že tako maloštevilno, ni bilo kaj prida računati. Spričo takega stanja so začeli iskati nove vire in te bodo — tako so mislili — našli med italijanskimi in v manjšem številu tudi med nemškimi ujetniki, zajetimi v Severni Afriki, na Siciliji in v Italiji. Jugoslovanskih rojakov, pomešanih med ujetniki, bi moralo biti po njihovem računu približno 20.000. — Vedeli so sicer, da ne bo šlo z zbiranjem prostovoljcev prav lahko, toda računali so na podporo angleških oblasti, ki so jo te res tudi nudile v izdatni meri. Toda uspehi so bili kaj klavrni.

»Emigrantska vlada je poslala 16. IX. 1943 iz Kaira v Italijo vojno delegacijo pod vodstvom generala Petra Živkovića z nalogo, da mobilizira čimvečje število ujetnikov in internirancev v kraljevsko vojsko. Ta delegacija je plačala vsakemu oficirju, ki je vstopil v enote kraljevske vojske, 5000, podoficirju 4000 in vojaku 3000 lir. Čeprav je bilo precej denarnih sredstev, so mobilizirali do 1. oktobra 1944 samo 406 oseb, med temi je bilo 176 oficirjev.« (Opomba 1.)

Vsiljevanje kraljevske jugoslovanske komande in njeno podpiranje s strani britanskih oblasti, pri tem pa nobenih izgledov za odhod v domovino, je vzbujalo pri naših rojakih upravičen odpor, ki se je kazal v raznih oblikah.

DOGODKI V CONSTANTINU JESENI 1943

V taborišču »P. o. W. 208« pri Constantinu se je zbralo do začetka avgusta 1943 okrog 2700 Primorcev in Istranov, v Tunisu jih je bilo okrog 600, v Bônu 400, v Philippevillu 300, skupno okrog 4000. Komando so imeli kraljevski oficirji. V taborišču »208« je bilo ljudstvo razdeljeno v 22 čet od številke XI do XXXII. Za prvih 10 čet — od I. do X. čete je bilo rečeno, da so na Bližnjem vzhodu.

Oficirji in predstavniki begunske vlade so sporočili taboriščnikom, da zbirajo novo jugoslovansko vojsko. Iz zavezniških in še posebno francoskih komunističnih časopisov in v stiku z naprednimi domačini so naši ljudje vedeli za hude boje, ki jih bije NOVJ v domovini in velika večina naših je bila pripravljena na takojšen odhod v boj proti okupatorju. Ta pripravljenost za borbo je precej olajšala kraljevskim predstavnikom v Afriki zbiranje vojske. Večina pa je bila proti kraljevski vojski in ni hotela pristopiti, dokler niso oficirji na zahtevo taboriščnikov napovedali roka za odhod v Jugoslavijo. Obljubili so, da se bo to zgodilo čez dva meseca, po času, ki je potreben, da se zbráne enote vojaško organizirajo in izurijo. Našim rojakom je bilo tedaj tudi jasno, da bodo — kolikor ne bi pristopili v kraljevsko vojsko — končali v ujetniških taboriščih skupaj z Italijani in Nemci in tam ostali do konca vojne. Ko so torej prišli do spoznanja, da vodi pot v Jugoslavijo edino skozi kraljevsko vojsko, so vsi pripadniki taborišča »208« stopili v »Kraljevsko jugoslovansko vojnico« (opomba 3), kakor so to novo enoto imenovali, in okrog 20. avgusta 1943 so zaprisegli kralju Petru.

Začele so se vojaške vaje ali orožja ni bilo od nikoder, pač pa prepoved političnega dela, prepoved komentiranja poročil z bojišč, poslušanja radijskih postaj, branja časopisov ipd. Ljudje so postali nezadovoljni in nezaupljivi do komande. Ko je nezadovoljstvo bolj in bolj naraščalo, je bila komanda po preteku dveh mesecev prisiljena priti s kartami na dan. Sklicali so zbor vseh taboriščnikov in jim povedali, da bodo šli v Jugoslavijo ob koncu vojne in od tam pregnali komuniste, ki sedaj požigajo deželo. Na tem zboru je prišlo do protestov zaradi lažnega prikazovanja NOV v Jugoslaviji. Najglasnejša dva tovariša, ki sta grajala postopek oficirjev, je komanda dala zapreti. V taborišču je tedaj vzkipelo: osvobodili so oba zapornika in obenem zahtevali, da mora komanda zapustiti taborišče.

(Nadaljevanje)

Ponovitev leta 1956?

Sredi maja je na Srednjem vzhodu izbruhnila kriza, ki je povzročila veliko zaskrbljenost v svetu in še povečala že tako velik strah za mir. Položaj je za zdaj še zelo nejasen in konec prejšnjega tedna, ko smo oddajali gradivo za to številko, so bile možnosti za zaostritev ali pomiritev skoraj enake.

15. maja je Izrael proslavljal devetnajstletnico ustanovitve svoje države. Ob tej priložnosti je bila v Jeruzalemu velika vojaška parada, ki jo je gledalo okrog 200.000 ljudi z najvišjimi predstavniki države na čelu. Na tribuni, mimo katere so korakale moške in ženske enote izraelske vojske — opremljene z ameriškim orožjem — sta stala predsednik republike Zaman Šazar in premier Levi Eškol. Parada, ki je izzvenela kot demonstracija izraelske udarne moči, je bila provokacija Sirije in drugih arabskih dežel. Pozneje so vodilne izraelske osebnosti nekajkrat spregovorile o Siriji in o tem, da bi bilo treba vreči režim v njej.

V Siriji so bile potem velike protestne akcije in sosednja Združena arabska republika je takoj izjavila, da je pripravljena z vojsko pomagati Siriji, če bi jo Izrael napadel. Predsednik Naser je izjavil, da Izrael in Jordanija izvajata koordinirani vojaški pritisk na Sirijo v okviru širše akcije imperialističnih sil na Srednjem vzhodu.

Dan kasneje so v vseh enotah egiptovske vojske uvedli popolno pripravljenost in čete so se napotile proti izraelskim mejam. Načelnik egiptovskega generalnega štaba Muhamed Favzi je odšel v sirsko prestolnico Damask. Sirski delegat v OZN George Tomeg je izročil predsedniku Varnostnega sveta OZN pismo svoje vlade, v katerem Sirija obtožuje zloglasno ameriško protivohunsko organizacijo CIA, da z izraelskimi gverilci uprizarja veliko zaroto proti Siriji. ZDA pa so sporočile, da so naredile »tajne diplomatske korake« in podprle prizadevanja generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov U Tanta, da omili napetost.

17. maja je bila sirska armada v popolni pripravljenosti, ZAR pa je zahtevala od OZN, naj umakne svoje enote s Sinaja. Namestnik vrhovnega poveljnika oboroženih sil ZAR maršal Amer je zahteval umik »modrih čelad«, da ne bi bile v nevarnosti, če bi prišlo do vojaških akcij.

Mednarodne sile, ki jih je Organizacija združenih narodov poslala na Sinaj po tistem, ko je bilo konec izraelsko-angleško-francoske agresije na Suez v letu 1956, so se začele umikati čez nekaj dni, ko je U Tant dobil ustrezno noto kairske vlade. Zdru-

Razgledi s 46. vzporednika

žena arabska republika je pri tem ravnala povsem zakonito, saj so bile enote OZN samo na njenem ozemlju (Izrael se je zmerom upiral, da bi bile »modre čelade« tudi na njegovi strani meje, zdaj pa mu je do tega, da se ne bi nikamor premaknile). Čete OZN — med njimi so tudi jugoslovanske enote — bi pravzaprav ovirale egiptovske oborožene sile, če bi prišlo do vojaških akcij.

V vsem arabskem svetu se je izkazala velika solidarnost s Sirijo, s katero ima ZAR pogodbo o skupni obrambi pred napadalci. Pomoč v primeru izraelskega napada so obljubile Alžirija, Kuvait, Libanon, Irak, skratka arabski svet je izrazil svojo enotnost.

Konec prejšnjega tedna so bili delegati v Organizaciji združenih narodov mnenja, da trenutno ne gre za resno krizo, čeprav je U Tant izjavil, da je »položaj potencialno težak«. Indijska vlada je izrazila zaskrbljenost, v Veliki Britaniji so obžalovali Naserjevo odločitev, naj se čete OZN umaknejo s Sinaja, obenem pa poudarili, da je zdaj vse odvisno od Izraela: ali bo napadel Sirijo ali ne.

V dokaj nejasnem položaju se je samo še povečala nevarnost za svetovni mir. Američani so v Vietnamu vdrli v nevtralni pas med severom in jugom, tako da ni več demilitarizirane cone ob 17. vzporedniku ne v diplomatskem ne v pravnem pogledu. Ameriška agresija v Vietnamu se samo krepi. Vietnamska vojna je doslej temeljito spremenila razmere v svetu, njej pripisujejo nesoglasje med samimi članicami Severnoatlantskega pakta, nemire v Aziji (tudi notranje nemire v LR Kitajski). U Tant je pred kratkim celo opozoril na to, da se je že začela tretja svetovna vojna, ker nihče ne ve, kako se bo razpletla vietnamska.

Vznemirjenost se je povečala ob nedavnem državnem udaru v Grčiji, kjer je vojska uvedla pravcato fašistično diktaturo v stilu španskega generala Franca. Zdaj se je tako imenovano »vroče« področje razširilo na Srednji vzhod. In v vseh primerih je bilo poudarjeno, da imajo ZDA svoje prste vmes. Seveda ne uradno, marveč s posredovanjem svojih organizacij, predvsem CIA. Nekateri menijo, da je sedanja kriza na Srednjem vzhodu morda le manever ZDA, da bi odvrnile pozornost sveta od Vietnama. To je ravnanje po logiki: če te boli zob, pa si zlomiš nogo, boš seveda za nekaj časa pozabil na zobobol in mislil le na nogo...

Izgubljeni, pa najdeni »Che«

Argentinski politik in revolucionar Ernesto »Che« Guevara je zaslovel s svojim delovanjem v kubanski revoluciji. Bil je eden najtesnejših sodelavcev premiera Fidela Castra in nekaj let kubanski minister za gospodarstvo. Njegove slike so se pojavljale v svetovnem časopisju. Potem pa je pred dvema letoma nenadoma izginil. Nihče ni vedel, kje je. Govorili so, da se je zameril Fidelu Castru, češ da je zavozil kubansko gospodarstvo in da ga je zato Castro pregnal. Takšnega politika, kakršen je »Che« Guevara, pa Američani iz ZDA nič kaj radi ne vidijo. Seveda so za njim pognali cele čede vohunov iz znane CIA. Iskali so ga po vsej Latinski Ameriki in CIA je v ta namen zasnovala vrsto »bojnih načrtov«, katerih nobeden ni uspel.

Sicer pa bi agenti CIA tudi težko spoznali Guevaro, če bi ga srečali — morda so tudi ga. Slekel je znano uniformo kubanskih gverilcev, si ostrigel lase in si obril brado, tako da je bil na zunaj podoben kakšnemu uglednemu poslovnemu človeku iz uspešnega podjetja.

Pred kratkim so se razširile novice, da je »Che« Guevara živ in zdrav in da deluje v Boliviji, kjer organizira gverilsko gibanje. Spet živi po starem: ima dolge lase, brado, oblečen je v gverilsko uniformo, s seboj nosi brzostrelko, daljnogled, torbo z zemljevidi. Izkušnje, ki si jih je bil nabral med kubansko revolucijo, mu veliko koristijo. Tako se je izrazil tudi Fidel Castro. Nekdanjega sodelavca je proglasil za človeka, ki ima velikanske izkušnje z organizacijo oboroženega upora.

Gverilska in odporniška gibanja v Latinski Ameriki so čedalje močnejša. Poglavitna žarišča so zdaj v Paragvaju, Kolumbiji, Venezueli, Gvatemali, Peruju in Boliviji. Razlogov za to ni treba še posebej naštevati. V glavnem gre za popolno politično in gospodarsko odvisnost večine Latinske Amerike od ZDA, za zmedene notranje razmere, nizko življenjsko raven prebivalstva, zaostalost, nepismenost itd. Državni udar sledi državnemu udaru, navadno se zamenja le generalska in polkovniška skupina na vrhu, razmere pa se ne spremenijo.

Predstavniki bolivijske vojske priznavajo, da so se redne enote že nekajkrat spopadle z gverilci in da ni šlo za kakšne neorganizirane oddelke. Seveda so krivdo takoj vrgli na Kubo: pri ujetih gverilcih so našli kubansko orožje, kubanske časopise, kubanski tisk itd. Na tiskovnih konferencah so generali tudi povedali, da je argentinsko-kubanski revolucionar »in komunist« Ernesto »Che« Guevara že dolgo v Boliviji in da organizira odporniško gibanje.

Bolivija pozna tradicijo uporov in revolucij. Kmetje in rudarji imajo orožje skrito doma in pripravljeni so ga uporabiti. Toda doslej njihove akcije niso bile uspešne oziroma vojska jih je krvavo zadušila. S prihodom Guevare so se razmere v gverilskem gibanju spremenile. V vojaškem pogledu gre za bolje izurjene oddelke, v političnem pa je kubanski revolucionar dosegel enotnost med gverilci in partijo, med mesti in gozdovi, med ulico in džunglo.

Dejavnost Ernesta »Che« Guevare v Boliviji povzroča velike skrbi tako bolivijskim oblastem kot Združenim državam Amerike, ki jim je predvsem do tega, da se sedanje razmere v Latinski Ameriki ne bi spremenile.

STANE IVANC

Ustanovitelj političnega gledališča

Lansko leto ob tem času je umrl nemški književnik, režiser in gledališki pedagog Ervin Piscator, ki je pomemben tudi za nas Slovence. Bil je marksist, revolucionar, ki je tenko prisluhnil razburkanemu dogajanju v Nemčiji po prvi svetovni vojni in snovanju proletarske kulture v še mladi Sovjetski zvezi.

Napredno gledališko umetnost v tem viharnem času so oblikovali in usmerjali ljudje velikega kova kot Stanislavski, Mayerhold, Reinhard, Brecht, Toller, Wolf in mnogi drugi. Med prvimi in vodilnimi pa je bil prav gotovo Ervin Piscator, ki je osnoval prvo politično gledališče na svetu. Z novo vsebino in obliko, z novimi scenskimi prijemi je hotel angažirati oder za napredno socialistično idejo. Na ta način je razgaljal krivice buržoazne družbe, junkerstvo in militarizem komaj minule vojne ter njene posledice. Sceni je dal širšo funkcionalnost: na oder je postavil tovarne, ulice, fronto, kasarne in krajino. Nosilci dogodkov niso posamezniki, ampak množice. Njegov namen je bil postaviti v središče dogajanja hkrati oder in avditorij. Igralcu pa je bila vseeno prepuščena subjektivna ustvarjalna akcija. Zato je obogatil dogodek na odru še s filmsko ali diapozitivsko projekcijo dokumentarnega in aktualnega značaja, s čimer je neverjetno razgibal dogodek na sceni in vplival na gledalce. Tedanji kritiki in kronisti so pisali, da je Piscator z veliko sugestivno močjo vzgajal in zabaval občinstvo ter ga prepričal, da je treba družbo spremeniti.

Spominjam se, kako smo osvajali občinstvo pri nas v letih pred drugo svetovno vojno. Piscatorjev učenec Ferdo Delak je pripravil med drugim »Hlapca Jerneja«, »Dobrega vojaka Švejka« in »Hlapce«, slikar Ljubo Ravnikar pa je narisal barvne diapozitive. Dostikrat je prišlo po predstavah do demonstracij in intervencij policije. Naval na te predstave je bil tolikšen, da ni moglo vse občinstvo v dvorano. Pri neki predstavi v zagrebški Radnički komori (režiserja se ne spominjam) v letu 1939, za katero sva napravila diapozitive s slikarjem Edom Murtićem, je prišlo več kot 6000 ljudi, dvorana pa jih je sprejela komaj dobro tretjino. Policija je končno prepovedala take »prevratniške« prireditve.

Naj omenim, da je moral Ervin Piscator po prihodu Hitlerja na oblast bežati v SZ. Odkar je ustanovil v Berlinu »Proletarsko gledališče« (1919) pa do njegove emigracije (1933), je postavil na oder R. Rolanda »Prišel bo čas«, Gorkega »Malomeščan«, A. Tolstoja »Rasputin«, Schillerjeve »Razbojnike«, Tollerja »Hura, mi živimo«, Haškovega »Dobrega vojaka Švejka« in še druge, ki so pustili za naciste nevarne sledi.

V domovino se je vrnil leta 1951, poln elana in novih ter sodobnih načrtov. Poiskal je nove avtorje in interpretatorje, postavil na oder Tolstoja »Vojno in mir«, Kipharta »Slučaj Oppenheimer«, Weissa »Preiskavo«, »Upor oficirjev« in več drugih. S tem je zaključil delo in potrdil svoje prepričanje, ki ga je nosil v sebi skozi tri desetletja, o družbeno angažirani gledališki umetnosti.

Zanimivo bi bilo napisati kaj več o revolucionarju Piscatorju in o ljudeh, ki so pri nas sledili njegovim vzorom, ter o konkretnih delih v tem smislu na naših odrih. Bolj izčrpno obdelavo pa bo moral zbrati in napisati strokovnjak. S tem bi pojasnil del našega predvojnega revolucionarnega dela, kateremu je bilo doslej posvečeno premalo pozornosti.

Stane Kumar

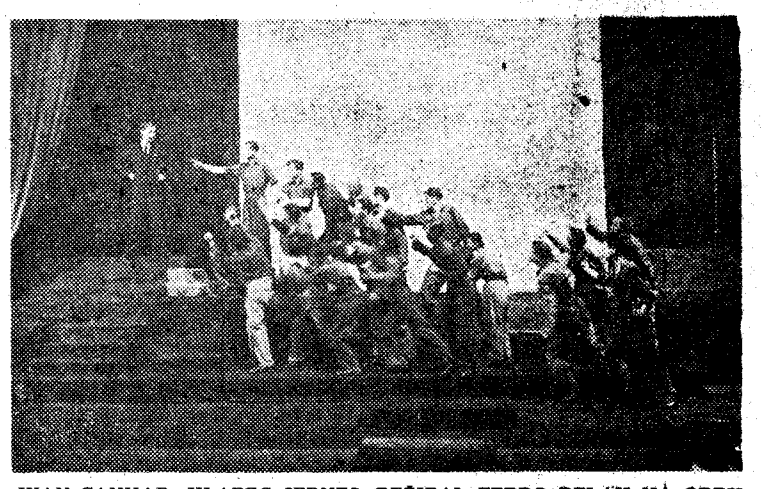

IVAN CANKAR: HLAPEC JERNEJ. REŽIRAL FERDO DELAK NA ODRU DELAVSKE ZBORNICE V LJUBLJANI 1932. V OZADJU BELO PLATNO ZA PROJEKCIJE DIAPOZITIVOV

KULTURNI OBZORNIK

Zanimiva razstava v Kopru

V koprskem muzeju je odprta razstava ilegalnega tiska v Slovenski Istri. Pripravili so jo v počastitev 30. obletnice ustanovitve KPS in 24. obletnice pokrajinskega komiteja KP za Slovensko Primorje.

Razstava prikazuje številne brošure, letake in lepake ter razne publikacije, ki so jih izdajale ilegalne tehnike v Slovenski Istri od leta 1932 do osvoboditve. Tako lahko vidimo celo prvo številko »Kmetskega glasa«, ki so ga komunisti razmnoževali v tehniki Gabrovica in v Čežarjih leta 1932. V Gabrovici je tehnika delovala v hiši Bruna Baruta, v Čežarjih pa pri Nazarju Vatovcu-Lali. Vidimo tudi osnutke letakov, ki jih je tehnika razmnoževala pred 1. majem 1932 z gesli »Otrokom kruha in delavcem delo« ter podobno. Teh letakov so toliko natrosili, da so preplavili vso Slovensko Istro. Po izjavi župana v Dolini so jih karabinjerji našli samo v Mačkovljah 20.000.

Dalje vidimo na razstavi revijo »Plamen«, ki jo je Pinko Tomažič začel izdajati 1938; razmnoževali so jo v tržaški tehniki. Zanimivi so letaki, ki so jih novembra 1941 tiskali v slovenščini in italijanščini v tržaški ilegalni ciklostilni tehniki pred začetkom procesa proti Tomažiču in tovarišem. Samo v Trstu so nalepili in raztrosili kakih 20.000 teh letakov. Tehnika v Trstu je razmnožila tudi »temeljne točke programa OF slovenskega naroda«, odlok Slovenskega NOO o razpisu posojila svobode in letak, ki je pozival italijanski narod, naj pomaga svojim vojakom, da dezertirajo k partizanom.

Bogato je prikazano delo Južnoprimorske tehnike, ki je delovala nedaleč od domačije Ivana Caha-Iskre v »Gabrju« in v »Jamici« nad Gabrovico (od junija do novembra 1943). V Ospu na št. 78 je bila tehnika Snežnik oziroma »F-35«. Tudi delo te tehnike je bogato prikazano. Med drugim je celo ruski letak, napisan v mohamedanščini, ki so ga aktivisti raztrosili pred nemškimi postojankami, namenjen pa je bil Uzbekistancem in Kavkazcem, naj dezertirajo iz nemške vojske. Neki podatek govori, da so iz postojanke Prešnica množično dezertirali Uzbekistanci.

Ustavili bi se lahko še pri tehniki »Žena«, ki je delovala v Gabrovici, ter končno pri tehniki Dilice, ki je delovala zadnje mesece pred osvoboditvijo pri Pomjanu. Drobni tisk sta razmnoževala še komanda mesta Koper in bataljon Alma Vivoda.

Vatroslav Mimica snema v Trogiru

Po scenariju Kruna Quina in Vatroslava Mimice je v Trogiru v teh dneh zima 1943. leta... Snemajo barvni film »UBIL TE BOM, KAJA«. Producent je delovna skupina imenovanega filma, usluge nudi Jadran film. Film, katerega končna obdelava bo narejena v Rimu, nameravajo dokončati do puljskega festivala.

V glavnih vlogah nastopajo Zaim Muzaferija v vlogi Kaje, Antun Nalis kot Tonko in Jolanca Djajić kot Stara Mare. Kamera Frano Vodopivec, scenografija pa je delo Vladimira Tadeja.

Film govori o resničnem dogodku, ki se je odigral v Trogiru, dan pred kapitulacijo Italije. Režiser Mimica želi, da bi bil film bodočim rodovom opozorilo in priča tega težkega obdobja naše zgodovine. »V mestu,« pravi dalje Vatroslav Mimica, »ki polnih tristo let ni vedelo, kaj pomeni prelivanje krvi, je s prihodom okupatorja sosed sosedu postal krvnik...«

Italijanski režiser Gianni Puccini je pripravil scenarij, po katerem bo posnel resnični dogodek iz italijanskega odporniškega gibanja v letu 1943. Posnel bo namreč film o 91-letnem starcu Cerviu, ki je še danes živ, kateremu so italijanski fašisti 28. decembra 1943. leta ustrelili vseh sedem sinov.

BOREC ŠT. 4

Aprilska številka je posvetila trideseti obletnici ustanovitve kongresa Komunistične partije Slovenije — od katere nas loči že dobrih dvajset dni — kar štiri prispevke. Spomini, ki sicer niso nezanimivi, tako nujno zgube na privlačnosti. Bolje prezgodaj kot prepozno — bi moralo biti vodilo dela uredniškega odbora revije »Borec«, ki je, kot kaže, redno v stiski s časom!

V razgovoru »Čebine včeraj in danes« je bil Zdenku Roterju sobesednik o — preteklosti, o navzočnosti nekdanjih dogodkov v sedanjosti pa tudi s pogledom v prihodnost — Franc Leskošek-Luka, prvi sekretar Centralnega komiteja KP Slovenije. »Ustanovni kongres KPS«, ki v uvodu obravnava tudi nekatera važnejša dogajanja v jeseniškem revirju pred kongresom, je napisal Vencelj Perko. Ivan Potrč je pripravil skico o Ustanovnem kongresu Komunistične partije Slovenije z naslovom »Pred desetimi leti na Čebinah«, Albin Vipotnik pa je zapisal spomine »Noč na Čebinah«.

»Ugled zveze v svetu terja obilico vztrajnega dela« je naslov razgovora med Marjanom Vivodo, članom sekretariata pri zveznem odboru Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne in uredništvom Borca. Iz razgovora lahko posnamemo, da rezultati lanskoletnega dela predsedništva na področju mednarodnega sodelovanja niso bili skromni. Povzemamo le en sam podatek: Zveza razvija stike s trinosemdesetimi takimi organizacijami s petih kontinentov... — Marjan Grampovčan pa je prav tako za rubriko Aktualne teme napisal prispevek »Stanovanja za borce«. Ugotovitve v njem navezuje na stalno konferenco mest v Jugoslaviji, ki je pred kratkim organizirala v Opatiji posvetovanje o izkušnjah in dosežkih stanovanjske reforme. Tu so v sicer široki problematiki stanovanjskega gospodarstva obravnavali tudi nekatera vprašanja, ki zadevajo stanovanjske probleme udeležencev NOV.

Opozorili bi še na odlomek iz reportaže Janeza Voljča »Deset dni ob Ukrini«, ki jo je napisal za deseto obletnico mladinskih delovnih brigad in je zanjo prejel Tomšičevo nagrado. Alenka Nedog, Ivan Križnar in Rihard Šoper še v spominskih prispevkih spominjajo dejavnosti Toneta Tomšiča v letu 1937, narodnega heroja Stanka Zagarja in belokranjskega revolucionarja in heroja Jožeta Miheličča. Fedor Kovačič pa je zapisal »Spomine na brata in njegov čas«.

Kam vodi nesmiselna tekma v oboroževanju, se vprašuje Jože Plešnar v prispevku »Svet, v katerem živimo«, ki ga lahko preberemo v rubriki Iz mednarodnega življenja.

Slavko Rupel v Kulturni panorami ocenjuje najnovejši roman Antona Ingoliča »Gimnazijka« in opozarja na zbrano delo Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca, ki bo izšlo oziroma že izhaja pri Državni založbi Slovenije in se posebej zaustavlja pri najnovejšem romanu te zbirke »Požganica«.

Smiselno in likovno kvalitetno dopolnjujejo zadnjo številko revije »Borec« dela Antona Gojmira Kosa, Maksima Sedeja, Slavka Pengova, Janeza Boljke, Ivana Seljaka-Čopiča, Zdenka Kalina, Karla Putriha, Marija Preglja in Jakoba Savinška.

M. S.

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1967

Z namenom, da bi narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večji poudarek in z namenom, da bi pisatelje, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOV, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilne vojne, razpisuje zavod »Borec« Kajuhove nagrade za leto 1967.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela, napisana v slovenščini: za roman, povest, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarno delo, spomine ter za ilustracije in opremo knjig, ki jih izda zavod »Borec«. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalo, predvojno partijsko delo in razredno borbo, koncentracijska taborišča ter zgodovinsko-znanstvena dela s tega področja.

Nagrade za književna dela:
I. nagrada v znesku 4000 N-din;
II. nagrada v znesku 3000 N-din;
III. nagrada v znesku 2000 N-din.
Nagradi za opremo knjig:
I. nagrada v znesku 1000 N-din;
II. nagrada v znesku 500 N-din.

Dela za nagrade naj avtorji pošljejo zavodu »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10-II, do 31. oktobra 1967.

Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo bo imenoval zavod »Borec«. Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupil zavod »Borec« in jih uvrstil v svoj redni knjižni program.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti, 21. februarja 1968.

Upravni odbor zavoda »Borec«

Partizanska ljudska pesem

PESEM O RANJENEM KURIRJU STANKU, KI JO OBJAVLJAMO V DANAŠNJI ŠTEVILKI »TV 15« JE BILA PRVIČ NATISNJENA V »PARTIZANSKEM DNEVNIKU« DNE 17. MAJA 1944. NAPISALA JO JE PETDESETLETNA PARTIZANSKA MATI Z VIPAVSKEGA, KER DRUGI, NATANČNEJŠI PODATKI NISO ZNANI, PROSIMO, DA NAM JIH SPOROČI, KDOR BI KAJ VEDEL O NASTANKU TE PESMI.

N. N.:

RANJENEC STANKO

Osem je ura al' devet,
po hribih poka: kaj je spet?
Kaj tam gori se godi?
Mogoče partizan beži?

Glej, res! Pogumna in mlada
hitela sta kurirja dva,
Pa morata bežati,
sovrag ju hoče pokončati.

Strel! Eden mrtev obleži,
a drugi še naprej hiti.
Rafal, dumdumke prilete,
mu kost in urca odlete.

A pošto on rešiti mora,
to njegova je naloga.

O, ubogi partizan,
povsod je s kroglami obdan.

Pa še ima pogum, moči,
vstaja, vstaja, zopet pada.
Mu roka silno krvavi,
a sovrag za njim drvi.

Tedaj dobil je tovarišico,
prav zlato res dušico,
Ta dala mu je vino,
da uteši bolečino.

Tovarišica pride v vas
in žalostna novica z njo:
»Zunaj partizan stoji
in čaka naše pomoči!«

Dobra Zvezda k Jelki pride,
žalostno spregovori:

»Jelka, kaj je zdaj storiti,
ranjenca ni zapustiti!«

»Kaj korajžo,« pravi Jelka,
»kar po njega zdaj pojdiva,
do praga doma svojega!
Rešiti ga, da ne izkrvavi!«

Šli sta, Zvezda pravi: »Daj mi
pošto, da jo bom oprala,
ker poglej, je vsa krvava,
komandantu jo poslala.«

Oko mu zažari veselja,
ker izpolni se mu želja,
da se našla je oseba,
ki bo skrb mu vso odvzela.

»Daj mi roko,« pravi Jelka,
»in jaz te bom peljala
po skriti ozki stezi,
te bom doma obvezala.«

Pripelje komaj živega
do praga, doma svojega:

»Mama, glej ga, Kristusa,
za nas izkrvavelega!«

Jelka teče po zdravnika,
ker je sila res velika.
Ta je hitro prihitel
in revčka smrti je otel.

Zdaj nekdo pride in kriči:
»Ranjenca ven iz vasi.
Kaj se z nami bo zgodilo,
če ga Nemci tu dobijo?«

»Rajši smrt, kroglo v glavo.
»Ranjenca ven iz vasi!
Ko to od Jelke slišijo,
se v strahu vsi odstranijo.

Kako nesramni so ljudje,
da ranjencu tak' govore!
Saj on dal je svojo kri
zanje in za rod slovenski!

Ko pa mesec dni preteče,
mu pa dobra mama reče:
»Stanko, zdaj pa greš domov,
doma še poprej boš zdrav!«

Zdaj ostala smo mi sami,
Stanko, srečen si pri mami!
Ko bomo mi se viď'li spet,
tedaj svoboden bo naš svet.

Imeli smo ljudi...

BENO KOTNIK-LUBAŠ

V 73. letu življenja je dotrpel tovariš Beno Kotnik. Bil je človek našega koroškega sveta, rojen na Dobrijah pri Šentjanžu. Skopa rodna zemlja je v poštenjaka prelila del svoje kamnite jedrnine. Tovariš Kotnik je bil sin malega kmeta. Šolo je obiskoval v Guštanju in Mariboru ter na Grmu. Nato je prišla prva svetovna vojna. Kot viharnik je kljuboval vrenju hudih vojnih časov. Vedno je ostal zvest materini besedi, slovenski domovini in delovnim ljudem. Vojna mu ni prizanesla: njene grozote je doživljal na ruski in soški fronti.

Nekaj mesecev pred razpadom Avstroogrske se je s soške fronte vrnil k rezervi v Miran na zgornje Štajersko, kjer je prežet z napredno mislijo sodeloval v znani judenburški vstaji slovenskih vojakov. Ob prevratnih dneh je v svojem rodnem kraju pomagal pri organizaciji narodnih straž ter vstopil najprej v Malgajevo četo, nato pa v ljubljanski pešpolk branilcev naše severne meje.

Ko je 1919. leta slekel vojaško suknjo, se je kmalu nato priženil na Lobasovo posestvo v Podkraju pri Kotljah in si tam prizadeval z naprednim gospodarjenjem uveljaviti svoje znanje. Živahno se je udejstvoval pri organizaciji zadružništva in postal načelnik Gospodarske zadruge za Mežiško dolino. Občinski kmetijski odbori v takratnem srezu Prevalje so ga izvolili za člana Kmetijske zbornice.

Kot vnet zagovornik in borec napredne misli je l. 1939 z veseljem podpisal Manifest in proglas kmečko-delavskega ljudstva in bil sprejet v komunistično partijo.

V drugi svetovni vojni ni mogło ostati njegovo plemenito srce hladno ob pogledu na partizane, ki so se bojevali za obstoj in lepšo bodočnost našega naroda. Na stežaj jim je odprl vrata svojega doma ter z njimi delil vsakdanji kruh, pa tudi težave in veselje. Z njegovim imenom je tesno povezan znani »hotuljski tabor«. V globokem prepričanju in veri v zmago pravice je z vso družino vstopil v vrste narodnoosvobodilne vojske.

V vrstah NOV je postal član dravograjskega okrožja in komiteja. Zaradi svoje predanosti, izkušenj in znanja, ki ga je dosegel v dotedanjem življenju, je bil ob osvoboditvi na raznih važnih družbenih položajih, predvsem kmetijsko-gozdarske dejavnosti.

Ker je pri naših ljudeh užival velik ugled in zaupanje, je bil izvoljen za zveznega ljudskega poslanca v svet narodov in je to dolžnost opravljal dve mandatni dobi od leta 1945—1954.

Kljub temu, da je bil telesno bolj šibak in slabega zdravja, sta vendarle tudi v povojnem obdobju prišli do izraza njegova volja in veličina duha, ki sta ga spremljali skozi vse življenje.

Še pred kratkim časom je uspešno vodil ustanovni občni zbor borcev za severno mejo in na tem zboru bil enoglasno izvoljen za predsednika te sekcije.

Kljub starosti, bolezni in telesni izčrpanosti je do zadnjega delal in zapisoval doživetja iz velike narodnoosvobodilne vojne, ki so bodočim rodovom svetal zgled. SF.

VIKTOR LAVRIČ

Kot žrtev prometne nesreče je premimil 42-letni Viktor Lavrič iz Črnega potoka pri Kočevju. Bil je požrtvovalen aktivist — od pričetka leta 1942 naprej — v Gubčevi brigadi pa je bil vodnik. Kot priznanje za udeležbo v NOB je prejel red hrabrosti in red zasluge za narod 3. stopnje. Po vojni je bil mnogo let predsednik ZB v rojstnem Črnem potoku. Poleg plodnega družbenopolitičnega dela je pomagal pri gradnji porušene domovine. Z lastnimi rokami si je še enkrat postavil dom, ki so ga bili med vojno požgali Italijani. Na njegovi poslednji poti so ga spremili številni prijatelji in znanci iz Kočevja in okoliških vasi.

JANEZ KONCILJA-JOHAN

Pokojnega Janeza Konciljа-Johana iz Topol pri Mengšu so v lepem spominu ohranili predvsem člani delovne skupnosti Induplati Jarše; v tovarni je delal do upokojitve leta 1961. Zadnja leta pred smrtjo ga je kruta bolezen privezala na invalidski voziček.

Že takoj po uporu na Kamniškem ga je okupator v pričetku avgusta odpeljal v Begunje in nato v taborišče Kriselsdorf v Avstriji. Sredi leta 1943 se je vrnil domov in takoj se je vključil v delo na terenu. Marca 1944 je odšel z nekaterimi sodelavci na Primorsko in v oficirsko šolo.

Po vojni je mnogo tožil, da ga bolijo noge. Vojni napori so zahtevali svoje. Tromboza ga je prisilila na operacijsko mizo in za vedno na invalidski voziček. Mnogi borci in prijatelji so ga zadnjikrat pospremili na domače pokopališče.

Pojem elegance so kravate
terital
TOVARNE Svilanit
KAMNIK

Plodna seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

● (Nadaljevanje s 1. str.)

volili žirijo, ki bo pregledala vsa v poštev prihajajoča dela.

V žirijo so bili izvoljeni: Tone Kropušek, Vladimir Lakovič, Ciril Cvetko, Dušan Povh, Ivan Ferlež, Jože Šmid in Milko Štolfa.

Predsednik Franc Leskošek je nato poročal o sprejemu pri novoizvoljenem predsedniku Izvršnega sveta SR Slovenije Stanetu Kavčiču.

Pred koncem seje so nekateri člani predsedstva poročali o nerazpoloženju med borci in drugimi občani zaradi tega, ker ob dnevu zmage, 9. maja, ni bilo pri nas nobenih proslav. Med ljudmi je mnogo pripomb, da celo zahodne države proslavljajo ta dan, le pri nas smo to opustili. Zato so predlagali, naj da v prihodnje republiški odbor ZZB NOV Slovenije pobudo za osrednjo proslavo 9. maja v Ljubljani.

Sklenili so še na prihodnji seji pogovoriti se o načrtu novega pokojninskega zakona.

Vsebinsko bogata in z mnogimi pobudami prepletena razprava na tej seji je pokazala na obsežno območje dela republiškega odbora ZZB in na pereče naloge, ki jih je treba rešiti v prihodnje. V. M.

OBVESTILO

Prijeten oddih vsem članom Zveze združenj borcev NOV nudi počitniški dom republiškega odbora ZZB v

GOZD MARTULJKU

- Dnevna oskrba do 3 dni je 40 novih dinarjev, nad 3 dni pa 28 novih dinarjev. Dom je odprt skozi vse leto.
- Prijave sprejema republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Beethovnova 10 in pristojni občinski odbori Zveze združenj borcev NOV.

Zdrav gorenjski zrak priporočamo vsem, ki imajo zrahljano zdravje.

Pisma uredništvu

V Mariboru že nekaj let razpravljajo o potrebni postavitvi primernega spomenika ljudski revoluciji. V ta namen je bila ustanovljena posebna žirija, ki je razpisala natečaj za izdelavo primernega spomenika, ki naj bi še pozne rodove in naše zanamce spominjal na zgodovinska dogajanja v mestu pod vedno zelenim Pohorjem, oziroma štajerski metropoli. Med poslanimi osnutki je žirija izbrala delo B. Kocmuta in S. Tihca. Spomenik naj bi bil v obliki polkrogel, ki bi bile obrnjene navznoter in v notranjosti bogato reliefno obdelane. Stal pa naj bi v neposredni bližini hotela Slavije, to je v bližini glavne tranzitne ceste in dravskega mostu. Torej na kraju, kjer se predvsem zadržujejo tujci in poslovni ljudje, ki prihajajo v Maribor, kraj pred hotelom Slavijo je baje predviden tudi za center kulturnega središča mesta.

Za postavitev spomenika pred hotelom Slavija se mi že sama lokacija ne zdi najbolj primerna, kajti spomenik naj bi torej stal v neposredni bližini gostinskega lokala, kjer so razna veseljačenja in kjer se ustavljajo petični ljudje, medtem ko se bo tega kraja pač izogibal naš delavec, pohorski kmet, ker pač meni, da ne spada tja, kjer se ustavljajo razni mercedesi, chevroleti in druga reprezentančna vozila...

Po drugi strani pa menim, da tudi sama oblika ni najbolje izbrana, predvsem pa bo kompozicija težko razumljiva preprostemu človeku, še posebno, če na njej ne bo primernega napisa in se zato ne bo niti ustavil pred njo in ob tem pomislil na vse tiste žrtve ljudske revolucije, katerim v trajen spomin je spomenik tudi postavljen. Osebno menim, da so imeli Celjani pred leti boljši smisel za izdelavo oziroma silhueto spomenika, ki so ga že pred mnogimi leti postavili v neposredni bližini Starega piskra — zloglasnega morišča slovenskih rodoljubov, medtem ko se v Mariboru le nekako izogibljejo izvirnosti in so bolj navdušeni za abstraktnost, ki je nam preprostim ljudem pač tuja in nerazumljiva.

Ob tem se tudi spomnimo, da so pred leti, kmalu po smrti Borisa Kidriča, postavili njegov spomenik pred glavno železniško postajo v Mariboru in pri tem pozabili ob spomeniku tudi napisati ime tega velikega borca za delavske pravice in revolucionarja. Kako naj potem tujec, ki prihaja v našo domovino in mu zgodovina ni poznana, ugotovi, koga predstavlja posmrtna maska pred železniško postajo v Mariboru, in kaj pomeni tisti spomenik. Nas, ki smo Borisa poznali, to seveda ne moti. Kaj pa naši zanamci? Bodo še vedeli, kdo je tu in kaj je pomenil za naše narode v času ljudske revolucije in borbe za pravice delavskega razreda?

Postavitev spomenika oziroma že tudi izdelava spomenika prav gotovo ne bo poceni, sicer nam v ta namen res ne sme biti žal denarja, vendar menim, da bi imelo vse mnogo večji pomen, če bi na primer sredstva, ki bodo še potrebna za dokončno izdelavo spomenika ter njegovo postavitev, namenili mogoče za dograditev splošne bolnišnice v Mariboru. Na fasado ali v parku pred bolnišnico pa bi postavili primeren spomenik s primernim besedilom, da je bolnišnica postavljena kot trajen spomenik vsem našim očetom, materam, otrokom, ki so kot žrtve vojne padli za našo svobodo. Tako bi torej bila bolnišnica kot spomenik vojnim žrtvam, obenem pa bi lahko ljudje v tem hramu ljudske revolucije iskali tudi zdravje, ki je pogoj za nove in nove delovne uspehe. Sicer pa dajmo besedo še tudi drugim ljudem, ki bi morda imeli še boljše ideje in pobude.

Franjo Hovnik

»Kako naj si privoščimo oddih?«

V zadnji številki »TV-15« ste priobčili obvestilo, v katerem priporočate prijeten gorenjski zrak v počitniškem domu v Gozdu Martuljku vsem, ki imajo zrahljano zdravje... Dnevna oskrba do 3 dni je 40 novih dinarjev na dan, nad 3 dni pa po 28 novih dinarjev.

Morda to ni drago za vse tiste, ki imajo mesečno po 1000 novih dinarjev dohodkov ali pa še več. Kdor ima pa mesečno 310 novih dinarjev, pa res ne vem, kje in kako naj jih »prihrani«, toliko, da bo plačal na primer za 6 dni 168 novih dinarjev. Če mi lahko pošljete recept, kako naj potem živim doma 25 dni s 142 novimi dinarji, vam bom zelo hvaležna.

Kako naj si privoščimo oddih?

Minka Bradaška,
Kranj,
Škofjeloška 49

Obisk iz Trsta

V soboto, 13. maja, je obiskala predsedstvo ZZB NOV Slovenije štiričlanska delegacija pokrajinskega odbora ANPI iz Trsta. Delegacijo sta sprejela tovariša Julij Beltram in Stanislav Runko.

Predsednik ARTURO CALABRIA, EVGENIO LAURENTI, JOSIP CESAR in OSKAR KJUDER so med razgovori o sodelovanju obeh borčevskih organizacij povabili predstavnike predsedstva ZZB NOV Slovenije na veliko mednarodno partizansko srečanje v Bazovici, ki bo 29. in 30. julija.

Predsednik skupščine SRS sprejel predstavnike ZZB NOV Slovenije

V sredo, 17. maja, je predsednik Skupščine SRS Sergej Kraigher sprejel delegacijo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Delegacija, ki jo je vodil predsednik republiškega odbora Franc Leskošek-Luka, je predsednika skupščine seznanila z nekaterimi perečimi zadevami borcev NOV, ki še niso povsem urejene. Gre za odprta vprašanja invalidske zakonodaje, dodatka za zaposlene borce, stanovanjske zadeve in priznavalnine. Dogovorili so se, da bo skupščina v kratkem razpravljala o vseh aktualnih zadevah borcev.

KAREL LESKOVEC

IZ ROVT V PARTIZANE

Ura je bila okrog sedmih zvečer. Otroci smo sedeli pri peči. Mati se je vrtela po kuhinji in pripravljala večerjo, oče pa je sedel za mizo in prelistaval Domoljuba. Med seboj smo polglasno kramljali. Razen sestre Micke, ki sem ji svojo odločitev zaupal, ni še nihče vedel za mojo namero. Večerjali smo krompir in kislo mleko. Mati me je med večerjo vprašala, zakaj sem vse popoldne doma. Bilo je res čudno, saj sem zdržal doma le malokatero nedeljo. Oče z menoj ni govoril, le izpod čela me je nekajkrat nezaupljivo pogledal.

Kmalu po večerji sem zaslišal na griču pred hišo skovikanje sove. Ivan! Gremo! Zrinil sem se izza mize in odšel naravnost na hlev po opremo. Preoblekel sem se v modro smučarsko obleko, ki sem si jo dal napraviti iz uniforme planinca, in izbrskal iz skrivališča pištolo efenko, kot smo ji takrat rekli. Zdelo se mi je, da sem velik in močan, kot še nikoli. Ponosen sem bil sam nase, da sem se odločil za partizane. Vedno, kadar sem tvegal, ali pri prehodu čez italijansko mejo ali pa ko sem šel še kot fantič daleč v Bosno, med neznane ljudi, sem bil po takih odločitvah sam s seboj zadovoljen.

Nisem se vrnil v hišo, šel sem k Ivanu, ki me je čakal na griču. Ob drevesu sem opazil Ivanovo puško. Poznal sem jo že od prej, bila je še iz časov rajnke Avstrije, a vendar je z njo na divjem lovu večkrat ustrelil kakega štirinožca. Tudi jaz nisem bil ob začetku vojne brez puške, imel sem celo dve, skriti v gozdu, toda zmanjkali sta mi. Nisem vedel ne kdaj ne kako. Sumil sem soseda Franceta, vendar mu kraje nisem mogel očitati, ker bi lahko nesel kaj Italijanom na nos. Že takrat je bil na njihovi strani.

Kako naj se poslovim od domačih, od očeta in matere, me je vznemirjalo. Ob vsej odločnosti sem se čutil izgubljenega in osamljenega. Ivanu sem predlagal, naj bi oba stopila v hišo in se prav na kratko poslovila. Tako sva tudi napravila. Ko sva stopila skozi vežna vrata in šla proti kuhinji, naju je mati videla, ni pa naju dobro pogledala. — Le kam se odpravljaš na večer, ko vendar veš, kakšni so Italijani, je dejala. Nato šele je opazila na mojih ramah nahrbtnik. Obstala je in ni več odmaknila pogleda z mojega obraza. — Pa ja ne misliš..., je razširila roke in po upadlem, nagubanem obrazu so se ji vlile debele solze. Vsa se je tresla. Z desnico se je oprijela zidu in počasi oddrsala v sobo. Za njo pa še midva. Srce se mi je stiskalo od bolečine. Zakaj moram biti med otroki prav jaz tisti, ki ji sedaj, na stara leta, zadajam toliko skrbi in strahu.

Obstali smo sredi sobe. Oče se je počasi obrnil in glasno zabrundal: — No, kam neki se odpravljata? Z obraza sem mu razbral preplašenost in užaljenost. Sestra Micka in mlajši brat Janez, takrat mu je bilo sedem let, se nista tako čudno vedla. Micka je pritekla k nama in naju objela. Šel sem k očetu in mu ponudil roko v slovo. Ni me pogledal. Sklonil je glavo in rekel: — Nisi si mogel izmisliti večje neumnosti in bolj grešnega dejanja, ko da greš med tiste, ki so v gozdu. Sram me je pred ljudmi, ker si moj sin.

Mati je na glas zajokala, rekla pa ni ničesar.

Objel sem mater, nato pa sva z Ivanom hitro utonila v pomladansko noč. Bilo je jasno in mrzlo. Veter je močno bril.

Od tega trenutka sva se čutila partizana. Pištolo sem držal v desni roki, Ivan pa je nosil puško na desnem ramenu. Do prve partizanske javke je bilo kaki dve uri hoda.

(KONEC)

ZAVOD »BOREC« LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 10/II
RAZPISUJE

Nagradni natečaj

za barvne diapozitive, ki bodo objavljeni v turističnem koledarju za leto 1969/70

I. nagrada 1000.— N-din
II. nagrada 700.— N-din
III. nagrada 500.— N-din
in 21 odkupov

Vsa nagrajena in odkupljena dela bi skupaj z avtorskimi pravicami obdržal zavod »Borec«.

Pogoji razpisa:
1. Pravico do udeležbe na natečaju imajo vsi državljani SFRJ
2. Zaželeni so pokrajinski motivi, posnetki mest oziroma turističnih zanimivosti. Motivi naj jasno določajo letni čas in področje, kjer so nastali.
3. Določeni formati posnetkov:
   6 × 6 cm
   6 × 9 cm
   6 × 12 cm
   a) Pri formatu 6 × 6 cm naj se upošteva izrez na povečavo 37 × 23 ležeče.
   b) Prednost imajo posnetki s širokokotnim objektivom.

Razpis velja do 10. decembra 1967.

»Mercator« — Ljubljana
poslovna enota »T R Ž A N« — Mokronog

Cenjenim potrošnikom priporočamo obisk poslovalnic poslovne enote »Tržan« v Mokronogu, Trebelnem, Češnjici in Puščavi.

Z raznovrstnim trgovskim blagom smo vam vedno na razpolago.

PRAVNA POSVETOVALNICA

U. A. G. pri M. — Od zavoda za socialno zavarovanje ste prejeli tako imenovano uskladitveno odločbo, izdano v postopku za revizijo pokojnin. S to odločbo vam je bila znižana pokojnina, ki vam je bila prvotno priznana in katero ste že prejemali. Utemeljitev znižanja se sklicuje na to, da osebni dohodki niso bili redni, temveč so imeli značaj nagrad. To pa ni res, ker pregled poslovnih knjig dokazuje, da so bili tudi vam vsi osebni dohodki izplačani na podlagi pravilnika, na podlagi sklepa delavskega sveta in da so bili povišanj deležni vsi delavci, člani kolektiva in ne samo vi. Vi ste bili v delovni organizaciji pet let na vodilnem delovnem mestu in ste delo opravljali s polnim delovnim časom. Zato je bila prvotna pokojninska odločba, ki vam je priznala 87.802 S-din starostne pokojnine, primerna.

V uskladitveni odločbi je tudi navedeno, da bi se zoper odločbo lahko pritožili v roku 15 dni. Vi pa se zoper odločbo niste pritožili, ker odločbe niste dobro razumeli. Tako ste zamudili rok. V odločbi pa je tudi navedeno, da bo zoper delodajalca uveden postopek zaradi vrnitve tega, kar je bilo vam preveč izplačane pokojnine. Zavod za socialno zavarovanje je poslal tudi odločbo vaši bivši delovni organizaciji, ta pa je zoper odločbo vložila ugovor. Ugovor je bil vrnjen, češ da je prepozen. Zato bi radi vedeli, ali imate še kako možnost pritožbe zoper uskladitveno odločbo, ali se torej res ne morete več pritožiti. Kaj pa če bo gospodarska organizacija uspela s svojim ugovorom in bo zavod za socialno zavarovanje s svojim zahtevkom propadel? Ali bo potem avtomatično razveljavljena uskladitvena odločba, izdana v vašo škodo, ki je sicer neutemeljena. Prepričani ste, da bo delodajalec uspel in da ste žrtev zniževanja pokojnin v času revizije.

Verjamemo vam, da ste prizadeti zaradi znižanja pokojnine in da ste padli pod udar revizije pokojnin. Toda vsekakor ste zelo pogrešili, ko se zoper »uskladitveno odločbo« niste pritožili. Če ste zamudili rok, ste s tem zamudili vse. Ne morete se več niti pritožiti, niti sprožiti upravnega spora pri vrhovnem sodišču. Odločba je pravnomočna in ostane vam samo to, da s posebno vlogo zaprosite vaš zavod za socialno zavarovanje, da ponovno preuči vaš primer in zadevo ponovno obravnava. Tako bi si pridobili možnost pritožbe zoper ponovno odločitev, v čemer pa dvomim, da boste uspeli.

Vaša gospodarska organizacija seveda nima z vašo pokojnino nobene neposredne zveze. Gre za odškodninski zahtevek, ki ga lahko uveljavlja zavod za socialno zavarovanje zoper gospodarsko organizacijo. In kot pišete, je zavod za socialno zavarovanje že izdal odločbo, zoper katero je tudi gospodarska organizacija ugovor vložila prepozno. Res je sicer, da mora zavod za socialno zavarovanje svoje zahtevke uveljavljati predvsem s tožbo, ni pa izključeno, da bo že na podlagi pravnomočnega plačilnega naloga uveljavljal zoper gospodarsko organizacijo izvršbo. Toda to je stvar, ki se vas ne tiče. Kajti tudi če bi podjetje uspelo in bi zavod za socialno zavarovanje tožbo na odškodnino izgubil, bi s tem vaša pokojninska zadeva ne bila prav nič izboljšana. Nikakor ne bi to vplivalo na pokojnino v taki meri, da bi se morala »uskladitvena odločba« razveljaviti. Odškodninski zahtevek je namreč lahko od sodišča zavrnjen, odločba o vaši nižji pokojnini pa bo ostala. Zato vsekakor ugotavljam, da ste zelo pogrešili, ko se zoper odločbo niste pritožili in boste zato novo odločbo o nižji pokojnini težko spravili s sveta in dosegli njeno spremembo, če je medtem že postala pravnomočna.

HLADILNIK ZA MLEKO. POSTAVITE GA V KANTO IN PRIKLJUČITE NA VODOVOD. ZANESLJIVO OHLADI MLEKO, DA SE NE SKISA

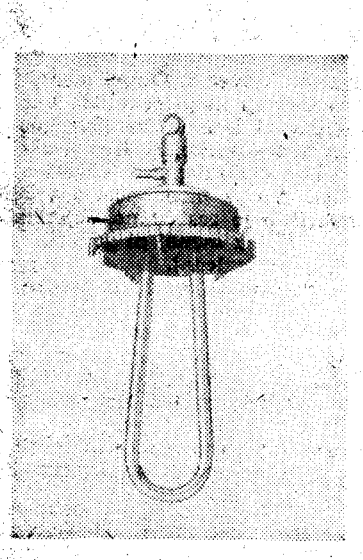

IZDELEK ZAHTEVAJTE PRI

»AGROTEHNIK«

V VAŠEM KRAJU, ALI DIREKTNO PRI PROIZVAJALCU

»Ferralit«

ŽALEC

POOBLAŠČENI ZASTOPNIK **avtotehna** LJUBLJANA

	USS	DM	A Šil	Uvozne dajatve N-din
OPEL REKORD, 1,5 liter, 2 vrati, 3 brzine	1.650	6.600	42.900	12.415
OPEL REKORD, 1,5 liter, 4 vrata, 3 brzine	1.725	6.900	44.850	13.038
OPEL CARAVAN, 1,5 liter, 3 vrata, 3 brzine	1.725	6.900	44.850	13.038
CARAVAN, 1,5 liter, 5 vrat, 3 brzine		7.292		15.212
LIEFERWAGEN, dostavno vozilo, 1,5 liter, 3 vrata, 3 brzine	1.644	6.532	42.744	10.575
OPEL REKORD »L«, 1,7 liter S, 2 vrati, 3 brzine		7.300		15.256
OPEL REKORD »L«, 1,7 liter S, 4 vrata, 3 ali 4 brzine	1.905	7.300	49.530	16.933
OPEL REKORD COUPE, 1,7 liter, 2 vrati, 4 brzine	1.906	7.624	49.556	16.934

Dobava: iz konsignacijskega skladišča (v standardni izvedbi po želji z motorjem 1700 ccm ali menjalnikom 4 brzine proti doplačilu) v 5 dneh po prispetju nakazila na naš konto.

PREDSTAVNIŠTVA:

LJUBLJANA — Titova 25, tel. 312-022 ● ZAGREB — Ilica 13, tel. 23-598 ● BEOGRAD — Brankova 14, tel. 629-354 ● RIJEKA — Rade Končara 44/VI, tel. 23-919 ● SARAJEVO — Šenoina 8, tel. 25-111

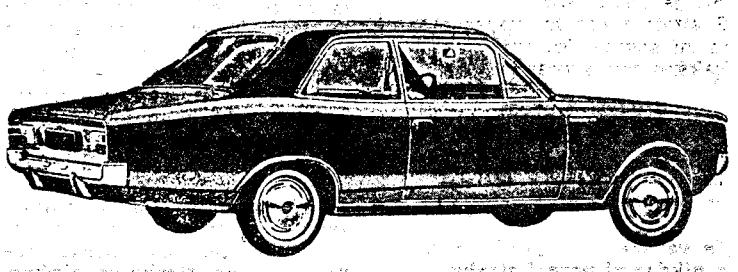

Za soncem (ki je zastonj)
greje najceneje

velenjski lignit

DANDANES MORA BITI VSAKDO EKONOMIST... DOBER EKONOMIST PA VE, DA JE TREBA KUPITI PREMOG ŠAJ SE OSUŠENEMU PREMOGU IZDATNO POVEČA KALORIČNA VREDNOST

ZDAJ

Šest razlogov v prid velenjskemu lignitu:

- izredno ugodna cena
- velik izkoristek
- minimalna količina pepela
- ne povzroča smradu
- ima visok plamen
- prijetna toplota

Predno se boste morebiti odločili za kakšno drugo kurjavo (pa naj bo še tako moderno), si zapomnite: NI VSE SLABO, KAR JE V RABI ŽE STOLETJA!

KRAJEVNIM ORGANIZACIJAM ZB, ZVVI IN ZROP

Ko boste prirejali izlete za svoje članstvo, vas pričakuje gostoljubna Mežiška dolina. Peca, Smrekovec in ostale turistične postojanke vas bodo sprejele pod svoje okrilje. V modernem hotelu

»Peca« v Mežici

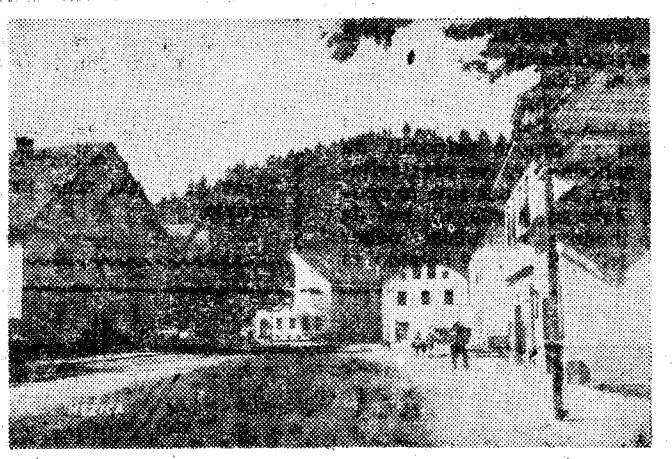

so vam na razpolago restavracija, kavarna in dvorana za razne prireditve in zabavo. Tujske sobe s kopalnicami za vsakogar, ki se dalj časa zadržuje v našem kraju.

PRIDITE — prepričajte se!

»AGROTEHNIKA« export-import, Ljubljana, Titova 38

oskrbuje kmetijstvo z vsemi stroji in napravami domačega in tujega izvora, vsemi rezervnimi deli, z umetnimi gnojili, sredstvi za varstvo rastlin, močnimi krmili in gradbenim materialom. Uvaža kompletne naprave za predelavo grozdja, sadja, mleka in drugih pridelkov.

Kmetijski strokovni oddelek Agrotehnike daje pojasnila glede uvajanja mehanizacije in kemizacije v posameznih kmetijskih in zadružnih obratih.

2-krat več kilometrov ● Udobna in varna vožnja ● Izredna elastičnost ● Izvedba »X« — letne in zimske gume

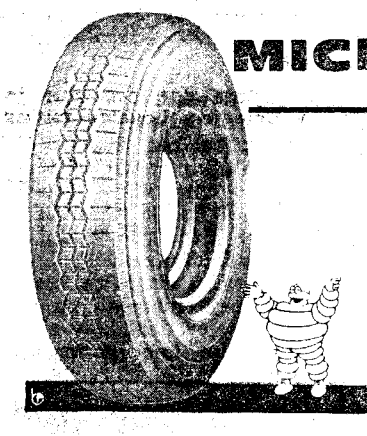

MICHELIN X

Posebno priporočamo za vozila »FIAT«

AUTOKOMMERCE

Ljubljana
Trdinova 4

Borci, obiskujte kino predstave...

● **KINO »RADIO«, JESENICE**
23. in 24. maja 1967 »Čudežni svet bratov Grimm«, ameriški barvni film
25. maja »Grof Monte Cristo«, I. del, franc. barvni cinem. film
26. maja »Zakon pod pogojem«, češki film
27. in 28. maja »Prva zmaga«, amer. CS film
29. maja »Grofica Marica«, nemški barvni film
30. in 31. maja »Tistega lepega jutra«, franc.-španski film

● **KINO »PLAVŽ«, JESENICE**
24. maja 1967 »Grof Monte Cristo«, I. del, franc. barvni CS film
25. in 26. maja »Visoka družba«, amer. barvni film
27. in 28. maja »Tistega lepega jutra«, franc.-španski film
29. in 30. maja »Prva zmaga«, amer. CS film
31. maja »Grof Monte Cristo«, II. del, franc. barvni CS film

● **KINO ŽIROVNICA**
24. maja 1967 »Ekspres polkovnika Ryana«, amer. barvni film
27. maja »Čudežni svet bratov Grimm«, amer. barvni film
28. maja »Visoka družba«, amer. barvni film
31. maja »Prva zmaga«, amer. CS film

● **KINO DOVJE-MOJSTRANA**
25. maja 1967 »Ekspres polkovnika Ryana«, amer. barvni film
27. maja »Visoka družba«, amer. barvni film
28. maja »Čudežni svet bratov Grimm«, amer. barvni film

● **KINO KOROŠKA BELA**
27. maja 1967 »Zakon pod pogojem«, češki film
28. maja »Ekspres polkovnika Ryana«, amer. barvni film
29. maja »Tistega lepega jutra«, franc.-španski film

● **KINO KRANJSKA GORA**
25. maja 1967 »Čudežni svet bratov Grimm«, amer. barvni film
26. in 27. maja »Ekspres polkovnika Ryana«, amer. barvni film
28. maja »Zakon pod pogojem«, češki film

● **KINO BREZICE**
26. in 27. maja 1967 »Goldfinger«, angleški barvni film
28. in 29. maja »Preluknjani dolar«, ital. barvni film
30. in 31. maja »Grenke trave«, jugoslovanski film

● **KINO SLOVENSKA BISTRICA**
Od 26. do 28. maja 1967 »Orožnik iz Saint Tropeza«, franc. barv. CS. Predstave v petek ob 20. v soboto in nedeljo ob 17.30 in 20.
Od 30. maja do 1. junija »Z ognjem in mečem«, ital. barv. CS film. Predstave dnevno ob 20.

● **KINO »TRIGLAV«, LJUBLJANA**
Od 26. do 28. maja 1967 »O pravem času«, angleška komedija.
Od 29. do 31. maja »Korakaj ali umri«, ital.-sovjetski vojni cinem. film o obsežnih vojnih operacijah na vzhodni fronti med drugo svetovno vojno. Predstavi samo ob 17 in 20.

● **KINO VEVČE**
24. in 25. maja 1967 »Prometej z otoka Viševice«, jugosl. film
Od 26. do 28. maja »Upornik brez razloga«, amer. barvni CS

● **KINO ZALOG**
27. in 28. maja 1967 »Lucija«, slovenski idilični film, posnet po povesti Franca Saleškega Finžgarja »Stric«. V filmu sodelujeta tudi Slovenski oktet in Trio Lojzeta Slaka.

● **KINO ZADOBROVA**
24. maja 1967 »Ples resnice«, francoski kriminalni CS film
27. in 28. maja »Naidaljši dan«, veliki amer. vojni CS film o invaziji v Normandijo leta 1944. Predstavi 28. maja ob 16 in 19.

● **KINO »UNION«, CELJE**
Od 23. do 27. maja 1967 »Galantne svečanosti«, franc. barvni film
Od 28. do 31. maja »Pesem je ljubezen Mehike«, mehiški film

● **KINO »METROPOL«, CELJE**
Od 23. do 26. maja 1967 »Svojega telesa gospodar«, jugosl. film
Od 27. do 31. maja »Giulieta in duhovi«, ital. barvni film

● **KINO »DOM«, CELJE**
25. in 26. maja 1967 »Vrela ulica«, amer. CS
Od 27. do 29. maja »Krvavi kapetan«, amer. barvni CS

● **KINO »LETNI«, CELJE**
30. in 31. maja 1967 »Sto peklenskih dni«, jugosl.-nemški barvni cinemascope

TRGOVSKO PODJETJE

»TKANINA« — Ljubljana, Miklošičeva 10

s svojimi poslovalnicami:

Poslovalnica I. »Tkanina«, Nazorjeva 4
Poslovalnica II. »Pri Janezu«, Vodnikov trg 3
Poslovalnica III. »Pasaža«, Cankarjeva 4
Poslovalnica IV. »Tkanina«, Miklošičeva 10

nudi bogato izbiro tekstilnega blaga

EMO CELJE

PRIPOROČA SVOJE KAKOVOSTNE GRELNE NAPRAVE:
— oljne peči EMO — 5
— jeklene radiatorje
— etažne kotle za individualno gradnjo
— kotle »Trika« za centralno ogrevanje
— toplovodne kotle CC-12 na tekoča goriva

SEDEMDESETLETNA TRADICIJA ZAGOTAVLJA KAKOVOST

IZDELOVALNICA GUMIRANEGA PAPIRJA
VELENJE

IZDELUJEMO GUMIRANE LEPILNE TRAKOVE
ZA CENJENA NAROČILA SE PRIPOROČAMO S KVALITETO

Kurirčkova pošta - praznik vseh pionirjev

Veselih src, žarečih lic in resnih skrbi, kako bodo opravili svojo nalogo, so odhajali pionirji kočevske občine na pot s torbo, v kateri so nosili pozdrave in dobre želje za tovariša Tita. Pohod so začeli 11. maja v najbolj oddaljeni vasici Stari Kot nad dolino Drage, od koder so odšli prav vsi mlajši pionirji do Podpreske. Pionirski miting v Podpreski in na Travi je bil podoba pionirskih mitingov iz let NOB. Starejši pionirji so bili oblečeni kakor partizani, postavljali so zasede in kontrolirali ves promet po cesti, da se ne bi kje vtihotapil sovražnik.

Po dolini Čabranke in Kolpe so se pionirji prebijali po skritih poteh in stezah, mimo zased po gozdovih pod Krempo in Stružnico, zato ni nič čudnega, če so prišli v Faro z enourno zamudo, zato pa je bil pionirski miting v Vasi toliko bolj prisrčen.

Dne 12. maja so odšli na pot pionirji iz Vasi, čez Banjaloko Kočevsko Reko in Livold v Kočevje. Iz Koprivnika čez Nemško Loko in Knežjo lipo, kjer so oddali svoje pozdrave v kurirčkovo torbo, ki je prišla iz Predgrada čez Vimolj v Knežjo lipo in nadaljevala pot čez Livold v Kočevje. Istega dne so odšli tudi pionirji iz Strug do javke v Vrbovcu, kjer so torbo prevzeli pionirji iz Poloma in jo odnesli v Stari Log. Tu so bili zbrani že pionirji iz Prevol pri Hinjah, prišli so še pionirji iz Kočevja in pri spomeniku Tomšičeve brigade je bil organiziran velik pionirski miting s harmonikami, inštrumenti na pihala, govori in recitacijami, ki so jih izvajali pionirji iz Prevol in Kočevja. Janez Grašič iz Novega mesta je tako živo spregovoril pionirjem o njihovih nalogah, da so jim srca kar vzdrhtela od ponosa, da so nalogo dobro opravili.

V Kočevju je bilo zbranih največ pionirjev v povojnih letih, ko so pričakali kurirčkovi torbi, ki sta prišli iz dveh strani. Rudniška godba na pihala je veselo igrala, prisotnih je bilo tudi veliko število starejših ljudi na velikem pionirskem mitingu, na katerem je spregovoril pionirjem Ignac Karničnik, pionirji pa so izvedli svoj program.

V soboto 13. maja so odnesli pionirji iz Kočevja kurirčkovo torbo do Stare cerkve, kjer so tamkajšnji mlajši pionirji spet organizirali svoj miting in potem odnesli torbo na Jasnico, kjer so jo izročili pionirjem iz Dolenje vasi.

Letos je akcija kurirčkove pošte zajela vse pionirje kočevske občine, ki so imeli pri tem toliko lepih doživetij, da jim bodo ostala v trajnem spominu.

Ta oblika dela s pionirji ni samo obujanje tradicij iz naše NOB pri naših najmlajših, pač pa je poleg tega še resno oblikovanje mladih ljudi do resnega izpolnjevanja nalog in utrjevanje značajev pri izvajanju akcij, ki jih čakajo v življenju. Krepi se tudi tovarištvo v mladih srcih, kakor se je krepilo med borci v letih NOB.

P. Š.

PIONIR IZ STRUG IZROČA KURIRČKOVO TORBO PIONIRKAMA IZ POLOMA

KURIRČKOVA POŠTA

Po Savinjski dolini...

Rečiška dolina, odeta v cvetočo majsko pomlad, je v soboto sprejela stotine pionirjev iz rečiške šole in šole »Primoža Trubarja« v Laškem, ki so s svojim mladostnim žvrgolenjem neučakano pričakovali »Kurirčkovo pošto«, katero so najboljši pionirji prevzeli v Tremerjih od celjskih pionirjev.

Letos so svojo dolžnost še prav posebno zavzeto izvedli, saj so »Kurirčkovo pošto« nosili pionirji točno po poteh in stezah nekdanjih kurirjev — partizanov med narodnoosvobodilno borbo. Pot so trasirali nekdanji borci — kurirji, po grapah in stezah, globoko v gozdu, preko hudourniških jarkov in nekdanjih javk, preko Maliča, mimo partizanskih kmetij ob robu Šmohorja, mimo Nestlove partizanske tiskarne, preko Govc, mimo skromnih bajt, katerih zavedni prebivalci so nekoč hrabro delili vse dobro in hudo z našimi borci in zato umirali po zaporih in taboriščih; ter dalje, pod starimi smrekami v gozdni tišini do zelenih travniških livad in do sindikalnega doma v Spodnji Rečici, ožarjenega s soncem. To je bila dolga in nevarna pot, vendar je »Kurirčkova pošta« prispela do minute točno na predajno mesto! Da, naši pionirji hočejo biti vredni nasledniki borcev NOV!

Medtem so učenci šol končali medsebojna športna tekmovanja in v nabito polni dvorani je pozdravil pionirje tovariš Lojze Lešnik, udeleženec prvega sestanka OF leta 1941 v Kojzici. V toplih besedah je mladini prikazal napore in hrabrost nekdanjih kurirjev v narodnoosvobodilni borbi. Nato se je pričela zelo dobro pripravljena kulturna prireditev, v kateri sta sodelovali obe šoli s prisrčnimi pevskimi nastopi, deklamacijami in dramatskimi prizori.

Prosvetni delavci so prav gotovo povsod vložili mnogo truda in prizadevnosti za dobro izvedbo »Kurirčkove pošte«, še prav posebno pa to lahko trdimo za šoli v Laškem in Rečici.

Kako naj bi sicer bila pionirka Irena Jelen tako samozavestna napovedovalka in recitatorka, Jani Diazzi tako hraber partizanski kurir in Domen Jeran, marljivi pionir 3 razr. osn. šole v Rečici, pesnik in deklamator, ki je priložil »Kurirčkovi pošti« v torbo svojo pesmico, ki se glasi:

KURIRČEK

Bil je mlad kurir.
S svojo torbo ni nikjer zaspal,
in ni sovražniku izdal,
kakšno mu komandant je
povelje dal.

Pošto je rad nosil,
tudi kruha je rad prosil.
Skozi zasede se prebijal,
in pravi čas pošto prenašal.

Je večkrat trda predla mu,
a nikdar ni poznal strahu.
Dolgo je hodil iz kraja v kraj,
nekoč pa je padel in ni ga bilo
več nazaj.

»Kurirčkova pošta« je v Rečici prenočila in počivala preko nedelje, tako da so jo v ponedeljek zgodaj zjutraj ponosno prevzeli marljivi pionirji iz Sedraža in jo ponesli po strmih poteh v Dol pri Hrastniku.

Tako so nadvse prizadevno počastili 25-letnico ustanovitve pionirske organizacije in poslali maršalu Titu v kurirčkovi torbi pismo, polno lepih želja ob 75. rojstnem dnevu z obljubo, da bodo še bolj pridni in tovariški.

Združenje borcev občine Laško s svojo komisijo za tradicije NOB zelo tesno sodeluje s šolami in pionirskimi odredi svojega območja. Tako je v Radečah, Rimskih Toplicah, Rečici in Laškem predaval o Kozjanskem odredu tov. Marjan Jerin, prvi komandant tega odreda. Te dni so v šolah predavanja o zmagoviti 14. diviziji na Štajerskem itd. Podelitev domicila Kozjanskemu odredu bodo učenci počastili s šolsko nalogo: »Moj kraj v NOB in partizani«! Najboljše spise bo komisija za utrjevanje tradicij NOB nagradila z knjigami.

Pred kratkim je šola »Primož Trubar« v Laškem uprizorila plesno spevoigro R. Gobca »V bratskem objemu« in doprinesla svoj delež k misli bratstva in enotnosti pri šolski mladini. Škoda, da se televizija ni odzvala vabilu za snemanje, ko nam verjetno primanjkuje na TV ekranu dobrih pionirskih iger.

Komisija za razvijanje tradicij NOB se vsem šolam zahvaljuje za tovariško sodelovanje in želi, da bi se dobro začeto delo še naprej razvijalo in razširilo. Saj je mladina željna sprejemati v svojo razvijajočo se bitnost vzore in veličino osvobodilne borbe.

Žal, premnogokrat dobro in lepo zastavljeno delo in zamisel preprečijo preozki finančni okviri in hladni odnosi posameznikov. Verjetno pa bi ob boljši koordinaciji vseh organizacij in društev v občini imeli lahko prav vsi boljše uspehe, ker je in ostane neizpodbitna resnica: karkoli je občanu v gmotno ali kulturno rast in korist, je bilo nekoč rojeno v narodnoosvobodilnem boju.

Pavla Rovan — Jana

...in Notranjskem

12. maja ob desetih dopoldne je trojka pionirjev-kurirjev predala kurirčkovo pošto na javki med Rakekom in Lazami. Čeprav je pionirje iz Rakeka napadel sovražnik, so vse potrebno predali Lazanom. Ti so vedeli, da bo sovražnik skušal dobiti v roke važno pošto. Zato so se odločili za varnejšo, toda daljšo pot. Na teren v smeri Logatca so poslali obveščevalke, ki so opravile pomembno nalogo, pomembno za javki v Lazah in Martinj hribu. Kurirji s te javke so prevzeli pošto v Lazah. Ko so se vračali, so opazili sovražnikove patrole. Ustavili so se v gozdičku nad cesto. Po malici so srečno predali pošto na javki na Martinj hribu.

Komandir javke na Martinj hribu je odločil, da je treba pošto prenesti komandi mesta Logatec, slednja pa jo mora odposlati na Vrhniko. Kurirji so takoj odšli na pot. Toda pri brvi Furlanovega mlina ob Logaščici so naleteli na sovražnika. Komandant Logatca je proti mlinu poslal patrolo, ki je udarila z vsem orožjem in pregnala sovražnika. Kurirji so srečno prinesli pošto komandantu mesta.

Istega dne popoldne je bil v Dolenjem Logatcu miting, na katerem so pionirji pripravili krajši kulturni program, kurirčkovi pošti, ki je naprej ponesla pozdrave tovarišu Titu, pa so zaželeli srečno pot.

J. P.

PO POTI SVOJIH STARŠEV... Šestindvajsetega aprila so imeli v partijski organizaciji Podpeč-Preserje neobičajno in posnemanja vredno svečanost. Takrat so v Partijo sprejeli dvanajst mladih fantov in deklet, izmed katerih so skoraj vsi otroci borcev. Novim komunistom je partijske knjižice podelil in jim čestital Janko Kušar, sekretar partijskega komiteja občine Ljubljana-Vič.

Gradbeno opekarsko podjetje Mirna na Dolenjskem

Gradi za tržišče — tudi za zasebnike do željene faze.
Po znižanih cenah prodajamo zidno opeko.
Vsem interesentom se toplo priporočamo za cenjena naročila.

NEKAJ PREŽIVELIH TABORIŠČNIKOV PRED MNOŽIČNIMI GROBNICAMI V FLOSSENBÜRGU, 2. maja 1967

Prvi skupinski izlet v Flossenbürg

Pri nas je to taborišče premalo znano, čeprav je spadalo med najstrahotnejše, kar jih je ustanovil Adolf Hitler med leti 1933—1945. Fašistični izrodki so znali izbrati primeren kraj za svoje sužnje. Pogoj sta bila nezdravo podnebje in težko delo. Smoter pa je bil množično pobijanje, ki je moralo biti zelo skrbno prikrito javnosti.

Flossenbürg leži na vzpetinah vzhodne Bavarske in je izpostavljen stalnim in ostrim vetrovom. Imel je matični položaj z desetinami zunanjih komand. Obsegal je dve glavni dejavnosti: kamnolom in oddelek 20-04 za izdelavo letal Messerschmittov št. 109. Zmogljivost je bila 3000—3500 ljudi. V zadnjem razdobju je naraslo število do preko 16.000 taboriščnikov. Zaradi tesnega prostora so morali ti mučeniki spati sede.

Zaporniki so bili prepuščeni milosti obsojenih kriminalcev, v katerih je fašistična ideologija še sprostila najnizkotnejše nagone. Razen težkega dela v kamnolomu in drugih obratih, pičle hrane in ostrega podnebja so si izmišljali najrazličnejše načine, kako bi svoje žrtve za bodečo žico telesno in duševno docela uničili. Pobijanje v kamnolomu in javne usmrtitve so sledile težkemu življenju vsak dan. Na komandi so cinično in brezčutno poudarjali svojo surovost z izjavo: »Od tu ni izhoda, razen skozi dimnik krematorija!« Te zveri v človeški podobi pa niso nikomur odgovarjale za strahotne zločine, najmanj pa mednarodni konvenciji. Na božični večer leta 1944 so postavili vislice in obesili osem mladih ljudi. Pod njimi so morali stati taboriščniki več ur na mrazu. Takoj na drugi strani žice pa so ti zločinci postavili veliko božično drevo in razkošno praznovali sveti večer. Preživeli še danes ne morejo pozabiti tega pošastnega prizora.

Večkrat so odbirali žrtve za lublinske in druge krematorije, ker je bila zmogljivost lastne peči premajhna. Da bi zabrisali sledove zločinov, so požgali mrtve tudi v skladovnicah na prostem. Tik pred kapitulacijo so evakuirali 16.000 internirancev z Himmlerjevim nalogom, da jih uničijo po okoliških gozdovih. Pobili so jih okoli 12.000, med njimi tudi številne Slovence. Preživeli so imenovali to pot »cesta smrti« in so sedaj obiskali iste kraje.

V taborišču je v zelo hudih razmerah deloval mednarodni komite. Med drugimi sta omembe vredni dve akciji. Prva je bila načrtna sabotaža pri gradnji plinske celice, da se ni mogla do konca uporabljati. Druga, da so bolni v revirju ostali pri življenju in bili izročeni Amerikancem.

Današnja slika: ohranjeni so: pralnica in kopalnica, stavba kuhinje, glavna upravna stavba, krematorij, del zaporov, nekaj stolpov in kos žične ograje. V kamnolomu so ohranjene stopnice, 94 po številu, po katerih so kaznjenci nosili kamnite bloke. Bivše vile SS oficirjev so naseljene z Bavarci in sudetskimi Nemci. Prav tako so na prostorih barak postavili za te ljudi stanovanjske hiše. Kamnolom je danes last privatnega podjetnika.

V obliki grobnic, ki simbolizirajo grobišča, so zastopane vse države. Na vsaki grobnici so grb in napis države ter število žrtev. Postavili so tudi spominsko kapelo, kjer so zopet z grbi in napisi zastopane prizadete države. Žal je naš grb v obeh krajih napačno izdelan, s samo tremi plamenicami.

V imenu RO ZZB NOV Slovenije in obiskovalcev je na grobnici govoril bivši flossenbürški taboriščnik, slikar Vlado Lakovič. Obiskovalci so prinesli iz domovine venec in počastili žrtve z enominutnim molkom. Spominska svečanost je bila tudi v krematoriju, kamor so pripeli na peč spominski trak, ki sedaj edini zastopa našo državo.

Na precejšnjem prostoru, poleg kapele, so pokopane vse tiste žrtve, ki so padle zadnje dni na »cesti smrti«. Na spodnjem platoju se je skupina spomnila tudi 2000 postreljenih mladih Rusov, gojencev vojaške šole.

Na kraju samem so nam preživeli razlagali pretresljive zgodbe. Pot nas je vodila na povratku preko Prage, kjer je bilo srečanje s češkimi preživelimi tovariši iz revirja in »ceste smrti«.

Udeleženci so obiskali tudi taborišče Mauthausen pri Linzu in spotoma grobnico slovenskih žrtev iz prve svetovne vojne v Judenburgu. To je bil po vojni prvi skupinski izlet v Flossenbürg. Udeleženci so sklenili, da se bodo letos sestali v Mariboru in v bližnji prihodnosti ponovno obiskali v Flossenbürg.

S. K.

Kje so odlikovanci?

(NADALJEVANJE)

Motajn Matije Matija
Mrčnik Jožeta Ivica
Mrdjen A. Danica
Mulej Jožeta Matija
Musar Rado
Muženić A. Stanko

Nacin Josipa Josip
Namestnik F. Marija
Naraglav Hinka Hinko
Naraglav Martina Martin
Naraglav Vincenca Alojz
Novak K. Drago
Novak — Jerina M. Ivana
Novak J. Jože
Novak Jožefa Jožica

Ogrizek Ivan
Ogrizek — Vidrih Jožeta Zora
Omrzo Franc
Opara Jožeta Ivan
Oranešič Franc
Osredkar A. Marija
Orthaber Ivana Albin

Pavlović Vasilija Danica
Pavšič Antona Alojzija
Pelikan — Bumber Sonja
Peras I. Avguštin
Perišić Radula Mihajlo
Perišič Jožeta Vera
Pernek Janez
Peroci Huge Gabrijela
Peroša Antona Anton
Perpor (Fr.) Frančiška
Peterka Janeza Terezija
Pintar A. Ivan
Pinter M. Jakob
Pirjevec Antona Jože
Podobnik Ignaca Franc
Piak J. Joža
Planinc F. Franjo
Plesničar Štefana Jožef
Plut Martina Antonija
Poberžnik Gregorja Franc
Podgoršek A. Andrej
Podkrižnik Ivana Alojzija
Polak J. Marica
Povoden Ivana Karolina
Pozderac Janeza Angela
Požar Ivana Frančiška
Prašnikar A. Jože
Prašnikar Martina Janez
Prelog Emila Lojza
Primožič Andreja Denis
Primočič Matevža Janez
Prinčič Franca Marija
Prosenik Al. Alojz

Rajčević I. Nikola
Rajković Vladislava Vladimir
Rat. V. Rudolf
Rauter Ludvika Franc
Renko Janeza Stanko
Repnik Anton
Rinčič (I.) Marko
Rojc Franca Franc
Rošker Maks
Rožanc I. Rudolf
Ruden Henrika Franc
Rus Jožeta Terezija
Rustja A. Stanislav
Rutar Marjete Simon
Rožman Jurija Andrej
Rzetič V. Karmela

POJEM ELEGANCE SO KRAVATE *terital*
TOVARNE *SVILANIT* KAMNIK

S poti po Bolgariji

Partizanski invalidski pevski zbor iz Ljubljane, znan našim bralcem in tisočem drugih naših sonarodnjakov po svojem petju, zlasti partizanskih in revolucionarnih pesmi, je na povabilo bolgarskega pevskega zbora »Kaval« (kar pomeni ljudsko glasbilo, nekakšno flavto) gostoval deset dni v Bolgariji. V tem času je imel šest koncertov, in sicer v Sofiji, Plovdivu, Kazanliku, vasi Karaise, v Varni in mestu Ruse. Pot je bila dolga samo po Bolgariji nad 1600 km, kar pomeni za vsakogar precejšen napor, kaj šele za člane zbora, ki so morali po potovanju nastopati pred zahtevnim občinstvom, povrh pa so še nekateri med pevci starejši ali invalidi. Zbor je vodil dirigent Radovan Gobec, znani skladatelj partizanskih in drugih pesmi.

Precej kilometrov loči Slovenijo od Bolgarije, dolga leta so bile državne meje med nami skoraj neprodušno zaprte in zato kaj malo vemo drug o drugem. Gostovanje Partizanskega invalidskega pevskega zbora, ki je s tem vrnil obisk »Kavalu«, ta pa spet pride v Slovenijo oktobra letos, pomeni nadaljevanje tradicije v navezovanju slovensko-bolgarskih kulturnih stikov, začetih z gostovanjem slovenskih učiteljev-pevcev in nekaterih drugih zborov v Bolgariji pred 30 leti.

Računamo, da naši bralci po pisanju našega lista in nastopih poznajo Partizanski invalidski zbor, zato bomo to pot o njem manj pisali. Več prostora nameravamo posvetiti opisu Bolgarije, o kateri tako malo vemo, čeprav nam je soseda.

●

Sofija... Predstavniki »Kavala« so goste sprejeli na železniški postaji zares prisrčno, s pravo slovansko gostoljubnostjo. Na vrsti srečanj in sprejemov so tako gostitelji kot gostje izražali veselje, da je spet prišlo do takih stikov. Partizanski invalidski pevski zbor pa ni nastopal v teh pogovorih kot navaden pevski zbor, ki bolje ali slabše poje svoje pesmi, ampak kot nosilec ideje bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi in bolgarskim narodom, kot nosilec ideje socialističnega internacionalizma.

Kako malo vemo o Bolgariji, sem spet pomislil, ko smo šli gledat sofijski muzej revolucije, na zunaj po videzu majhno, toda znotraj precej obširno stavbo. Iz razstave lahko obiskovalec spozna bogato, toda na žalost tudi trpljenja polno zgodovino Bolgarije od osvoboditve izpod turškega jarma leta 1878. Turčija s svojim fevdalnim, roparskim in skrajno izkoriščevalskim družbenim redom, zaradi katerega so skupaj z drugimi narodi pod turškim gospostvom hudo trpeli, se je morala umakniti. V bogati Bolgariji se je začel razvijati kapitalizem precej naglo in bohotno. Kmalu se je pojavil delavski razred, z njim pa tudi prve socialistične organizacije. Leta 1891 so ustanovili Bolgarsko socialdemokratsko stranko, ki se je kasneje preimenovala v Bolgarsko delavsko socialdemokratsko stranko. Leta 1903 je ta iz svojih vrst izločila tuje elemente in nato razvila precej široko dejavnost, zlasti proti udeležbi v vojni, za kar ji je dal priznanje tudi Lenin. Kot je znano, se je Bolgarija udeležila I. svetovne vojne na strani Nemčije, Avstro-Ogrske in Turčije, njene čete so se bojevale v Makedoniji in Dobrudži, toda znotraj armade je raslo nezadovoljstvo, prišlo je do uporov, posebno po zmagi oktobrske revolucije v Rusiji. Tudi prebivalstvo je večkrat dalo duška svoji jezi nad politiko Nemcem prijazne vlade, pomanjkanjem in drugimi tegobami vojne in kapitalizma.

Leta 1919 se je Bolgarska delavska socialno demokratska stranka preimenovala v KP Bolgarije in med prvimi pristopila k III. internacionali.

Razmere po I. svetovni vojni so še bolj zaostrile razredna nasprotja. KP Bolgarije je naglo naraščala po številu članstva in svojem vplivu. Nekaj časa je sodelovala s kmečko stranko, potem pa je prišlo do nesoglasij. Na volitvah avgusta 1919 je KP dobila 120.000 glasov in 47 poslanskih mest, na volitvah občinskih uprav leta 1923 pa so komunisti dobili večino že v 27 mestnih in 233 vaških občinah.

Kapitalistični oblastniki so se ustrašili razmaha in so izvedli 9. junija 1923 vojaški udar. Po vsej deželi je prišlo do uporov in nemirov, katerih nosilec je bila kmečka stranka, sodelovali pa so tudi komunisti. Toda kmalu je vojski uspelo uporniško gibanje zadušiti. Tedaj je KP sklenila organizirati splošno vstajo. Začele so se priprave, vendar je monarhistična oblast komuniste prehitela z valom aretacij ter z njimi sprožila začetek vstaje pred predvidenim časom. Do splošne vstaje je prišlo nekako 20. septembra 1923, v mnogih mestih in vaseh so komunisti in njihovi somišljeniki razorožili policijo, orožnike in vojsko, prišlo je do mnogih krvavih bojev, toda nazadnje je vojska vstajo zatrla. Okoli 30 tisoč komunistov in sodelavcev je padlo ali pa so jih pobili, na tisoče so jih obsodili na dolgoletne zaporne kazni, mnogi so se zatekli v hribe ali pa so pobegnili v sosedne države. Zanimivo je, da je precej beguncev sprejela tudi Jugoslavija, ki je medtem svoje državljane, če so bili komunisti, hudo preganjala. Mnogi begunci so nato odšli tudi v Sovjetsko zvezo.

V letih 1924—1925 je KP obnovila svoje delovanje v ilegalnih razmerah in se začela pripravljati za novo vstajo. Po vsej deželi so vzniknile iz ilegalcev gverilske enote, ki so se obdržale po več let. Režim je odgovarjal s hudim nasiljem in pokoli, množičnimi ustrelitvami jetnikov brez sodbe, požigi celih vasi in pobijanjem celih družin.

Končno je KP sklenila odpovedati se načrtom za oboroženo vstajo in začeti s pripravami za politično akcijo. V vsej deželi so nastajale namesto starih nove partijske in mladinske organizacije, spet so se polnile ječe s komunisti in sodelavci. Španske državljanske vojne se je udeležilo okoli 450 Bolgarov.

Takoj po napadu Nemčije na SZ je CK KP Bolgarije sklenil začeti s pripravami za oboroženo vstajo. Kmalu nato so nastale prve borbene skupine, ki so zatem prerasle v odrede. V prvem letu vojne so te skupine in odredi izvedli več sabotaž in napadov na Nemce in policijo ter orožnike. Ječe so se znova začele polniti s protifašisti. Po uradnih podatkih je v letih 1941—1944 šlo skozi zapore nad 100.000 ljudi, obsojenih pa jih je bilo okoli 30.000. Zapori so postali premajhni, zato so fašistične oblasti ustanovile koncentracijska taborišča in kazenske delavske enote v vojski. 1942 je bila ustanovljena Domovinska fronta, ki je imela okoli 200.000 ilegalnih zaupnikov in sodelavcev oziroma aktivistov. Fašistične čete so požgale okoli 3000 hiš partizanov ali njihovih sodelavcev.

Spomladi 1943 je bila Bolgarija razdeljena na 12 operativnih con, ustanovljen je bil glavni štab narodnoosvobodilne vojske. Po mestih so se vrstile sabotaže, stavke in demonstracije, med drugim oblasti zaradi odpora niso mogle internirati Židov. Po grafikonu vodstva gestapa za Bolgarijo je bilo v deželi januarja 1943 le 12 napadov in sabotaž, nato pa je to število naraščalo zelo naglo, da bi doseglo novembra že številko 280. Posebno pa se je uporniško gibanje razmahnilo spomladi 1944. Kot povsod drugje so tudi v Bolgariji fašisti kazali svoj značaj s hudimi zločini, rezali so glave ubitim partizanom, vojaška sodišča so sodila na tekočem traku, smrtne obsodbe so se vrstile druga za drugo.

Leta 1941 in 1942 se je v deželo vrnilo več skupin in posameznikov, emigrantov iz SZ ali bivših španskih borcev. Skočili so s padali ali pa so jih pripeljale do obale sovjetske podmornice. Toda skoraj vse so fašistične oblasti uspele odkriti, nakar so jih praviloma postrelili.

22. avgusta 1944 je Romunija kapitulirala pred Rdečo armado, 5. septembra pa je SZ napovedala Bolgariji vojno. Sovjetske čete so se pojavile na meji, po vsej deželi pa je prišlo do splošne stavke in demonstracij, tako da je v noči med 8. in 9. septembrom 1944, torej skoraj natančno po 22 letih, izbruhnila vstaja. V Sofiji so izvedli vojaki tankovske brigade vojaški udar. Nemci so se skoraj brez odpora umaknili proti Jugoslaviji, ustanovljena je bila vlada Domovinske fronte, Bolgarija je Nemčiji napovedala vojno in poslala svojo vojsko v Jugoslavijo in na Madžarsko.

●

Kakšne so bile ječe v fašistični Bolgariji, sem videl nekaj dni po prihodu, v mestu Veliko Trnovo, prestolnici II. bolgarskega carstva. Ječa stoji v strmem bregu nad reko Jantro, ki se ovija okoli stare prestolnice na griču Carevec kot kača okoli plena, le kot nož strm greben veže grič z okolico.

Zato z zgornje strani vidiš jetniško poslopje, ki je zdaj muzej, kot nizko in majhno stavbo. Toda ko vstopiš, vodijo stopnice navzdol in vsako naslednje nadstropje je manjše, bolj vlažno in strašnejše. Stene so iz grobo klesanega kamenja, podi iz debelih plohov ali tramov. Poslopje so zgradili Turki leta 1867 kot ječo in mučilnico. Do leta 1944 je ohranilo ta namen, torej kar 77 let. Na tisoče jetnikov je v njem živelo dolga leta, sanitarij ni bilo ali pa so bile tako pomanjkljive, da sploh ne zaslužijo tega imena. Jetniki so pogosto stali do gležnjev v svojem lastnem blatu. Še zdaj, po tolikih letih, plava v prostorih težak duh. Vodič pripoveduje, da je kamenje prepojeno s človeškimi iztrebki, prav tako pa tudi zemlja in celo les.

Zadnja desetletja sicer niso uporabljali spodnjih prostorov, razen v sili, toda zato je vladala v zgornjih sobah nepopisna gneča. Spali so v izmenah sede, eden čez drugega, drugače pa so morali delati.

Najbolj spodaj je stara turška mučilnica. Strop podpira debel prečen tram, v njem so zabiti obročki za obešanje. V kotu je kovaško ognjišče, ob njem lesen pograd in miza za mučilno orodje. Še vse je ohranjeno: klešče za ščipanje jetnikov, razni biči, obroči in verige. Na steni tabla, kjer je opisanih nad 10 najpogostejših načinov mučenja v turških ječah.

●

Kdor hoče razumeti bolgarsko zgodovino zadnjih 150 let, mora upoštevati veliko čustveno navezanost Bolgarov na Rusijo oziroma zdaj na Sovjetsko zvezo kot naslednico Rusije.

Po vsej deželi je nad 400 spomenikov, grobnic, plošč in mavzolejev, ki nas spominjajo na rusko-turško vojno v letih 1877—1878. Pet stoletij je bila Bolgarija v turškem suženjstvu. Posebno v zadnji polovici je ta jarem postajal vedno hujši, vrstili so se upori in vse so drugega za drugim Turki z divjaško krvoločnostjo zatrli. Posebno zadnji, tik pred ruskim vpadom v deželo, se je končal s strahotitimi pokoli in požigi. Ruska vojska je pri svojem prodiranju proti Carigradu večkrat naletela na hud odpor turške vojske. Iz te vojne sta zlasti znani bitki na prelazu Šipka in pri mestu Pleven.

Šipka je glavni prelaz čez gorovje Balkan iz severnega dela Bolgarije, ki leži ob južni obali Donave, v južno Bolgarijo okoli reke Marice. Pleven leži v severni Bolgariji in tam so Rusi obkolili za tiste čase močno turško vojsko, ki je štela okoli 70.000 vojakov. Nad pol leta je trajalo obleganje, medtem pa so Turki hoteli rešiti posadko v Plevnu in so zato skušali prek Šipke poslati pomoč. Toda Rusi in bolgarski prostovoljci so ta poskus onemogočili, čeprav jih je bilo manj in so bili slabše oboroženi.

Nekako 1200 metrov nad morjem leži Šipka, pobočja so poraščena z bukovimi gozdovi, vrhovi pa so goli. Tam je potekala rusko-bolgarska obrambna črta. 31 spomenikov je na tem območju, največji je mavzolej na Stoletovem vrhu, odkoder je ob jasnem vremenu videti Donavo in Egejsko morje. Vzdržujejo jih vzorno.

Še zdaj, skoraj po 100 letih, vedo skoraj v vsaki vasi povedati: tukaj je bil štab tega in tega ruskega polka, tukaj je bila bolnišnica, ta in ta vas je dala toliko in toliko hrane itd.

Gledal sem muzej v malem mestu Kazanlik, kjer imajo celo sobo polno predmetov iz vojne 1877—1878. Tam so kozaška kopja in sablje, uniforme in puške, tako turške »vinčestrovke« kot ruske »ostraguše«, slike in listine. V posebni vitrini je uniforma ruskega oficirja, ki je ostala pri bolgarskem krojaču, ko je oficir odšel na bojišče in padel.

Na krajih, kjer so bile večje bitke, so sezidali pravoslavne cerkve ali kapele. Kupole so večkrat pozlačene, okoli cerkva in spomenikov pa stojijo lepo ohranjeni in vedno sveže prepleskani topovi. Na njih se vidi še letnica, kdaj so jih vlili in pa ime livarne ter kraj, kjer stoji.

Nad Plevnom je dolina Kiljak, nekakšen turistični park, podoben našim Plitvicam, le da sta tamkajšnji dve jezeri umetni in služita za zbiranje vode za namakanje. Ob spodnjem jezeru je velik kip ruskega generala Totlebna. Turki so se dolgo upirali, toda nazadnje so jih ugnali tako, da so s topovi obstreljevali nasip umetnega jezera nad mestom in ga nazdnje prebili. Voda, ki je vdrla iz jezera, je odplavila turške mline v mestu, Turki niso mogli več mleti zrnja in potem vdaja ni bila več daleč.

●

Nas, ki smo bili mnogi v Bolgariji prvič, je najbolj presenetil napredek te dežele. Nismo hodili po tovarnah, ker ni bilo časa, pač pa smo gledali skozi okna vlaka in avtobusov. Pričakovali smo napredek, vendar ne takšnega, kakršnega smo videli.

Posebno to velja za poljedelstvo. Že od nekdaj je bila Bolgarija znana kot sila rodovitna dežela. Nižina ob reki Marici je veljala za žitnico in vrt. Toplo podnebje, dobra zemlja in pa obilica vode za umetno namakanje so naravnost idealni pogoji za sodobno kmetijstvo.

V zadnjih dveh desetletjih je Bolgarija podržavila obdelovalno zemljo in vpeljala v glavnem dve vrsti kmetijskih obratov: državne in zadružne. Preorali so meje in združili majhne njive, nastale so plantaže, velike tako, da jim ne vidiš kraja, njive, dolge in široke po več kilometrov. Samo traktor jih zmore obdelovati...

V vinogradih so koli že redkost, zamenjali so jih betonski stebri in žica. Vse je lepo obdelano, krčijo in pridobivajo nove površine, kopljejo namakalne jarke, da o celih steklenih mestih, kjer pridobivajo zgodnjo zelenjavo, niti ne govorim, saj so v tem Bolgari nedvomno prvi v Evropi in po vsem svetu znani vrtnarji.

Niti krpe neobdelanega zemljišča razen najnujnejših pasov ob železnicah, cestah in poteh, nobenega plevela in nepotrebnih meja ter razdrobljenosti zemljišč — to je najlepše, kar lahko vidi tujec, posebno še, če mu je pri srcu napredek človeštva. Socialistični družbeni red, ki je temeljito spremenil tudi podobo Bolgarije, je dolgo za mnoge pomenil nekakšen strah pred kolektivizacijo obdelovalnih površin. Tudi pri nas se še pogosto oglašajo zagovorniki razdrobljenosti zemljišč, pogosto imajo za kaj takega tudi razlog, posebno še, če vidijo slabo obdelana polja.

Bolgarska polja pa so dokaz, da se tudi v socialistični družbeni lastnini zemlja da skrbno in dobro obdelovati. Zato bi bilo včasih koristno, če bi kdo, ki še vedno ni prepričan, da je skupno obdelovanje zemlje s sodobnimi stroji boljše in uspešnejše kot pa na stari način, odšel gledat bolgarska polja, če že ne verjame zgledu nekaterih naravnost vzornih družbenih posestev pri nas.

●

Razen nastopa v vasi Karaisi je zbor nastopal samo po mestih. Vas šteje 4000—5000 prebivalcev, pridelujejo v glavnem grozdje, iz katerega dobivajo znano vino »gamza«.

Če je bil odziv občinstva v Sofiji kot glavnem mestu prisrčen in dostojanstven, v Plovdivu pa južnjaško temperamenten, v Kazanliku in Varni vljuden in v mestu Ruse prekipevajoč od čustev proletarske solidarnosti, je bil v vasi po kmečko preprost, neposreden in zato morda najbolj prisrčen, čeprav je težko reči in še teže zapisati, kje je bilo lepše in boljše. Videlo se je, da nihče ni ničesar organiziral ali pripravljal, ljudje so govorili z ljudmi, tudi polomili so ga prav po kranjsko (in tudi po bolgarsko), zato pa je tako v Karaisih kot drugje nastop izzvenel v manifestacijo bratstva. Gostje in gostitelji smo se pomešali med seboj in nazadnje je bilo treba iti dalje, čeprav smo nameravali noč prespati »po partizansko«, to se pravi v vsaki hiši po eden ali dva. Mudilo se nam je v Varno, kjer je pevce čakal nastop, vmes pa je bilo več sto kilometrov. Radi bi ostali, pa tudi ljudje so bili razočarani, ker nismo ostali.

●

Ustavimo se v majhnem mestu Razgrad, ob cesti Varna—Ruse. Nekaj minut, da nekaj popijemo in se prezračimo. Že stopi k nam starejši možak in začne spraševati, kdo smo in odkod. Pove, da se je bojeval v Španiji in zanima ga, če je med nami kak njegov bojni tovariš. Kratek pomenek, potem pa je treba spet naprej.

V Ruse (prej Ruščuk) nas sprejme skupina bivših borcev iz Španije. Nekdo pripoveduje, da je bil ranjen, kaže skažena usta in pripoveduje, da ga je v Španiji operiral jugoslovanski zdravnik.

V Plovdivu me povabijo v klub, ki ga upravlja Komite borcev proti kapitalizmu in fašizmu, njihovo združenje borcev. Ta komite je v Sofiji in po okrožjih, nižjih organizacij nimajo, združujejo pa borce iz vstaje 1923, komuniste izpred zadnje svetovne vojne, partizane in druge, ki so se bojevali proti fašizmu v drugih državah, oziroma jetnike in internirance.

●

Partizanski invalidski pevski zbor je doživel po poti mnogo lepega, kar bo članom ostalo še dolgo v spominu. Predvsem pa jih bo še dolgo razveseljevala zavest, da so ostali partizani in da so kot taki precej prispevali k slogi in razumevanju med narodi Jugoslavije in Bolgari.

MP

Kot na jugu naše države, je tudi v Bolgariji še vedno živa ljudska obrt

Novi del mesta Plovdiv, ki je znano po južnjaški živahnosti

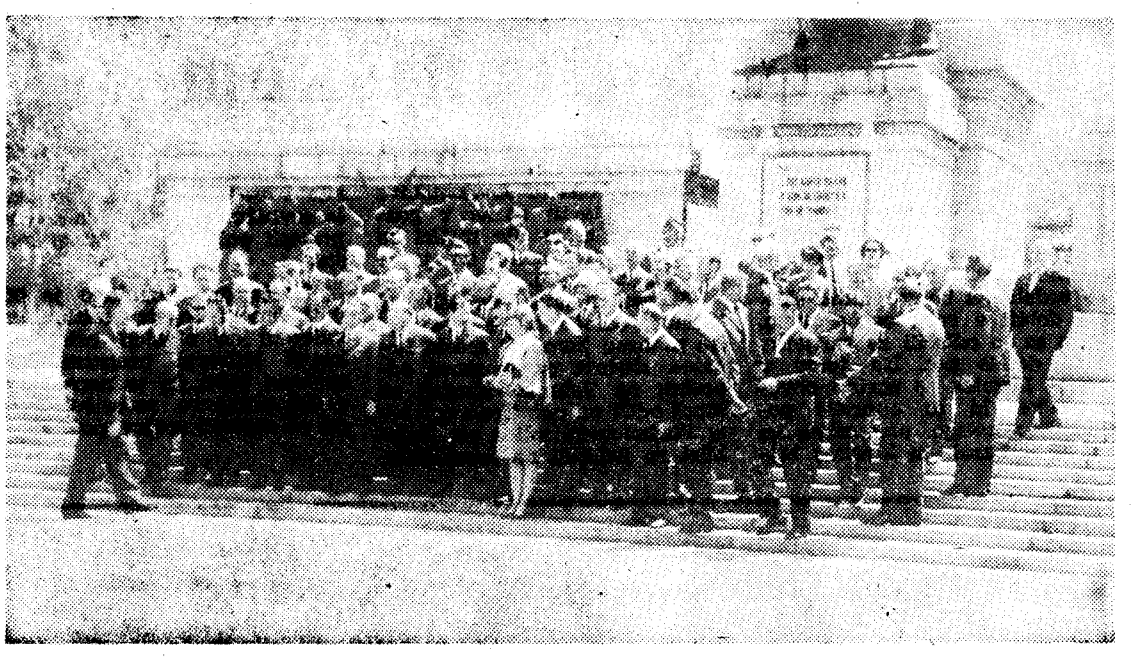

Partizanski invalidski pevski zbor je zapel pred spomenikom osvoboditve v Sofiji

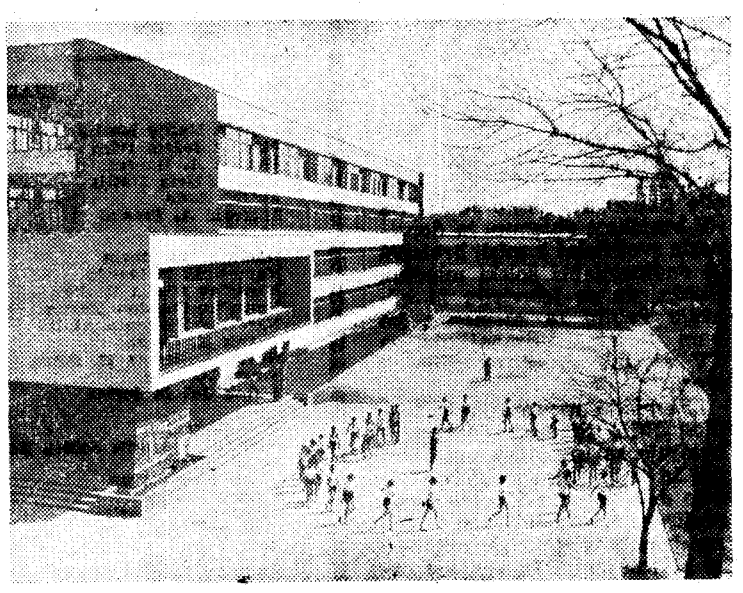

V Bolgariji dajejo prednost šolstvu in izobrazbi. Na sliki: Sodobno zgrajena šola v Sofiji

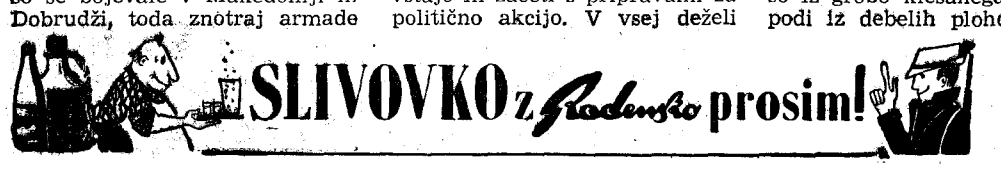

MILE PAVLIN:

SOŠOLCI

»Nikoli je nisem mislil uporabljati,« je rekel kaplan. »Dali so mi jo, da bi se branil, če bi me razkrinkali in da bi . . .«

»Kaj?«

»Da bi si skrajšal trpljenje, če bi me hoteli zajeti. Kot vidite, se nisem branil, pa tudi sam nase nisem dvignil roke. Sprejel bom kazen, saj vem, da jo zaslužim po vseh vaših zakonih, pa tudi po mednarodnih vojaških. Vem tudi, kaj me čaka. Ti, Savo, veš, kaj mislim o tem in ne bom se sprenevedal. Tako so nas vzgojili, mi pa nismo znali misliti z lastno glavo. Zdaj je prepozno . . .«

»To mi boš lahko kasneje povedal, pa tudi sodnikom in branilcu lahko rečeš . . .«

»Sodnikom? Branilcu?« je v dvomu vprašal kaplan.

»Da. Mi ne pobijamo ljudi kar tako, kot vi mislite in pišete po vaših umazanih, lažnivih časopisih. Pred sodišče prideš, pred redno vojaško sodišče. V Belo krajino te spravimo, ko bomo tukaj končali s preiskavo . . .«

»Naj pokaže, kako je oddajal,« je predlagal eden izmed oficirjev, stopil k oddajniku in potrgal žice, s katerimi je bil povezan z baterijami. Kaplan se je ozrl okoli sebe, zgrabil rdečo žico, segel skozi lino in nekaj tam privezoval.

»Na strelovod privezuješ?« je vprašal Savo. Kaplan je samo prikimal. Tudi Savo se je nagnil skozi lino. Strelovodna žica je bila razcepljena. Prav tam kot takrat, ko je to prvič opazil. Rdeča žica pa je bila speta z delom žice, ki je vodil do zemlje.

»Zdaj pa še anteno pokaži!«

»Zgoraj pri zvonovih sem jo razpenjal med tramovi,« je spregovoril kaplan. »Naj pokažem?«

»Pokaži!«

Vzel je zavitek gole bakrene žice z izolatorji in rumeno žico ter se povzpel po stopnicah. Zgoraj je poiskal nekaj žebljev, zabitih v tramove, ki so nosili ostrešje. Zanje je zataknil konce žice in privezal še žico, ki je vodila do oddajnika.

»Modro je tole urejeno,« je rekel eden izmed obveščevalcev in se ozrl skozi lino. Proti Kočevju je videl. Zadaj pa so bili zvonovi. Tako je zvonik deloval kot veliko zrcalo in usmerjal večino valov proti Kočevju, kjer je sedel nekje v domobranskem štabu radiotelegrafist pri sprejemniku.

»Si samo oddajal ali tudi sprejemal?«

»Oboje. Vsakokrat so mi potrdili sprejem, včasih pa sem dobil tudi kako posebno vprašanje.«

Vrnili so se v spodnji prostor.

»Kar tako naj ostane, bomo narisali skico,« je ukazal Savo. »Toda kaj imaš v tistih zavojih in kakšna je tista knjiga?«

Kaplan je odvil platno. Pokazal se je rumen kos trotila, nekaj vžigalne vrvice, detonatorji in vžigalnik.

»Kaj pa je tole?«

»Če bi me dobili, bi moral vse skupaj pognati v zrak. Kot vidite, nisem poskušal česa takega.«

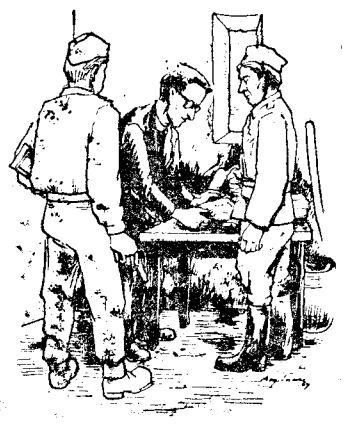

Zraven razstreliva so bili zviti še neki papirji. Savo jih je razgrnil. Pokazali so se vojaški zemljevidi. Več jih je bilo, zemljevid bližnje okolice vasi je bil posebno natančen in razdeljen v kvadrate. Našel je tudi nekaj praznih in popisanih papirjev ter beležnico, ki ji je manjkalo nad polovico listov.

V drugem zavoju je bila neka stara knjiga. Ko jo je listal, je na nekaterih straneh opazil nekakšne znake.

»Tole tukaj pa je šifra, ali ne?« je vprašal Savo.

»Da, šifra.«

»Kje si dobival podatke?« je nenadoma vprašal Savo.

»Nekaj sem jih zbral sam, saj se iz župnišča in cerkve daleč vidi, nekaj pa so mi jih dali . . . drugi.«

»Kdo drugi?«

Za trenutek se je Stanislav obotavljal, potem pa je udarilo iz njega:

»Tega pa ne boste zvedeli od mene! Ljudje . . . ki vas sovražijo zaradi različnih reči, ki jih počenjate po svetu in pri nas doma. Lahko delate z menoj, kar hočete, toda jaz ne bom nikogar spravljal v nesrečo. Kriv sem, tukaj me imate, sodite mi, toda . . .«

»Imaš še kaj?«

»Častna beseda, nikjer nič več. Saj ste dosti našli. Mislite, da imam kje še kakšen arhiv? Ne, tako neumen pa nisem. Vse sem sproti skuril, celo izrabljene baterije. Da bi bolje gorele, sem jih pred tem razbil z sekiro.«

»Je župnik vedel, kaj počenjaš?«

»Četudi bi vedel, vam tega ne bi povedal, niti ne bi priznal. Če sem sklenil, da ne bom nikogar izdal, ne bom niti župnika, ki je moj stanovski tovariš. Ne, prav nič ni vedel, samo slutil je nekaj. Morda mi ne boste verjeli, če vam povem, da me je skušal odvrniti od mojega početja. To je eden izmed tistih duhovnikov, ki jim politike nikoli ni bilo mar in ki so vedno stali ob strani. Skratka tak duhovnik je, kakršnih si vi želite. Lahko se boste sami o tem prepričali, če ga boste spraševali. Sicer pa je mož že v lepih letih. Četudi bi vam hotel škodovati, vam dosti ne bo mogel . . .«

»Pojdimo v župnišče. Tvojo sobo moramo še pregledati,« je ukazal Savo.

Ko so šli izpod zvonika proti župnišču, se je Savo šele ovedel, da je akcija uspela. S polnimi pljuči je zadihal svež zrak in se oddahnil. Delo več mesecev, ko so poizvedovali in doživljali neuspeh za neuspehom, se borili z lastnimi dvomi, je kronano z uspehom. Izdajstev bo za nekaj časa konec, zatrli bodo sovražnikovo organizacijo . . .

V kaplanovi sobi ni bilo ničesar omembe vrednega. Nekaj knjig cerkvene ali nabožne vsebine, nekaj posvetnih, perilo, razne potrebščine. Vsega skupaj za pošten kovček.

»Lahko vzamem s seboj kaj perila?« je vprašal kaplan. »Ne vem, kako dolgo se bo vleklo pred tistim vašim sodiščem, medtem bi bil rad vsaj čisto oblečen. Obleko pa imam tako in tako samo tole. In odejo, če lahko vzamem s seboj, da ne bom prezebal? Potem jo bo lahko vzel kdo izmed vaših, prav mu bo prišla. Saj je tudi Kristus razdelil svoja oblačila med svoje rablje . . .«

»Vzemi!« je kratko in odsekano dovolil Savo.

Brž je bil kaplan pripravljen za odhod. Savo je poslal po močno patruljo, ki naj bi ga odvedla naprej v korpusni štab. Tam naj bi počakal na konec preiskave, nakar bi ga poslali dalje. Medtem ko sta čakala, da bi se patrulja zbrala in pripravila za pot, sta Sava nenadoma spet obšla radovednost in sočutje.

»Sedi,« je ukazal jetniku in mu pokazal na stol. Čez nekaj časa pa je rekel:

»V kratkem se bova poslovila in najbrž se nikoli več ne bova videla. Prehudi so tvoji grehi, sam veš. Tole, kar mi boš povedal zdaj, ne pride v noben zapisnik in te ne bo nikjer obremenjevalo. Povej mi, prosim, kaj te je pripeljalo do tega in ali se kaj kesaš? Ali ti je žal življenja?«

Stanislav mu dolgo ni odgovoril. Sedel je za mizo in si podpiral glavo z rokami, tako da je obenem zakrival obraz. Potem pa je spregovoril z zamolklim, enoličnim glasom, kot bi govoril že iz onostranstva:

(NADALJEVANJE)

Značaj in prepričevalnost

Pred nedavnim je Ivan Gorjup v Mariboru v krogu svoje družine praznoval 30. obletnico članstva v Partiji. Je znan družbenopolitični delavec, med drugim je član nadzornega odbora zveznega združenja ZB NOB. Med vojno pa so ga poznali kot mladinskega in skojevskega funkcionarja.

Ivan Gorjup mi je povedal, da so ga sprejeli v SKOJ spomladi 1935, v KP pa meseca marca 1937. Kot predvojni komunist je sodeloval z Miho Marinkom, Lidijo Šentjurčevo, Sergejem Kraigherjem in pa z drugimi. Še posebno trdno pa se je povezal v trboveljskem revirju z narodnim herojem Lojzetom Hohkrautom. Ob spominu na tako pomemben osebni jubilej se je Ivan Gorjup nasmehnil in dejal:

»Zdaj, ko je bil moj sin pred maturo na gimnaziji sprejet v ZK, bi lahko kar doma imeli osnovno organizacijo ZK. Njeni člani bi bili sin, žena in jaz. Statut ZK določa: kjer so trije, se lahko ustanovi osnovna organizacija.«

Potem ko mi je pripovedoval o predvojnem delu komunistov, mi je med drugim opisal, kako so se izmikali policijskim ovaduhom, s kakšno žilavostjo so se upirali predvojnemu režimu in se hkrati pripravljali na bližajočo se drugo svetovno vojno in o tem, kako prepričevalni so znali biti predvojni komunisti in kako čudovit značaj so imeli.

Ko sva se pogovarjala o partizanskih bojih, mi je Ivan Gorjup povedal:

»Posebno se spominjam akcije v predmestju Ljubljane. Poleti 1941 sem se kot ilegalec zadrževal v Dravljah pri Ljubljani pri zaupnikih OF. Razen mene sta bila tiste noči še dva mladinca. Obema je menda bilo ime Jože, prvi naj bi bil frizer, drugi pa krojač. Eden od njiju mi je držal veliko posodo, napolnjeno z apnom, jaz pa sem z debelim čopičem pisal več kot meter visoke parole: »ŽIVELA OF«, »SMRT FAŠIZMU!«, »ŽIVELA KOMUNISTIČNA PARTIJA!« Verjetno je bilo vseh parol 20 do 25, saj so bile napisane na vsakih deset metrov po 8 metrov široki in kilometer dolgi tlakovani cesti od nekdanje »remize« do šentviške meje, ki je delila Italijo od Nemčije. Razen tega sem še naredil v bližini meje in proti nemški meji obrnjeno 4 metre dolgo puščico, ob kateri je bila napisana z velikimi črkami parola »SMRT HITLERJU!«

Prvi šoferji jutranjih tramvajev, ki so pričeli voziti ob 5. uri zjutraj, v glavnem železničarje in pa druge ljudi v službo, so debelo gledali, se spogledovali in si pomežikovali, ko so videli velike bele črke, kako se porogljivo lesketajo v jutranji svetlobi. Kajpak so za to hitro zvedeli karabinjerji. Promet je bil za dalj časa popolnoma ustavljen. Karabinjerji so vzdolž ceste na obeh straneh mobilizirali ljudi s posodami z vodo in s krtačami, da bi odstranili te napise, ki so se pozneje še dolgo časa poznali. Kakšen moralni učinek je imela ta akcija, menda ni treba posebej razlagati. Pristaši OF v Dravljah, pri katerih sem se čestokrat zadrževal, naj mi oprostijo, ker sem jim takrat s tem dejanjem povzročil toliko skrbi in strahu.«

Posamezni borci in funkcionarji, ki te poznajo iz vojnih dni, vedo povedati, da si v partizanih krožil kot satellti dane. Iz ene partizanske enote si rajžal v drugo, iz tega političnega forума si šel v drugega, prišel v to ali ono vas, šel s tega na drugi sestanek itd. Povej mi, si kdaj padel v kakšno past?

»Tudi tega ni manjkalo. Pri vasi Vrh pri Trebeljnem sem se v večernih urah oglasil v neki partizanski hiši in materi izročil pozdrave njenega sina ter ji povedal, da je postal komandir čete v Dolenjskem odredu. V hiši so bile takrat stara mati, mama in dve manjši hčerki. Nismo se še dobro pogovorili, ko prisopiha v hišo tretja hčerka, zajame sapo in pove, da je v vasi srečala skupino moških. Postal sem pozoren in jo spraševal. Ona pa mi je odgovarjala, da so šli skozi vas, niso se mnogo pogovarjali, nekateri so bili pokriti s klobuki, drugi brez, nekateri so imeli delovne predpasnike in vsi dolge piške. Aha, to so belogardisti. Naglo sem ukrepal. Bombo sem vtaknil med zobe, brzostrelko v roke in se postavil k podbojem vhodnih vrat. Takrat sem zaslišal neko šumenje in pritajene človeške glasove, ki so prihajali iz bližnje šupe, okrog 15 metrov od hiše. Vsak hip utegnem biti obkoljen. Kar verjeti nisem mogel, ko sem videl, kako so v obliki daljše kolone belogardisti zapuščali šupo. Čemu niso napadli? Zakaj so se umaknili? Kaj če vedo, da sem namenjen na Blatni klanec in mi bodo spotoma naredili zasedo in me tako dobili. Moja domneva je bila pravilna. V hiši sem zaprosil starejšo hčerko, naj bi me pripeljala po najkrajši poti do Blatnega klanca, da bi tako prehitel belogardiste. Hčerka mi je kazala pot in povedala, da sta pred gozdom, skozi katerega se pride do Blatnega klanca, na samoti dve kmečki hiši in da naj tam vprašam, kako se pride skozi gozd do tja. Zaupala mi je imena fantov iz prve in druge domačije. Bila je tema kot v rogu, tod okoli pa toliko stez. Prišel sem do prve kmetije in trikrat potrkal na okno, poklical fanta po imenu in povedal, da je sosedov — tudi njega sem imenoval — že pripravljen. Šele sedaj mi je fant iz prve domačije zaupal in bil pripravljen pomagati. Ko sem ga poslal po sosedovega fanta, je bil seveda presenečen. Šele sedaj je lahko ugotovil, da sem ga zvabil z zvijačo, saj sosedovega fanta ni bilo pri meni in ga bo šele on pripeljal k meni. Oba fanta sta me potem srečno pripeljala do Blatnega klanca. Pozneje sem zvedel, da so me tisti večer belogardisti še dolgo čakali v zasedi, me nekje pred Blatnim klancem hoteli ubiti, ker tega niso hoteli storiti pred hišo, kjer so mi nudili gostoljubje. Baje so tudi ugibali, po kateri poti mi je uspelo uiti. Prav gotovo sem bil izdan: kako naj bi belogardisti vedeli, da sem bil namenjen tisti večer v Blatni klanec . . .«

Na nekem partizanskem srečanju so mi pripovedovali, da si bil proti koncu vojne poslan po nalogu CK SKOJ v Bari v štab baze JA za sekretarja komiteja SKOJ. Tamkaj naj bi tudi organizirali neko večjo nabiralno akcijo v prehrani in v ostali opremi in to podarili oblastem v Splitu.

»Bil sem v višji partijski šoli na Rogu in izvedel, da me je CK SKOJ določil za to funkcijo. Še vedno nisem vedel, za kaj gre. Franc Leskošek-Luka, ki je prišel semkaj v jeseni leta 1944 na inšpekcijo, mi je ob tej novici na očetovski način povedal: »Pazi Ivan, da se ne boš pogospodil!« Boris Ziherl, upravnik višje partijske šole, me je podrobneje seznanil z mojo funkcijo, ki jo bom opravljal v Bariju. Semkaj sem pripotoval z avionom in srečal komandanta baze JA za južno Italijo Rada Pehačka. Spominjam se, da smo kmalu po mojem prihodu na sestanku komiteja KP štaba baze JA zelo resno razpravljali o kritičnem pomanjkanju hrane, obleke in ostale drobne opreme v posameznih dalmatinskih krajih, ki jih je opustošil okupator. Ta problem smo uredili tako, da so se vse vojaške enote, bolnišnice, ustanove, invalidi in druga naša predstavniška telesa, ki so takrat sodelovala na območju južne Italije, dvakrat na teden odpovedali topleemu obroku hrane. Nekateri borci pa so dali svoje čevlje, srajce in darovali še druge drobne predmete. Ta akcija, ki so mi jo zaupali, je uspela v celoti. Zbrali smo 120 ton najrazličnejših prehrambenih potrebščin, potrebščin za osebno higieno in drugih drobnih predmetov. To blago smo 1945. leta iz Barija prepeljali s partizansko tovorno ladjo »Jadran« mimo Visa v Split. Spremljali so me Franc Kreše-Čoban, narodni heroj, sekretarja SKOJ neke večje partizanske bolnišnice in IV. prekmorske brigade, ki se je takrat zadrževala v Monopolliju. V Splitu so nas sprejeli s silnim navdušenjem. Spraševali so, kdo to pošilja, mi pa smo jim odgovarjali: vaši borci. Ob obali je bilo takrat neverjetno veliko ljudi. S Francetom Kresetom sva obiskala sekretarja oblastnega komiteja KPH v Splitu in mu povedala, kaj smo pripeljali in da je to darilo, ki ga

pošiljajo borci — invalidi iz raznih krajev Jugoslavije, ki se zdravijo v bolnišnicah Južne Italije. Iz Splita nazaj v Bari sva s Francetom Kresetom potovala s potniško ladjo »Ljubljana«. Oba sva bila zelo dobro razpoložena; skupaj z ostalimi darovalci sva delila občutek, da smo v določeni meri prispevali k zmagi naše revolucije, pa čeprav v drugi obliki. Ko sem v štabu baze poročal o akciji, je komandant baze Rado Pehaček dejal: Naša tritedenska akcija je v celoti uspela.' Naj povem, da so vojaške enote med seboj tekmovale, katera bo dala več, kdo se bo odpovedal večjemu obroku. Zelo so bili požrtvovalni najtežji invalidi iz invalidskega doma v Gravini, IV. prekmorska brigada s 1500 možmi. Izredno so se izkazali tudi »titovci« obeh eskadrilj in ostali iz njihove baze v Termoliju, saj so zbrali v tem času nad pol milijona cigaret in veliko drugega blaga. Seveda tudi drugi niso zaostajali pri tej zbiralni akciji, ki je imela tako močan odmev humanosti.«

Ivan Gorjup je, kot se spominja, postal januarja 1943. leta član PK SKOJ. Pripovedoval mi je o delu z mladino, o sprejemih v članstvo SKOJ in da je neštetokrat prekrižaril dobršen del Slovenije. Povedal mi je, da je od osvoboditve do današnjih dni prejel od 500 do 600 pisem. Iz raznih krajev Jugoslavije so mu jih napisali nekdanji mladinci in mladinke, ki je Ivan Gorjup sprejel v SKOJ. Pisma govorijo, v kakšnih težkih okoliščinah so bili taki sprejemi, vendar so bili svečani.

D. MIKLAVEC

Najdaljša noč

Trdo se je opiral na palico, ko je stopal po jamasti cesti. Telo ga ni hotelo prav ubogati, nekako kljubovalo je in se stresalo, kakor da bi se zgražalo nad sprijeno stezo. Krepko je zastavljal palico, skoraj malo izzivajoče, kot bi hotel dopovedati, da ga vijugava, razrita strmina že ne bo zmogla. Klobuk si je povezniil rahlo postrani, prav po fantovsko, kot da bi hotel vsak hip poklicati na korajžo. Vsi njegovi z Verbovškove domačije, štirje so bili, so si tako natikali pokrivala. Jože, Lojz, Niko in on, Edi: strahu niso poznali. Bili so dobri znanci obsotelskih sejmov in gostiln, strah in trepet pretepačev. Kakor za šalo so neštetokrat pometli iz gostilniških sob vročekrvneže in celo sestra Roza jim je enakopravno pomagala pri tem.

Jože je padel v neki hajki, Nika so izmozgali v Dachauu, Lojz in Roza sta prestala svoje . . . In Edi zdaj iz dneva v dan vztrajno rine v strmino pod gradom, v svoj osamljen dom. Ko bi le mogel, cesto pretegnjeno, zgarano, zgrabil bi jo in zleknil gladko tja do Kumrovca, da bi se zlila z asfaltom!

Noge ga ne ubogajo več od tiste najdaljše noči, ki jo je prebil sredi zime nekje okoli Hinj pri Suhem polju. Nikoli je ne more pozabiti, ker se tista noč vleče še vse v njegov današnji dan. Nekako zlomil se je na posekan hrast, ki že dolgo stegnjen trohni ob jarku. Trava ga prerašča in pod razpokano skorjo so si mravlje napravile gnezdišče. Pogostokrat si odpočije na njem in spomini oživljajo . . .

»Kakih deset dni smo že brodili po Beli krajini. V naši enoti — takrat sem bil v III. bataljonu VDV, v 1. brigadi I. divizije — smo dobivali bolj težke in posebne naloge. Eh, ne bom pozabil, kako mi je mraz lezel za nohte in vse dalje pod kožo; nazadnje me je topo bolelo že prav sredi kosti in nekje pri srcu. Ne morem dopovedati: mozeg se je krčil in nog nisem več čutil . . . Četrtega januarja 1945 je bilo. Tiste dni smo prihajali od Soče, preko Nanosa, mimo Pivke do Podturna. Bili smo v lepo urejenih nemških uniformah, da nas zdaleč sploh ni bilo mogoče prepoznati. Pa nas enkrat tudi niso, ko smo padli v lastno zasedo. Skupina partizanov je usekala po koloni in komaj smo preprečili, da se nismo pošteno spopadli. Na srečo ni bilo žrtev, samo neki Primorec je staknil kroglo v levo nogo. No, pa nisem mislil tega povedati. Popoldne se je začelo najhujše, ko smo se znašli sredi sovražne hajke. Z mitraljezcem Primorcem in Savinjčanom sem odšel v patrolo. Sneg je naletaval in nenadoma so švabi užgali po nas. V vrtincu snega in krogel sem se zgubil v goščavo. Svinčenke so žvižgale prav tanko okoli ušes. Nanje nisem utegnil misliti; dirjal sem, kolikor so me nesle noge. Človek pač v stiski napne vse sile, kar jih zmore. Samo proč, na varno, da ti glave ne sklatijo! Pa bi rekel, da je to strahopetnost! Ne, ni strahopetnost! Zakaj bi se moral stegniti na čistini, ko se s sovražnikom ne moreš spopa-

(NADALJ. NA 12. STRANI)

Okrogle in oglate

Prednost osiom. Organ rdeče garde na pekinški univerzi »Hsin Peita« je obdolžil glavnega tajnika KP Kitajske Teng Hsiao Pinga, da je antimaovec. V dolgem članku mu očitajo, da je bil proti »velikemu skoku«, češ da je v nekem govoru rekel: »Kitajski osli stopicajo počasi, toda zanesljivo, medtem ko drvijo avtomobili hitro, toda nevarno.«

●

Odločni posojilojemalec. V ameškem mestu Cincinnatiju je prišel v banko neki meščan in zaprosil za posojilo, ni pa imel pri sebi osebne izkaznice. Bančna uradnika sta mu obljubila, da mu bosta dala posojilo, da pa mora najprej pokazati osebno izkaznico. Možakar je odšel in se napotil domov, ni pa prišel kdove kako daleč, marveč si je premislil in se vrnil v banko — s pištolo v roki. Prisilil je oba uradnika, da sta stopila v stranišče in ju tamkaj zaklenil. Nato je vzel iz blagajne potrebno vsoto, napisal potrdilo o prejemu denarja in ga pustil tam. Na potrdilu je napisal svoje ime in priimek in natančni naslov.

●

»Gospod, vaš nos čaka na vas v northallertonski bolnišnici; kjer je shranjen v hladilniku. Pokličite takoj policijo, ki vas bo pri priči pripeljala v bolnišnico, kjer vam bodo postavili nos na pravo mesto!« Tako se je glasil poziv, ki ga je policija v Northallertonu naslovila na neznanega človeka, ki je bil izgubil nos ob neki avtomobilski nesreči blizu tega mesta. Prometna policija je našla avto, ki se je bil zaletel v steber električnega voda in se razletel. Bil je prazen, krvav, na sedežu v vozu pa je bil — nos . . . Čudno, da je človek tako nehvaležno zapustil svoj nos, ki mu je, verjetno, leta in leta zvesto služil. No, mož se je menda le zglasil v bolnišnici, kjer so mu kirurgi prišili nos na ustrezno mesto.

●

Sovražnik kiča . . . Wilhelm Krokeberg, 52-letni duhovnik iz Horneburga v Spodnji Saški, je prišel pred sodišče, ker je kršil posvetne in cerkvene zakone. Nedavno je z dvema pomagačema ukradel v cerkvi sosedne občine lesenega Kristusa, težkega 200 kg, ga razžagal in sežgal. Duhovnika je neznansko dražil slabo izdelani in kičasto pobarvani psevdogotski Kristus, narejen 1861. leta. Ko je ta kip, tudi po nedavni obnovitvi cerkve, še vedno »krasil« cerkev, je ta »bojevnik za resnično umetnost« sklenil spraviti ga s sveta.

●

Užaljena Brigitte . . . Francoska filmska igralka Brigitte Bardot je nedavno tožila angleški časopis »Mans Journal« zaradi razžaljenja časti. Ta časopis je namreč na vprašanje bralcem: »Kaj je B. B.?« svetoval naslednje tri možne odgovore: 1. Moderni ples; 2. bencinska znamka in 3. sredstvo za — uživanje. Več ko polovica bralcev se je odločila za 3. odgovor.

●

Moravia in bahač. Neki mladenič se je v večji družbi hvalil, da je bil njegov pokojni oče izreden violinist, pokojni ded odličen slikar, praded zlatarski mojster, prapraded pa znan pisatelj. Bahač sam pa je bil navaden delomrzež in kockar. »Veste kaj,« mu je rekel italijanski pisatelj Alberto Moravia, »ljudje, ki se lahko hvalijo samo s svojimi slavnimi predniki, so kakor krompirjevo stebelce.« »Ne razumem vas,« se je razjezil bahač. »So kakor krompirjevo stebelce,« mu je pojasnil pisatelj, »ker je vse, kar je pri krompirju kaj vredno, — v zemlji.«

●

»V Evropi ni več nobene velike sile, so samo nekatere take, ki se delajo, kakor da so velike,« je napisal neki članker v »New Statesmanu«, ko je obravnaval politiko francoskega predsednika de Gaulla.

Pojem elegance so kravate
terital
TOVARNE Svilanit
KAMNIK

DROBNE zanimivosti

● **Norveška je v proizvodnji električne energije po prebivalcu prva dežela na svetu.** Njene hitrocentrale, zgrajene na slapovih, dajejo več kot 40 milijard kWh električne energije na leto. Spričo cenene električne energije in uvoza boksita so Norvežani razvili aluminijsko industrijo v svetovnem obsegu. Od 260.000 ton aluminija, kolikor ga na leto proizvedejo, je približno 90 % namenjenih izvozu. Podobno razmerje je tudi v industriji celuloze in papirja; 80 % proizvodov te industrije izvažajo. Poleg tega je Norveška pomemben izvoznik molibdena in niklja, ribjih konserv, nasoljene in posušene ribe, kitovega olja in ribje moke. Glavni kupci norveških izdelkov so: Velika Britanija, Zahodna Nemčija in Švedska.

● **Na Japonskem je zaposlenih 45.000.000 prebivalcev.** 10.000.000 jih dela v predelovalni industriji, od teh 1.150.000 v tekstilni industriji. V poslednjih letih se je močno povečala proizvodnja tkanin iz umetnih vlaken; v tej industriji je Japonska, po ZDA, druga na svetu. Do druge svetovne vojne je izvoz japonskih tekstilnih izdelkov dosegel 30 % celotnega izvoza, zdaj pa znaša komaj 10 % japonskega izvoza. Japonska izvaža tekstilno blago v Evropo, Avstralijo, Severno in Južno Ameriko, v poslednjem času tudi v afriške dežele.

● **Florence Keller,** 91-letna zdravnica in kirurginja v Los Angelesu (ZDA) opravlja še vedno vsak dan svoje delo, vsak dan operira. »Niti misliti si ne morem, da ne bi smela delati,« je rekla. V vseh ZDA ni niti moškega kirurga v teh letih, ki bi si še upal operirati. Kellerjeva vstane vsak dan ob zori, se pelje z avtom v bolnišnico, sama šofira, po operaciji pa pregleduje bolnike do 13. ure. Kellerjeva, katere mož, tudi zdravnik, je pred nekaj leti tragično umrl (ubil ga je neki norec), ima hčerko zdravnico in vnukinjo zdravnico.

● **Brada — čebelji panj...** V neki vzhodnopakistanski vasi blizu Rangapura je neki starec zaspal pod drevesom. Ko se je zbudil, je doživel — tako je rekel — največje presenečenje v življenju. V njegovo brado se je vselil popoln roj čebel in se je, kot je kazalo, počutil v novem »panju« kar udobno. Čebele so spoznale šele čez nekaj dni, da brada zanje ni primerno bivališče ter so odletele. Sreča, da se starcu ni pripetilo kaj hujšega. V bolnišnici so ugotovili samo nekaj čebeljih pikov na obrazu.

● **Biser se ne dela samo v morski školjki,** marveč ga je moč, kot izjemno redkost, najti tudi v kokosovem orehu. Tak biser se po kemični sestavi, barvi in sijaju ne razlikuje od morskega bisera, je pa trši. Največji biseri, najdeni v kokosovih orehih ,so imeli 3-centimetrski premer.

● **Avstralija je, po domnevi geologov, v davni preteklosti sestavljala enotno celino z Afriko,** pozneje pa naj bi se bila, pod vplivom naravnih sil, ločila od nje. Raziskovanja neke mednarodne odprave botanikov v Avstraliji so to domnevo prepričevalno potrdile. Po 18-mesečnem proučevanju avstralskega rastlinstva so botaniki ugotovili, poleg drugega, vrste rastlin, ki rastejo danes v Avstraliji. 75 % vseh avstralskih vrst rastlin je tamkaj doma oziroma raste samo v Avstraliji, 25 % drugih pa raste tudi na drugih celinah, zlasti še v Južni Afriki, kar potrjuje zgoraj navedeno domnevo.

● **1500 mest na svetu ima zdaj po 100.000 prebivalcev.** Takih mest je zdaj na svetu več, kot jih je bilo pred desetimi leti.

Pojem elegance so kravate
terital
TOVARNE *Svilanit*
KAMNIK

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in kliše: ČZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 600 dinarjev oziroma 16 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritličje, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Nova odkritja s procesa proti vojnim zločincem v Nürnbergu

Presenečenje procesa: von Paulus kot priča

Pripoveduje Mark Jurjevič Ražinski, namestnik glavnega sovjetskega tožilca v Nürnbergu.

Friedrich von Paulus je temeljito poznal vse priprave za nemški napad na ZSSR, saj je osebno sodeloval pri izdelovanju »načrta Barbarossa«. Po porazu nemške vojske pri Stalingradu je feldmaršal postal sovjetski ujetnik in ko so ga zasliševal v Moskvi, je veliko povedal o tem. Ob koncu vojne je sovjetskim oblastem poslal tole pismo: »8. avgusta 1944 sem po radiu pozval nemški narod, naj strmoglavi Hitlerja in konča nesmiselno vojno... Danes, ko ljudstva obsojajo nacistične zločine, imam za svojo dolžnost, da povem sovjetski vladi vse, kar vem. To naj bi bil na nürnberškem procesu material, ki naj bi pomagal dokazati krivdo vojnih zločincev.«

Ko je sovjetski tožilec Nikolaj Zorja v Nürnbergu bral ta

MARK JURJEVIČ RAŽINSKI

pomembni dokument, je bilo zaslišati zmedeno mrmranje iz klopi za obtožence in njihove zagovornike. Zlasti Göring, Keitel in Jodl ter njihovi zagovorniki so se vneto pogovarjali med seboj. Potem je eden izmed advokatov protestiral, ker je sodišče pristalo na to, da je Paulusova izjava prišla v javnost. Namen tega protesta je bil preprečiti, da bi sodniki spoznali celoten dokument, češ naj se Paulus osebno pojavi na sodišču, če ima kaj povedati. Göring in drugi so menili, da je eno pričati v Moskvi, drugo pa govoriti pred vsemi v sodni dvorani. Zagovorniki so zatrjevali, da predstavniki Sovjetske zveze ne bi bili nikdar za to, da bi Paulus pričal v Nürnbergu, in da potemtakem sodišče ne bi dovolilo brati Paulusove napisane izjave. V takšnem smislu je bil tudi sestavljen njihov protest.

Predsednik sodišča lord Lawrence, ki je bil zelo tankovesten glede zahtev in protestov obrambe, je hotel vedeti, kaj misli o tem general Rudenko. Glavni sovjetski tožilec je odgovoril: »Če sodišče meni, da bi bilo koristno zaslišati Paulusa osebno in da bi to možnost lahko imela tudi obramba, potem bo priča poklicana v to dvorano.« Na klopeh za obtožence je nenadoma postalo vse živo. Potem je lord Lawrence vprašal: »Koliko časa je treba, da se Paulus pojavi pred sodiščem?« Rudenko je nenavadno počasi odgovoril: »Mislim, vaša milost, da bo zadoščalo pet ali največ deset minut.«

Paulus je bil namreč že v sodni palači, ne da bi drugi za to vedeli. Bil je 11. februar 1946. Feldmaršala so z letalom pripeljali iz Moskve v Berlin, od ondod pa v Nürnberg z avtomobilom, v katerem so bili tudi general Schreiber in druge priče. Paulus je bil vojni ujetnik, zato je imel oboroženo spremstvo. V mestu je prebival v hiši, ki je bila namenjena pomožnemu osebju sovjetskih tožilcev. Ko je bilo njegovo pričevanje opravljeno, se je vrnil v ujetniško taborišče v bližini Moskve.

Ko je general Rudenko odgovoril predsedniku sodišča, da je Paulus že v Nürnbergu, so se advokati zbrali okoli Göringa. Začel se je razburljiv pogovor. Lord Lawrence je ukazal, naj pričo nemudoma privedejo. Feldmaršal je stopil v dvorano, se nameril h klopi za priče in prisegel. Bil je visok in suh, na sebi je imel črno obleko. Zasliševal ga je general Rudenko, ki je popolnoma spodnesel poskus obrambe, da bi napad na ZSSR prikazala kot preventivno vojno.

Predstavljen je bil tudi strogo zaupni dokument s številko 444228/41, na katerem je bil Keitlov podpis. V njem so bila navodila za poveljnike enot, ki naj bi sodelovale pri »načrtu Barbarossa«. Med drugim je pisalo tudi tole: »Vse priprave morajo biti maskirane z vsemi mogočimi sredstvi, vojakom pa morajo biti pojasnjene kot obramba nemškega ozemlja ob meji s Sovjetsko zvezo.« Paulus je komentiral dokument in ko je sovjetski tožilec opravil svojo nalogo, je advokat Laternser prosil, da bi pričo zaslišal drugega dne. »Gospod predsednik,« je rekel v zadregi, »priča se je pojavila tukaj popolnoma nepričakovano...« Po uradnem postopku sovjetski tožilec ni smel dvakrat poklicati iste priče, lahko pa je zavrnil prošnjo obrambe. Lord Lawrence je rekel: »General Rudenko, če obtožba nima ugovora, meni sodišče, da bi bilo dobro uslišati to prošnjo.« General Rudenko je dejal: »Nimam ugovora.«

In tako se je Paulus drugo jutro vrnil v sodno dvorano. Advokati so ga začeli navzkrižno zasliševati. Vprašali so ga celo, kolikšno plačo dobiva od Rusov, ali poučuje na moskovski vojni akademiji, ali ni tudi sam kriv, ker je sodeloval pri pripravah za »načrt Barbarossa«. Göring je po svojem zagovorniku vprašal, ali je Paulus »dobil sovjetsko državljanstvo«. Ribbentropov zagovornik je vprašal: »Med ujetništvom ste morda posredovali vaše vojaško znanje in izkušnje sovjetskim oblastem?« Paulus je mirno odgovoril na vsako vprašanje, naposled pa se je eden izmed angleških tožilcev obrnil na Ribbentropovega zagovornika in mu rekel: »Kaže, advokat, da se ne zavedate, kako se je končala druga svetovna vojna. Sovjetska vojska je premagala nemško, ne pa obratno. Precej neumno je domnevati, naj bi se sovjetski generali učili taktike pri nacističnih. Mar ne bi bilo pametneje ravno nasprotno?«

(Nadaljevanje prihodnjič)

FELDMARŠAL FRIEDRICH VON PAULUS, POVELJNIK ŠESTE ARMADE PRI STALINGRADU, PRIHAJA V SEDEŽ SOVJETSKEGA POVELJNIŠTVA. 1. FEBRUARJA 1943 JE PODPISAL PREDAJO SVOJIH ENOT: 24 GENERALOV IN 91.000 VOJAKOV. ZA NACISTE SE JE ZAČELA DOBA VELIKEGA UMIKA NA VSEH FRONTAH

Križanka

VODORAVNO: 1. **vas na Dolenjskem, med vojno na meji med Italijo in Nemčijo, iz katere so Nemci izselili skoraj vse prebivalce;** 2. priimek pesnika iz Slovenskih goric, pripadnika ilirizma (Stanko); 9. vrsta žirafe; 11. zgodnje; 12. **letos umrli sovjetski maršal, obrambni minister ZSSR (Rodion);** 14. indijski denar; 15. majhen otok na Filipinih; 16. zgodovinsko mestece v Dalmaciji; 17. staroperzijski kralj; 18. dvojica; 19. ploščica pri hokeju na ledu; 22. žlahtni plin; 25. rt, na otoku Sal (Kapverdski otoki); 26. **ime in priimek narodnega heroja, člana OK KPS Kočevje, ustreljen 11. maja 1942 v Ljubljani;** 28. gorski zrak; 29. vrtljivi del elektromotorja; 30. pripadniki indijanskega plemena; 31. velika utežna enota.

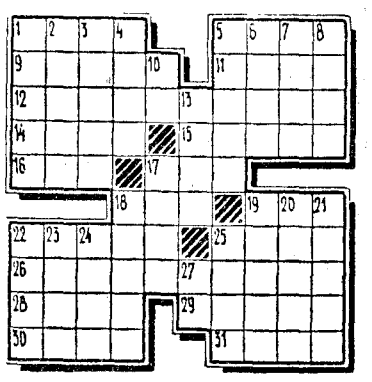

NAVPIČNO: 1. **ime slovenskega političnega delavca Albrehta;** 2. mestece na Čukotskem polotoku ob Beringovem prelivu; 3. **ilegalni priimek Borisa Kidriča med vojno;** 4. sveti bik pri starih Egipčanih; 5. izdelovalec vrvi; 6. večanje, razvoj; 7. Aškerčeva socialna pesem; 8. nekdanji kranjski fevdalec in industrialec, mecen začetka slovenske književnosti (baron Žiga); 10. veznik; 13. gora na Koroškem; 17. nemški filozof (Emanuel); 18. točke, pike; 19. **bivši italijanski vojak, ki se je pridružil po kapitulaciji Italije slovenskim partizanom in bil borec Gubčeve brigade, pred dvema letoma je obiskal Ljubljano (Biagio);** 20. ime mnogih hotelov; 21. pritok Save pri Kranju; 22. najmanjši delec snovi; 23. **ime nemške revolucionarke, ki je bila ubita konec prve svetovne vojne (Luxemburg);** 24. sredstvo za boljšo rast rastlin; 25. sto kilogramov; 27. bivša kratica niške tovarne.

Najdaljša noč

(NADALJ. Z 11. STRANI)

sti... Saj bi vraga usekal, pa ga ne moreš! Sam več ne vem, kako, tekel sem cikcakasto, padal, se pobiral, ne da bi lahko premišljeval, kaj počnem. Vem samo, da puške nisem spustil iz rok, držal sem jo, kot da je moja rešiteljica. Zdelo se mi je, da dirjam že celo večnost. Ves zadihan sem se za trenutek sesedel in nenadoma je bilo vse tiho. Srce mi je klokotalo prav v grlu. Sneg! To mi je najprej šinilo v glavo. Po stopinjah me bodo izsledili. Na srečo je pričelo snežiti v kosmih in naglo se je zmračilo, čeprav je bilo še popoldne.

Kam zdaj? Kje so naši? Kaj je s Primorcem in Savinjčanom? Sredi neznane goščave sem tičal, ne da bi vedel kod in kam. Puško sem imel, bombe za pasom, pa se mi je zdelo, da sem gol, brez moči, slaboten kot kakšen otrok, da bi najraje zaklical: mama! Za trenutek me je prešinilo, da je vse skupaj nesmisel, ko se klatim tako daleč zdoma; da bom nazadnje končal sredi snega v neznanem kraju. Pride človeku tako, da mu včasih uplahne volja. Samo za hipec me je tako spreletelo. Hudiča, kar tako pa se ne dam! Prekleti švabi! Vedel sem, da so v hajki, da jih mora biti naokrog kot smeti, da moram previdno naprej, če nočem v past.

V mraku in snegu se nisem mogel znajti. Na slepo sem krenil v smer, za katero sem domneval, da me po ovinku pripelje na našo pot. Tam bi laže našel pot v enoto; pa tudi Savinjčan in Primorec bosta, če sta se rešila, najverjetnje iskala tako pot. Le katera je tista smer? Premikal sem se tihotapsko kot lisjak, ki so mu lovci za repom. Včasih je škrtnil kamenček, pa sem že ves otrpel prisluškoval, če se bo kaj zganilo v mraku spredaj, zadaj ali ob straneh. Ne bi mogel reči, kako dolgo sem taval; zmračilo se je naglo in nisem več videl naokoli.

Toda zavohal sem jih. Ne vem povedati drugače. Nenavadno me je stisnilo, po robu uhljev mi je zdrsnilo, kot bi me kdo rahlo pocukal zanje. Prav vohal sem jih nekje v temi pred seboj. Oprezno sem se obrnil, pa sem jih zaslutil tudi tam. Nenadoma so se mi začele nabirati znojne kapljice, še po hrbtu sem jih začutil. Psu bi se najbrž naježila dlaka, zleknil bi se k tlom, stisnil glavo med tački in nosnici bi mu drgetali; prav rahlo pa bi renčal in kazal zobe. Tudi meni se je dozdevalo, da se mi ježi hrbet; dlan se je lepljivo oprijela puškinega kopita, kazalec sem zrinil pred petelina in za trenutek obstal, kot bi prirasel v tla.

Zdaj sem jih tudi že slišal. Bili so pravi, nisem se zmotil. Veliko jih je moralo biti, da so se ponoči klatili po samoti. Zdaj sem vedel, da sem se zgubil, da sem sredi sovražnikov.

Nisem utegnil čakati. Tiho, pa naglo sem se skušal oddaljiti. Skoraj stekel sem, ko sem se zvalil v neko jamo. Globoko sem zdrsnil, nekakšno dračje je topo zahreščalo, puška mi je spolzela iz rok. Obležal sem, kakor sem priletel in se dolgo nisem upal ganiti. Resnično sem se prestrašil. Sreča še, da se ni puška sprožila, pa da je bilo dračje mokro. Naokrog je ostalo vse tiho. Skušal sem se pobrati, dračje je škripalo. Naprej moram, sicer me dobe kot miš v pasti! Tipal sem za puško, zdrsnila je nekam globoko. Sneg mi je lezel za rokave, za vrat, komaj sem otipal kopito. Če pridejo, jih sveža sled pripelje naravnost nadme! Mrzlično sem iskal oporo, da bi se skobacal navzgor. Kamorkoli sem oprl nogo, mi je spodrsnilo. Gladka, zasnežena stena me je metala v jamo. Bil sem kot slepec! Mogoče je bila rešitev na nasprotni steni, toda ničesar nisem mogel videti. Pa je bilo tudi že prepozno. S tiste strani so se približevali. Zdaj je končano! Nenadoma mi je postalo vse prazno, niti pomisliti nisem mogel, kaj bi storil. Potem sem skoraj nehote začel lesti pod dračje. V stiski je človek nadpovprečno močan. Dvignil sem dračje in se znašel v kotanji, kjer sem lahko čepel, ne da bi me preveč stiskalo. Mogoče me ne opazijo! Strigel sem z ušesi, da bi ujel, kaj počnejo švabi. Sploh si nisem mogel predstavljati, kaj bodo napravili.

Slabotna svetloba je prerezala temo nad menoj. Bili so čisto blizu z zatemnjenimi svetilkami. Govorili so glasno, torej niso niti pričakovali, da bi tu lahko naleteli na partizane. Začel sem upati, da me ne bodo izsledili, da bodo krenili naprej. Podnevi ne bi mogel upati, zdaj pa je sneg morda vsaj malo prekril stopinje. »Pass auf, Bertl!« je zaklical nekdo. Skozi zasnežene veje sem videl le bledo svetlobo, ki je migetala zgoraj. Pomislil sem, da mora biti skoraj tri metre do vrha. Opazili me že ne bodo, samo sledi! Toda ni me bilo več strah! Ne znam povedati, kako je prešlo. Zdaj sem hladno mislil in napeto prisluškoval, da bi dognal, kaj počnejo. Njihovega nerazločnega brundanja nisem mogel razumeti. Obotavljali so se okrog jame, nekdo se je celo zasmejal. Prava jeza me je grabila, ker se niso hoteli zganiti od tod. Prekleti, saj jih je bilo vedno več, kakor bi se zgrinjali od vseh strani. »Jawohl, Herr Leutnant!« je bevsknil nekdo. To sem razločno slišal. Zašklopotala je pločevina, nekdo je odpiral menažko.

Skoraj negibno sem čepel v jami in še pomislil nisem na mraz. Ni me še zeblo, vse preveč sem razmišljal in želel, da bi že odšli. Kmalu pa sem spoznal, da se sploh ne nameravajo umakniti od jame. Celo ogenj so zakurili in se utaborili. Bil sem v pasti, iz katere ni bilo poti.

Sneg je naletaval in prekrival dračje. Ždel sem v luknji, mencal z nogama, toda preveč se nisem smel premikati. Najprej me je začelo grabiti pri prstih na nogah. Iz premočenih čevljev, raztrganih nogavic je hitro splahnela toplota, ki se je nabrala med begom. Začelo me je vedno bolj zbadati, vedno več skelečih šivank je bilo v čevljih. Povrhu pa mi je še kašelj silil iz grla. To je bilo najhujše. Zgoraj so čepeli, hudiči, jaz pa nisem smel niti kihniti niti zakašljati, tudi usekniti se nisem mogel. Tako blizu so bili, da sem slišal skoraj vsako besedo. Kašelj, kašelj: to je bila pokora! Ni me sililo samo v goltancu, razlezlo se je po vsem telesu. V želodcu sem ga čutil, kako me škrablja, kako sili na eksplozijo. V najhujši stiski sem se spomnil nekega starejšega Hinjčana, ki mi je prav prejšnji dan pripovedoval, kako je v Karpatih premagoval kašelj. »Veš, kašelj dostikrat izdaja,« je dejal. »To sem sam doživel. Na Dunaju pa mi je naš ‚stabsarc' svetoval, da je potrebno samo dva prsta potisniti v usta, pa se kašelj odpre. Veš, pa je res.« Tega sem se spomnil v sili in moral sem poskusiti. Ko me je že do solz žgečkalo po goltancu, sem kazalec in sredinec porinil v usta. Zdaj je bil pravi vrag! Še prazen želodec mi je hotelo obrniti. Pridušeno sem hropel, med prsti mi je grgrala slina. Samo da ne bi zakašljal! Pa je pomagalo: zakašljal nisem! Sneg je prekril jamo čez in čez. Zdaj sem verjel, da me ne bodo opazili, samo če bom vzdržal mirno in tiho. Toda bil sem sam sebi najhujši sovražnik! Telo se je upiralo, kašelj me je razganjal, v noge se je zajedala bolečina prav do kosti. V želodcu se je votlo oglašala lakota. Nog že dalj časa nisem več čutil. Trdi kot lesena hloda sta tičali v tleh; nikamor ju nisem mogel potisniti, da bi jih prekril. Štrleli sta pod snegom, ki je rahlo prekril dračje. Dremež me je prevzemal, pa se je v grlu oglasil kašelj, ki sem ga pomirjeval s prstoma. Davil sem se, čisto pri želodcu mi je zaklokotalo, pa sem se zmagoval... Ne morem povedati, kako je to bilo strašno...

Od takrat si nisem več opomogel. To je bila najdaljša noč v mojem življenju. Proti zori se nisem več jasno zavedal. Samo napol sem dojemal, ko so švabi odhajali; še razveseliti se nisem mogel več. Drugi dan enkrat so me našli. Toliko sem še mogel zastokati, da so me slišali. Polovica stopala se je spremenila v led. Pa še danes jo včasih čutim, tisto prekleto noč. Prsti me bolijo, tisoč šivank se zadira vanje, pa jih vendar sploh nimam več. Dobili pa me niso, to pa ne!«

Čelo se mu je zvedrilo in oči so svetlo dopovedovale, da je vendarle zmagal.

Tresnil je s palico po razpadajočem hrastu, se počasi dvignil in s klobukom postrani, kot bi vedno znova klical na korajžo, krenil po razriti cesti navkreber. S seboj vleče svojo najdaljšo noč, z njo je ostal še danes sam, čisto sam, morda prav zaradi nje. Invalidnino dobiva in včasih ga zajamejo spomini in ga posili tudi žalost. Takrat se ustavi v druščini pri Ulčnikovem Jožku, nekdanjem partizanskem kurirju, pa s kozarčkom jimenskogorčana skuša poplakniti grenkobo.

In vedno znova se vrača navkreber pod grad v Podčetrtku in vedno znova se upira ter zmaguje nad seboj in zemljo in živi Verbovškov Edi.

Po pripovedovanju
Edija Verbovška
R. L. Šotelski